INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HRVATSKA RIJEČ

BROJ 852

16. KOLOVOZA 2019. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

109. Dužijanca

Baština koja se živi

SADRŽAJ

5

Sastanak predstavnika HNV-a i ZVO-a

Zajedničkim projektima do više sredstava

10

Darko Sarić Lukendić o raspodjeli sredstava nacionalnim vijećima u Somboru

Umjesto poštivanja zakona politička arbitrarnost

12

dr. sc. Željka Jeličić-Marinković, entomologinja, specijalistkinja za komarce

Ne možemo očekivati da komaraca ne bude

20

Književna večer Katoličkog društva *Ivan Antunović* u Subotici

Četvrt stoljeća *Collegiuma*

22

22. Maraton lađa

***Gusari* pokorili Neretvu**

32

Povijest Sota iz kuta jednog župljanina

Mjesto bogate povijesti i dobrih domaćina

OSNIVAČ:
Hrvatsko nacionalno vijeće
IZDAVAČ:
Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica
UPRAVNI ODBOR:
Ladislav Suknović (predsjednik), Josip Stantić (zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić, Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav Đaković, Josip Dumendžić, Tomislav Vuković i Karolina Bašić
RAVNATELJ:
Ivan Ušumović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs
V. D. GLAVNE I ODGOVORNE UREDNICE:
dr. sc. Jasminka Dulić (urednica@hrvatskarijec.rs)
LEKTOR:
Zlatko Romić

REDAKCIJA:
e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Zvonko Sarić
(koordinator dopisne službe)
Jelena Dulić Bako
(novinarka)
Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
Ivana Petrekanić Sič
(novinarka i korektorica)
Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)
Zlata Vasiljević (novinarka dopisništva Sombor)
Suzana Darabašić (novinarka dopisništva Srijem)
TEHNIČKA REDAKCIJA:
Thomas Šujić (tehnički urednik)
Jelena Ademi (grafička urednica)
FOTOGRAFIJE:
Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:
Branimir Kuntić (pravnik@hrvatskarijec.rs)
Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)
Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)
KOMERCIJALISTICA:
Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)
TELEFON: ++381 24/55-33-55;
++381 24/55-15-78;
++381 24/53-51-55
TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230
E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs
WEB: www.hrvatskarijec.rs
TISAK: Doo Magyar Szó Kft Novi Sad
List je upisan u Registar javnih glasila
Agencije za privredne registre Republike Srbije
pod registarskim brojem: NV000315
COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

Otimanje *Dužijance*

Čitam neki dan na portalu *Autonomije* intervju s **Latinkom Perović**, koja među ostalim kaže i kako: »Ni historijski, ni teorijski ne vidim da je došlo do diskontinuiteta s vremenom **Slobodana Miloševića**, SPS-a i ratova ... U Srbiji su na javnoj sceni osobe koje itekako imaju veze s ratom. Ili su bili ministri u njegovim vladama i donosioci zakona ili su bili njegovi portparoli«.

Stagnacija društva? Ni napred ni nazad? Evo jednog primjera. Nametanje tzv. bunjevačke opcije onih koji negiraju hrvatstvo Bunjevaca aktualizirano je nakon više desetljeća u zločinačkom režimu Miloševića, a ta opcija opstala je do danas. U vrijeme režima Miloševića dogodilo se pokretanje političkih organizacija i glasila za afirmaciju Bunjevaca »ne-Hrvata« uz podršku medija kontroliranih od tadašnje vlasti, a Bunjevci koji su negirali hrvatstvo imali su svoje ljude u Miloševićevom sustavu, dok su ovdašnji Hrvati trpjeli verbalno i fizičko nasilje.

Nakon listopadskih promjena, usvajanjem Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina 2002., koji manjine ne definira poimence, već određuje uvjete za njih, Bunjevci koji negiraju hrvatsko podrijetlo te uvjete uspijevaju ispuniti i formiraju svoje nacionalno vijeće. E onda je uz fino manjinsko pravo krenula i fina legalna državna financijska potpora. Tako to ide i danas. I je li tu u osnovi pitanja zakon? Ili su možda u osnovi ovoga pitanja osobe koje iz raznoraznih razloga pristaju na manipulaciju, pa makar ona bila pod plaštom zakona? Ima li dostojanstvo cijenu? Izgleda da ima. Evo slučaja prvog, aktualnog.

Ovogodišnja središnja proslava *Dužijance*, koja je manifestacija ovdašnjih Hrvata, a na koju su svi dobro došli, imala je i svoj radni dio. Predstavnici Hrvatskog nacionalnog vijeća, Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i Udruge bunjevačkih Hrvata *Dužijanca*, koja je organizator ove proslave, imali su sastanak s dužnosnikom EU **Tiborom Navračičem**, na kojemu je bio nazočan i veleposlanik **Gordan Bakota**. Nije njima bilo dosadno, pa da sastanče usred proslave, nego je tematizirano vruće pitanje o problematici upisa *Dužijance* u nacionalni registar nematerijalne kulturne baštine Srbije. Taj proces traje više od sedam godina, a u međuvremenu je i bunjevačka manjinska zajednica (ne-Hrvata) pokrenula inicijativu za upis u taj registar njihovog Nacionalnog praznika *Dana Dužijance*. E pa sad, jasno je da se nikome ne može zabraniti da organizira kulturnu manifestaciju. Međutim, ta manifestacija se ne može i ne smije zvati *Dan Dužijance*. Jednostavno, u nazivu ne može biti izraz *Dužijanca*, jer se prije svega u Subotici jasno zna na što se taj termin odnosi, što podrazumijeva i koga uključuje. Trebam li naglasiti da ovdašnji Hrvati *Dužijancu* žive više od stoljeća.

Jesmo li svjedoci otimanja nematerijalne kulturne baštine ovdašnjih Hrvata od strane onih koji negiraju hrvatstvo Bunjevaca? Kopiranje manifestacija ovdašnjih Hrvata s njihove strane naglo dobija na ubrzanju i u tome smislu je značajno upisivanje *Dužijance* u spomenuti registar, gdje bi ona bila jasno identitetski vezana uz hrvatsku zajednicu. Jasno kao dan, a jasno je i zbog čega se taj proces razvlači. Pokušava se u registar ugurati i kopiranje *Dužijance*. I od toga će teško oprati ruke ministar kulture **Vladan Vukosavljević** i nadležne institucije.

Ove godine u organizaciji nacionalnog vijeća bunjevačke nacionalne manjine, Nacionalni praznik *Dan Dužijance* prvi put se obilježio na subotičkom Gradskom trgu, umjesto dosadašnje Svečane akademije u Gradskoj kući. Naravno da ovaj događaj treba promatrati u kontekstu nastojanja upisa *Dana Dužijance* u spomenuti registar. I je li eksplicitna politička poruka da Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave prilikom raspodjele sredstava za kulturu izdvaja 728.000 dinara za *Dan Dužijance*, a za *Dužijancu*, koja postoji desetljećima izdvaja150.000 dinara? I još malo dodatka tom aktualnom slučaju drugom. Ukupna sredstva dodijeljena za Bunjevce koji niječu hrvatsko podrijetlo, po natječaju spomenutog ministarstva iznose 1.328.000 dinara, dok je za projekte hrvatske zajednice dodijeljeno 494.000 dinara.

Samo da ne bude na mala vrata uveden i taj upis u nacionalni registar *Dana Dužijance*, kao što je na mala vrata uvedena odredba da i nacionalno vijeće bunjevačke nacionalne zajednice može sudjelovati u raspodjeli sredstava iz proračuna Grada Sombora. Zakonom jest utvrđeno koji uvjeti moraju biti ispunjeni da bi neka nacionalna zajednica dobila sredstva, ali je Grad Sombor »malo« te uvjete proširio. I eto, to je slučaj treći, aktualan.

Slučaj rješavanja bunjevačkog identitetskog pitanja, onih koji negiraju hrvatsko podrijetlo Bunjevaca, vrlo je jednostavan, ako bi se imalo znanja o povijesti, jezikoslovlju, etnologiji, folkloristici, glazbenoj kulturi, književnosti... Dakle, samo treba otvoriti knjige, pa da se bunjevačko identitetsko pitanje stavi pred probni kamen činjenica, što jest jedina i dobra osnova za rješavanje tog pitanja.

A jeste li posumnjali u riječi Latinke Perović s početka ovog teksta? Ja nisam ni sekundu.

Zvonko Sarić

Reagiranja na optužbe ministra Vukosavljevića

Žigmanov traži od srbijanskog ministra da se više brine o Hrvatima nego o Tesli

Predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini i zastupnik u srbijanskom parlamentu **Tomislav Žigmanov** pozvao je u ponedjeljak srbijanskog ministra kulture **Vladana Vukosavljevića** da se više posveti očuvanju hrvatske kulturne baštine u Srbiji umjesto **Nikoli Tesli**, koji je proteklih dana izazvao nove prijepore između Beograda i Zagreba.

Vukosavljević je naime u prošli petak optužio Hrvatsku da prisvaja Teslu, američkog i hrvatskog izumitelja srpskog podrijetla, tako što ga planira predstaviti kao svog izumitelja na EXPO-u u Dubaiju 2020.

»Sa žaljenjem pratimo začudni, ničim izazvan interes ministra kulture i informiranja Vladana Vukosavljevića o Nikoli Tesli, Srbinu iz Hrvatske, njegovom statusu i funkcijama koje on ima u suvremenim kulturnim praksama u Hrvatskoj, državi u kojoj su politički predstavnici srpske zajednice dio vladajućih struktura«, izjavio je za *Hinu* Žigmanov.

Žigmanov smatra da ministrova »nacionalna ekskluzivnost i ostrašćenost« neće pridonijeti prijeko potrebnoj normalizaciji odnosa između Hrvatske i Srbije već će biti novi otegotni moment.

»S druge strane, građani hrvatske nacionalnosti u Srbiji više bi voljeli čuti od srbijanskog ministra kulture, recimo, koje su sve aktivnosti i s koliko financijskih sredstava bile poduzete na planu očuvanja ovdašnje hrvatske materijalne kulturne baštine, napose sakralne, budući da je jedan broj katoličkih crkava u izuzetno lošem stanju«, rekao je Žigmanov.

Otuđenje hrvatske baštine

On sugerira kako bi ministar Vukosavljević »trebao jasno obrazložiti zašto su u nedavnoj raspodjeli novca iz proračunskog fonda za nacionalne manjine kulturne udruge Bunjevaca nehvrata, zajednice koja je po broju četiri puta manja od zajednice Hrvata, dobile tri puta više sredstava od hrvatske«.

Žigmanov pita i zašto ministarstvo na čijem je čelu Vukosavljević »dopušta otuđenje hrvatske nematerijalne kulturne baštine na način da *Dužijancu*, proslavu završetka žetve koju Hrvati u okolici Subotice organiziraju više od jednog stoljeća, u Srbiji hoće registrirati kao baštinu Bunjevaca nehrvata«, koje naziva »zajednicom koja tek nekoliko godina unazad neuspjelo kopira« slavljenje *Dužijance* u izvornom obliku.

Ministarstvo kulture i informiranja Srbije priopćilo je u petak da najoštrije osuđuje »nedopustiv pokušaj Hrvatske da prisvoji znanstvenika i inovatora Nikolu Teslu, kojeg cjelokupna svjetska javnost prepoznaje i pamti kao Srbina koji je veliki dio života proveo u Americi«, reagirajući tako na najavu da će se Hrvatska na izložbi EXPO 2020. u Dubaiju predstaviti kao zemlja inovativnih projekata, ideja izuma i velikih umova koji su postigli svjetsku prepoznatljivost među kojima je i Nikola Tesla.

Obuljen Koržinek: Bez negiranja porijekla

Hrvatska ministrica kulture **Nina Obuljen Koržinek** u subotu je izjavila da se Hrvatska s poštovanjem sjeća Tesle, ne pokušavajući negirati njegovo porijeklo.

»Hrvatska enciklopedija za Nikolu Teslu navodi da je bio američki i hrvatski izumitelj srpskog porijekla. Tesla je rođen u Hrvatskoj, u Hrvatskoj se školovao i iz Hrvatske je otišao dalje u svijet – u Austriju, Češku, Mađarsku, Francusku i zatim u Sjedinjene Američke Države«, istaknula je ministrica.

Dodala je da se, za razliku od Srbije koja »ne prestaje s falsificiranjem povijesti i posezanjem za tuđim povijesnim osobama«, Hrvatska s poštovanjem sjeća »jednog od svojih najvećih izumitelja nikad ne pokušavajući negirati Teslino porijeklo«.

Vukosavljević joj je uzvratio da je Tesla rođen 1856. u selu Smiljanu »u Austrijskom carstvu, u okviru područja koje se zvalo 'Vojna Krajina' i koje je, skoro isključivo, bilo naseljeno Srbima«,

te da mu je otac bio pravoslavni svećenik, a kršten je u srpskoj pravoslavnoj crkvi svetih Petra i Pavla u Smiljanu.

Vukosavljević je upitao »kako je Srbin, rođen u austrijskoj carevini, u okviru Vojne krajine, u vremenu kada od države Hrvatske nema ni nagovještaja, zanimljivim pseudoistorijskim inženjeringom, postao 'hrvatski izumitelj'?« Uz ocjenu da pridjev 'hrvatski' neće Srbinu Nikoli Tesli oduzeti ništa od njegove vječne slave, Vukosavljević je istaknuo kako takvo interpretiranje drži »nelogičnim, povjesno neutemeljenim«, te u najmanju ruku »djetinjastim i proizvoljnim«.

Grlić Radman: Nepotrebna reakcija

Nakon kritika iz Srbije da Hrvatska prisvaja slavnog znanstvenika, ministar vanjskih i europskih poslova Hrvatske **Goran Grlić Radman** rekao je u ponedjeljak da se i Hrvati i Srbi mogu ponositi Nikolom Teslom. Grlić Radman je u razgovoru za *N1* istaknuo kako smatra da je reakcija iz Srbije »nepotrebna« i da primjera slavnih osoba s dvostrukim identitetom ima svugdje u svijetu.

»Nikola Tesla je rođen u Hrvatskoj, srpsko podrijetlo je njegovo, on je uvijek govorio da se ponosi hrvatskom domovinom i srpskim podrijetlom«, rekao je ministar na *N1*.

Naveo je primjer **Nikole Šubića Zrinskog** kojeg slave i Hrvati i Mađari te **Lavoslava Ružičke**, Vukovarca nagrađenog Nobelovom nagradom za svoj rad u Švicarskoj.

»U svakom slučaju, u jednom dijalogu, možemo se ponositi i Hrvati i Srbi da smo imali takvog jednog čovjeka svjetskog glasa. On je univerzalni čovjek koji je pridonio čovječanstvu«, zaključio je ministar.

(Hina)

Sastanak predstavnika HNV-a i ZVO-a

Zajedničkim projektima do više sredstava

Suradnja Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj, koja osim na području politike, postoji i u području sporta, točnije nogometa, se nastavlja. Naime, u subotu, 10. kolovoza, u posjetu Hrvatskom nacionalnom vijeću boravio je predsjednik Zajedničkog vijeća općina (ZVO) iz Vukovara i potpredsjednik Sportskog rekreativnog društva Srba u Hrvatskoj **Srđan Jeremić** sa suradnicima. Domaćini su im bili predsjednik Izvršnog odbora HNV-a **Lazar Cvijin** i predstavnici Nogometne reprezentacije Hrvata u Srbiji **Petar Kuntić** i **Ivan Budinčević**, koji je ujedno i predsjednik HNV-ova Povjerenstva za sport.

Ovom prigodom bilo je riječi o mogućnostima suradnje, odnosno zajedničkim projekatima. Ova suradnja bi se, kako je ocijenjeno, mogla odvijati u više područja – sportu, kulturi ili informiranju, a kao jedan od glavnih izvora za projektna sredstva je istaknut natječaj za regionalnu suradnju kojega raspisuje Kraljevina Norveška.

Također, bilo je riječi i o nastavku suradnje dviju nogometnih reprezentacija – Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj. Ove dvije reprezentacije su ranije odigrale prijateljske utakmice – u Vukovaru i Tavankutu, a s ciljem da pošalju poruku kako dvije manjine žele bolje odnose između dvije zemlje, te da žele biti most suradnje na toj relaciji.

Predsjednik ZVO-a Srđan Jeremić je ovom prigodom uručio komplet dresova za Nogometnu reprezentaciju Hrvata u Srbiji, dar Fudbalskog saveza Srbije (FSS).

Predsjednik Povjerenstva HNV-a za sport Ivan Budinčević izjavio je nakon sastanka kako FSS prati rad Nogometne reprezentacije Hrvata u Srbiji i da ovo nije njihova prva donacija tome timu.

»Suradnja naših reprezentacija se nastavlja. U planu nam je zajednički projekt, zajedničko traženje sredstava kako bio oba tima sudjelovala na *Europeadi*, europskom prvenstvu nogometnih reprezentacija autohtonih nacionalnih manjina, koje će 2020. godine biti održano u Austriji. Prije dvije godine naše reprezentacije su zajedno išle na ovo natjecanje. Za ovo natjecanje plaća se kotizacija, tu su i troškovi puta i boravka. U tom smislu, pokušat ćemo zajednički doći do financijskih sredstava kako bismo osiguirali sudjelovanje naših timova na *Europeadi*«, kaže Budinčević.

D. B. P.

***Dužijanca* 2019.**

Baština koja se živi

Središnja proslava Dužijance započela je u nedjelju, 11. kolovoza, u subotičkoj župi sv. Roka, odakle su se ovogodišnji bandaš Pavle Horvacki i bandašica Snežana Skenderović uputili u subotičku katedralu * Radost je i šling, koji otvaranjem malenih praznina mijenja jednoličnost i dopušta vidjeti u toj jednoličnosti radost i maštovitost * Ova manifestacija zaslužuje da se o njoj govori više, ne samo na lokalnoj ili nacionalnoj razini nego i u širim europskim okvirima, rekao je europski povjerenik Tibor Navracsics

Stoljetna zahvala Bogu za kruh svagdanji i ove godine, po 109. puta orila se subotičkom katedralom i središnjim gradskim trgom. Povijest i sadašnjost preplitali su se kroz brojne manifestacije kojima je obilježena ovogodišnja *Dužijanca*.

Središnja proslava započela je u nedjelju, 11. kolovoza u subotičkoj župi sv. Roka, kolijevci objedinjene *Dužijance*, gdje je svečani blagoslov ovogodišnjem bandašu **Pavlu Horvackom** i bandašici **Snežani Skenderović**, kao i seoskim bandašima i bandašicama, te mladima u nošnji podijelio župnik ove župe i predsjednik UBH-a *Dužijanca* mons. dr. **Andrija Anišić**.

Nakon ispraćaja i pozdravne pjesme *Kraljica*, uslijedila je povorka do subotičke katedrale sv. Terezije Avilske gdje je služena svečana sveta misa. Euharistijsko slavlje predvodio je zagrebački pomoćni biskup mons. dr. **Ivan Šaško**, uz koncelebraciju subotičkog biskupa mons. dr. **Ivana Pénzesa**, katedralnog župnika mons. **Stjepana Beretića**, svećenika Subotičke biskupije, te svećenika iz Hrvatske i Mađarske.

U svečanoj procesiji, osim spomenutih bandaša i bandašica te svećenstva, u crkvu koja je bila ispunjena narodom te mladima i djecom u nošnji ušli su i mali bandaš **Matija Matković** i mala bandašica **Petra Ivković Ivandekić**, koji su svoju *Dužijancu malenih* proslavili prije dva mjeseca.

Snaga i mudrost malenosti

Prigodnu homiliju održao je predvoditelj euharistijskog slavlja biskup Šaško podsjetivši se Isusovih riječi: *Ne boj se malo stado! Gdje vam je blago, ondje će vam biti i srce...*

»Gledajući nas u ovome euharistijskom ozračju, na zahvalnosti na plodovima zemlje i svemu što obuhvaća *Dužijanca* usuđujem

Župa sv. Roka: Ispraćaj bandaša i bandašica

Svečani ulazak u crkvu: Pavle Horvacki i Snežana Skenderović

prijetnju i strah i obescjenjuje malenost, a kršćanstvo, kultura koja raste iz njega dokida strah i pokazuje snagu malenosti. U *Dužijanci* ispod veličanstvenih i velebnih remek djela nalazi se snaga i mudrost malenosti. Snaga radosti koja provire iz svakoga dijela njezina izražaja. Ispred nevažnih detalja. Ti detalji koji se njeguju, koje primjećuje ljubav i danas su pred nama. I u tome me uvijek privuče ljepota, koja je izvezena negdje na rubovima *ruva*, života, na rubovima susreta. Radost koja se vidi u raznim cvjetnim motivima na širokim plohama, poput širokih polja i prostranstava ovdje u vašem kraju. Ta radost je i šling, koji otvaranjem malenih praznina mijenja jed-

se u tim Isusovim riječima čitati najveću zaprjeku za ljudsku sreću i nedostatke u našim suvremenim društvima. No, Isus nam daje srce, daje nam radosnu vijest da bismo se trajno vraćali na ispravan put. On je put koji vodi k ispunjenosti, koji liječi bolesti naše suvremenosti. Taj Isusov odgovor moguće je vidjeti upravo u *Dužijanci*. U ovome što pred sobom gledam, uvijek stojim s divljenjem. Ovdje je sažetak mudrosti životnoga iskustva, ljudskih očekivanja i kulturalnih oblika sposobnih prenositi smisao. Nismo li svakoga dana suočeni s nekim strahom? Nismo li pred nekom prijetnjom koja unosi tjeskobu u naše živote? Ne osjećamo li se pred tolikim događanjima pred otajstvom zla premalenima i preslabima? A Isus je radosna vijest. Nije došao da bi nas prignječio u našemu grijehu ili uronio u strah nego je došao navijestiti pohvalu malenosti koja zahvaćena Bogom pokazuje veličinu. Svijet trajno donosi

Prinos darova

U središtu grada: Marinko Piuković, Bogdan Laban, Tibor Navracsics, Davor i Dajana Šimić, Vlatko Vidaković, Pavle Horvacki i Snežana Skenderović

noličnost i dopušta vidjeti u toj jednoličnosti radost i maštovitost. Sve je to čovjek u ovome ozračju učio i pohranio. Učio je od mudrosti malenoga sjemena. Reći će netko: ta radost se ne može nametnuti, ne može se proizvesti niti osvojiti. Radost je uvijek dar. No, zašto je nema više?«, dio je propovijedi biskupa dr. Ivana Šaška.

Na euharistijskom slavlju *Dužijance* uvijek je osobito dojmljiv prikaz darova, kada mladi u nošnji prinose na oltar vino i vodu, plodove trsa i zemlje, te kada svaki bandaški par prinese *krunu Dužijance* iz svoga mjesta.

Svečanosti liturgijskog slavlja *Dužijance* pridonio je i Katedralni zbor *Albe Vidaković*, kao i vokalni i instrumentalni solisti koji su svojim umijećem slavlje učinili veličanstvenim. Osobit dojam ostavio je nesvakidašnji spoj roga i trublje uz orgulje, a sve pod ravnanjem mo. **Miroslava Stantića.**

Scenski prikaz risarske pogodbe

Povorka i predaja kruha

Nakon zahvale Bogu, slijedio je mimohod kroz grad u kom su se sudionici *Dužijance* uputili ka središnjem gradskom trgu. Kako nalaže dugogodišnja tradicija povorku je predvodio barjaktar, konjanik s barjakom *Dužijance*, a iza njega nizali su se konjanici, velika pletena žitna kruna i veliki klas, kao simboli *Dužijance*, te kraljice, djeca, risari, radni dio povorke s gostima, kulturno-umjetnička društva iz zemlje i inozemstva, pratitelji bandaša i bandašice, seoski bandaši i bandašice, te središnje ličnosti, bandaš i bandašica. Na improviziranom salašu goste su dočekali domaćini salaša **Dajana** i **Davor Šimić**, u ulozi majke i dide **Ružica Šimić** i **Vlatko Vidaković**, te djeca **Lana Šimić** i **Barbara Piuković.**

Pratioci bandaša i bandašice: Filip Šarčević, Dunja Šimić, David Bedić, Regina Dulić, David Čota i Magdalena Temunović

Bandaš Pavle Horvacki obavijestio je domaćina salaša da je ris gotov, te mu je predao vijenac ispleten od žita. Domaćin je poljubio vlaće u vijencu i polio ga vinom, a domaćica je bandaša i bandašicu kao i sve nazočne poškropila vodom i posula mekinjama »da bi i dogodine žito bilo čisto ko voda i da ga ima tušta ko mekinja«.

Osim žitnog vijenca uveden je dodatni znak žetve – kruh, koji povezuje oltar i grad. Taj kruh je gradonačelniku Subotice **Bogdanu Labanu** uručila ovogodišnja bandašica Snežana Skenderović, a on ga je pokazao nazočnima na sve četiri strane svijeta, te se obratio riječima:

»Danas se okupljamo u srcu Subotice, na glavnom gradskom trgu, ne samo da proslavimo uspješno okončanje ovogodišnje žetve već da proslavimo rađanje novog roda žita i novog kruha. Mi danas odajemo počast generacijama bandaša i bandašica koji su prije nas proslavljali kruh, kao najljepši dar plodne vojvođanske zemlje, kao najveću radost i najvrjednije bogatstvo. Slavljenje naslijeđa prošlih generacija, naših predaka, koji su u srž svog i našeg bića utkali univerzalne vrijednosti: predanost, marljivost, slobodu i poštovanje. Naša Subotica je uspjela razviti se, održati i ojačati, te izrasti u zajednički dom 21 nacije, koje slobodno žive u susjedskoj ljubavi i skladu«, rekao je gradonačelnik.

Na poziv UBH-a *Dužijanca*, koje je organizator *Dužijance*, ovogodišnjem slavlju je nazočio i član Europske komisije i povjerenik za kulturu, obrazovanje, sport i mladež pri Europskoj uniji u Bruxellesu **Tibor Navracsics**, koji je bio osobni pokrovitelj *Dužijance*, te se ovom prilikom obratio javnosti.

»S velikim poštovanjem i zadovoljstvom prihvatio sam se pokroviteljstva ovogodišnje *Dužijance*, svečanog obilježavanja zahvale Bogu za uspješan završetak žetve, a to onda znači i za kruh naš svagdašnji, koju bunjevački Hrvati na poseban način uspješno organiziraju već stoljećima, nekada u svojim domovima, salašima i mjesnim crkvama, a već nekoliko desetljeća i na ulicama Subotice i ostalim okolnim mje-

Bandašicino kolo

stima. *Dužijanca* koja u sebi sadrži i niz drugih kulturnih aktivnosti pohvala je čovjeku i njegovu radu, ali i svima koji rade na kulturnom, prosvjetnom i društvenom polju i tako doprinose boljitku svoga naroda i svoga grada. Sve ovo što sam danas vidio i doživio, taj zanos i tu ljepotu koja zrači na licima sudionika, ali i gledatelja, učvrstila je moje uvjerenje kako ova manifestacija zaslužuje da se o njoj govori više, ne samo na lokalnoj ili nacionalnoj razini nego i u širim europskim okvirima. Tome ću i ja sa svoje strane nastojati pomoći«, rekao je Navracsics.

Nakon govora gosti i domaćini salaša su nazdravili vinom, a svi koji su htjeli zaigrali su veliko kolo na gradskom trgu.

U predvečerje su bandaš i bandašica skupa s predsjedništvom UBH-a *Dužijanca* posjetili grob **Blaška Rajića**, svećenika i župnika koji je objedinio sve dužijance u jednu. Tradicionalno bandašicino kolo održano je u večernjim satima, također na gradskom trgu u Subotici, a nazočne su zabavljali tamburaški ansambli: *Ravnica*, *Biseri*, *Ruže*, *Hajo*, *San* i *Uspomena*.

Svečana Večernja, risarska i folklorna večer

Svečana večernja molitva uoči središnje proslave *Dužijance* održana je u katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske 9. kolovoza u nazočnosti pomoćnog zagrebačkog biskupa mons. dr. Ivana Šaška, subotičkog biskupa mons. dr. Ivana Pénzesa, katedralnog župnika mons. Stjepana Beretića i brojnih svećenika. Pjevanje tijekom večernje molitve predvodio je Katedralni zbor *Albe Vidaković*, pod ravnanjem katedralnog zborovođe i orguljaša Miroslava Stantića.

Bandaš i bandašica su na oltar prinijeli i krunu *Dužijance*, koju je i ove godine izradila poznata i priznata slamarka **Jozefina Skenderović**. Kruna je okićena žitom, te ju je autorica nazvala *Žito – dragulj Dužijance*.

Nakon Svečane Večernje risari i risaruše su položili vijence od žita na spomenik *Risaru* i na bistu Blaška Rajića koji se nalaze u parku ispred Gradske kuće. U večernjim satima na glavnom gradskom trgu u Subotici održana je *Skupština risara*. Risari s ovogodišnje manifestacije *Takmičenje risara* upriličili su scenski prikaz običaja pogodbe risara s gazdom. Nakon uspješnog dogovora uslijedila je folklorna večer na kojoj su nastupila kulturno-umjetnička društva: HKC *Bunjevačko kolo* Subotica, KUD *Vuk Karadžić* Temerin, HKPD *Matija Gubec* Tavankut, OKUD *Mladost* Subotica, KUD *Mirče Acev*, Prilep (Makedonija), MKC *Népkör* Subotica, KUD *Šoko Patković* Bobota (Vukovarsko-srijemska županija) Hrvatska i HKUD *Kolo* iz Subotice.

Tamburaška večer

Petak je bio rezerviran za tamburaše i izbor pratitelja bandaša i bandašica, te su se tijekom večeri smjenjivali tamburaški ansambli i Subotičanima i gostima osigurali tri sata kulturnog programa. Tijekom večeri nastupili su ansambli: *Ruže*, *Amajlija*, *San*, *Uspomena* i *Hajo*.

Okupljenim građanima bandaša i bandašicu predstavio je katedralni župnik mons. Stjepan Beretić, a iste večeri uručene su i nagrade najboljim aranžerima izloga, koji su proglašeni dan ranije na Književnoj večeri.

Istu večer izabrani su i ovogodišnji pratitelji bandaša i bandašice: treći pratitelji su bili **Magdalena Temunović** i **David Čota**, drugi pratitelji **Regina Dulić** i **David Bedić**, dok je titula *najlipči* pratitelja *Dužijance* 2019. pripala **Dunji Šimić** i **Filipu Šarčeviću**. Oni su u nedjelju obnašali svoju ulogu pratitelja, kako na misi tako i u mimohodu kroz grad.

Među gostima *Dužijance* bili su i veleposlanik RH u Srbiji **Gordan Bakota**, iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH **Dario Magdić**, državni tajnik Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave **Ivan Bošnjak**, izaslanica i glavna savjetnica ministrice kulture RH **Dubravka Đurić Nemec**, predstavnici državnih tijela Hrvatske, županija i udruga, Hrvatske državne samouprave u Mađarskoj, AP Vojvodine, Grada Subotice, Hrvatskog nacionalnog vijeća i Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, te predstavnici Katoličke crkve i hrvatskih udruga kulture.

Tijekom središnje proslave *Dužijance* 2019. svaku večer (petak, subota, nedjelja) okupilo se po nekoliko stotina posjetitelja koji su pratili program na glavnom gradskom trgu u Subotici. Kada znamo da se promijenila struktura stanovništva u Subotici, te smo svjedoci aktualnih podjela, čini se kako bi ovim odzivom ljudi trebali biti zadovoljni. Tijekom ovih dana posjetitelji su imali priliku pogledati i štandove s rukotvorinama i suvenirima, te se osvježiti na improviziranom salašu.

U nedjelju, tijekom povorke, je također lijepi broj Subotičana izašao na ulice, te je duž puta, od katedrale do trga, pratio svečani mimohod.

Ž. V.

Darko Sarić Lukendić o raspodjeli sredstava nacionalnim vijećima u Somboru

Umjesto poštivanja zakona **politička arbitrarnost**

Iz proračuna Grada Sombora nacionalna vijeća ove godine dobit će milijun dinara * Za HNV sporno što je mimo zakona uveden dodatni kriterij kao uvjet za korištenje ovih sredstava i što će polovicu novca dobiti jedna nacionalna zajednica

Javna rasprava o Nacrtu odluke o financiranju nacionalnih vijeća na teritoriju Grada Sombora, koja je trajala od 17. srpnja do 5. kolovoza, pa i sama njezina završnica prošla je bez sudjelovanja Hrvatskog nacionalnog vijeća. Za razliku od ostalih nacionalnih vijeća koja imaju pravo na sredstva iz proračuna Grada Sombora jedino predstavnici HNV-a nisu nazočili završnici javne rasprave.

U tekstu koji smo objavili u prošlom broju *Hrvatske riječi* rekli ste da o pripremi Odluke i javnoj raspravi niste bili ni obaviješteni. Čiji je to propust: lokalne vlasti koja je pripremala Odluku ili predstavnika hrvatske zajednice u Savjetu za međunacionalne odnose gdje je Nacrt odluke prezentiran prije javne rasprave, na sjednici kojoj je nazočio i Antun Borovac iz hrvatske nacionalne zajednice?

Najprije, pitanje dobre prakse jest uključiti sve zainteresirane strane u proces donošenja odluka. To je ujedno način da se osigura društveni i javni konsenzus po određenom pitanju. Uključivanjem svih zainteresiranih strana u proces donošenja odluke osigurava se kvaliteta donijetih odluka kao i bolja percepcija zakonodavca u javnosti. Na ovaj način svoju ulogu u javnom procesu razumiju tijela koja donose odluke u državama razvijene demokracije. Ostavimo li po strani dobru praksu, na koju ćemo ovdje, čini se, još malo pričekati, osvrnut ću se na odredbe Zakona o nacionalnim vijećima nacionalnih manjina, koje u članku 10., stavak 1., točka 10. doslovno kažu sljedeće: »Nacionalno vijeće (…) sudjeluje u pripremi zakona i drugih propisa i inicira donošenje odnosno izmjene i dopune zakona i drugih propisa kojima se uređuju Ustavom garantirana prava nacionalnih manjina u području kulture, obrazovanja, obavještavanja i službene uporabe jezika i pisma«. Dalje, u članku 25., stavak 2. Zakona o nacionalnim vijećima nacionalnih manjina, stoji: »Prije razmatranja i odlučivanja o pitanjima iz područja iz članka 2. ovog zakona, tijela iz stavke 1. ovog članka zatražit će mišljenje nacionalnih vijeća«. Dakle, postoji jasno i nedvosmisleno utvrđena obveza nadležnog tijela da zatraži mišljenje nacionalnog vijeća, što ovdje nedvosmisleno nije učinjeno, te da (nacionalno vijeće, prim. a.) sudjeluje u pripremi izmjena i dopuna zakona i drugih propisa, što je također propušteno. U oba ova slučaja subjekt jest nacionalno vijeće, a ne član Savjeta za međunacionalne odnose pri lokalnoj samoupravi. Drugo je, naravno, pitanje je li Antun Borovac u svojstvu člana Savjeta za međunacionalne odnose trebao o pomenutom pitanju izvijestiti Hrvatsko nacionalno vijeće. Ovo pitanje bit će tema rasprave unutar nadležnih hrvatskih institucija, no to ni u kom slučaju ne abolira od odgovornosti Grad Sombor.

U prošlom broju *Hrvatske riječi* kazali ste da HNV ima niz primjedi na Nacrt Odluke o financiraju nacionalnih vijeća iz proračuna Grada Sombora. Može li se reći da je ključna primjedba to što se mimo Zakona o nacionalnim vijećima uvodi dodatni kriterij koji praktički omogućuje još jednoj nacionalnoj zajednici da se financira iz ovih sredstava?

Zakon o nacionalnim vijećima nacionalnih manjina doslovce utvrđuje samo tri kriterija za dodjelu sredstava iz proračuna jedinice lokalne samouprave nacionalnim vijećima. Odredbe su to članka 115., stavak 6. koje ovdje citiram:

»Sredstva iz stavka 1. ovog članka koja se osiguravaju u proračunu jedinice lokalne samouprave raspoređuju se u skladu s

odlukom nadležnog tijela jedinice lokalne samouprave nacionalnim vijećima koja:

1) imaju sjedište na teritoriju jedinice lokalne samouprave;

2) predstavljaju nacionalne manjine koje u stanovništvu jedinice lokalne samouprave dostižu najmanje 10 posto od ukupnog stanovništva;

3) predstavljaju nacionalne manjine čiji je jezik u službenoj uporabi na teritoriju jedinice lokalne samouprave«.

U točno preciziranim kriterijima posve je jasno da nema prostora za kreativnost i političku arbitrarnost. Ova je pak odluka za nas Hrvate sadržinski dodatno sporna iz još jednog razloga. Naime, četvrti kriterij koji je u Nacrtu Odluke Grad Sombor odlučio uvrstiti izravno otvara prostor da sredstva budu dodijeljena i Nacionalnom vijeću Bunjevaca (nehrvata), koji inače na sredstva ne bi imali pravo. Četvrti je kriterij ugrađen samo i isključivo za potrebe osiguravanja dodatnih sredstava za rad Nacionalnog vijeća Bunjevaca (nehrvata). Ovakva praksa državnog protežiranja Bunjevaca nehrvata izravan je pokazatelj miješanja Republike Srbije u identitetski spor bunjevačkih Hrvata i Bunjevaca nehrvata. O spornom djelovanju institucija Republike Srbije na identitetskom planu već je i ranije bilo dosta riječi, na što godinama ukazuje i Hrvatsko nacionalno vijeće.

Nacrtom Odluke definirano je na koji način će sredstva biti raspodijeljena unutar nacionalnih zajednica koje će na njih imati pravo. Od ukupno milijun dinara polovicu tih sredstava dobit će mađarska zajednica. Hrvatska zajednica pak 200.000 dinara. Iako je prema popisu Mađara u Somboru 9.874, a Hrvata 7.070.

Točno, ovo je još jedan primjer političke arbitrarnosti, odnosno namjenskog krojenja odluke za konkretnog primatelja. Ne postoji niti jedan logični razlog da se »najbrojnijoj manjini« opredijeli izravno 25 posto sredstava, a da se onda ostatak raspodjeljuje po nekakvim kriterijima na sve, uključujući i »najbrojniju manjinu« koja je već u prvom dijelu dobila 25 posto sredstava od ukupne mase. Dodatno je pitanje zašto se u obzir uzima »sudjelovanje u upravljanju ustanovama i institucijama u području kulture i obrazovanja«, na što izravno ima utjecaja Skupština Grada Sombora, umjesto da se, na primjer, boduje postojanje cjelovite nastave na jeziku nacionalne manjine te broj i kvaliteta manifestacija koje kao doprinos kulturnom životu lokalne samouprave realizira pojedina manjina.

Brojna se pitanja ovdje nameću, a »tragovi prstiju političkog miješanja su više nego vidljivi«, stoga sam slobodan reći kako je osim hvale vrijedne intencije Grada Sombora da se ovim pitanjem uopće pozabavi, sve ostalo u svezi s ovom Odlukom upitno.

S obzirom na izneseno, koji će biti vaši sljedeći koraci, jer Nacrt Odluke treba proći Gradsko vijeće i Skupštinu grada? Može li se sada još što učiniti?

Izmjene su, još uvijek, dakako moguće, pa nam tako ostaje da izrazimo nadu kako će, temeljem i ovih konstruktivnih kritika, prijedlog Odluke prije konačnog usvajanja biti upodobljen sa Zakonom i lišen političke arbitrarnosti u dijelu kriterija za raspodjelu sredstava, na korist prije svega svih građana Grada Sombora. Ne bude li to slučaj, Hrvatsko nacionalno vijeće razmotrit će daljnje mogućnosti djelovanja na planu zaštite interesa Hrvata i hrvatske zajednice u Srbiji.

Rješenja o utrošku sredstava potpisivat će gradonačelnica Sombora, a tražit će se mišljenje Savjeta za međunacionalne odnose. Shodno tome, očekujete li ubuduće bolju suradnju s predstavnikom hrvatske zajednice u ovom tijelu?

Savjet za međunacionalne odnose odgovara za svoj rad Skupštini Grada Sombora, koja je i imenovala članove Savjeta. U tom smislu oni moraju postupati po Odluci o raspodjeli sredstava, bez obzira je li ona zakonita ili ne, tako da, čini se, oni se po ovom pitanju ne pitaju mnogo.

Zlata Vasiljević

Konstituirana povjerenstva za povrede prava, financije i sport

U sjedištu Hrvatskog nacionalnog vijeća prošloga su tjedna održane konstituirajuće sjednice triju povjerenstava toga tijela manjinske samouprave.

Konstituirano je Povjerenstvo za praćenje povrede manjinskih prava čiji je predsjednik **Darko Baštovanović**, politolog i međunarodni tajnik HNV-a. Na konstituirajućoj sjednici za dopredsjednika izabran je **Goran Krnčević** iz Novoga Sada, a ostali čanovi Povjerenstva su: **Goran Kaurić**, **Željko Pakledinac**, **Marinko Ivanković Radaković** i **Marinko Jadrijević**. Dogovoreno je da Povjerenstvo u narednom periodu krene i u konkretnije aktivnosti.

U HNV-u je konstituirano i Povjerenstvo za financije. Konstituirajućoj sjednici je nazočilo šest članova Povjerenstva: **Lazar Cvijin**, predsjednik, **Branko Matin**, **Dario Bošnjak**, **Ilinka Vukoja**, **Dražen Petrekanić** i **Josip Bako**. Za dopredsjednika je izabran **Dario Bošnjak** iz Vajske.

Članovi Povjerenstva na sjednici su upoznati s financijskim planom HNV-a kao i s odredbama Zakona o nacionalnim manjinama koje se odnose na financije. Dogovoreno je da će se Povjerenstvo sastajati prilikom podnošenja financijskog izvješća i donošenja godišnjih financijskih planova.

Održana je i konstitutivna sjednica novog saziva Povjerenstva za sport. Predsjednik Povjerenstva je **Ivan Budinčević**, dok je za dopredsjednika izabran **Pavle Matarić** iz Sombora. Na sjednici je sačinjen plan rada Povjerenstva za iduću, 2020. godinu kada se održava 4. Europsko nogometno natjecanje za nacionalne manjine (Europeada) u Koruškoj (Austrija) te jubilarne 5. Hrvatske svjetske igre u Zagrebu. Sportaši iz hrvatske manjinske zajednice u Srbiji nastupit će, osim u nogometu na Europeadi i na HSI-ju u disciplinama: mali nogomet, stolni tenis, plivanje i kros.

(HNV)

dr. sc. Željka Jeličić-Marinković,
entomologinja, specijalistkinja za komarce

Komarci su jedna od najraširenijih skupina kukaca na svijetu, s 3.538 vrsta * Do sada je u Srbiji zabilježeno 40 vrsta komaraca, a u Vojvodini 32 vrste * Najučinkovitija mjera kontrole komaraca je tretiranje ličinki * Ukoliko se pravovremeno ne tretiraju, u stadiju ličinke, komarci koji lete tretiraju se adulticidnim preparatima, ali je njihova učinkovitost mnogo manja nego kod larvicidnih * Zbog potencijalnog širenja virusa komarce moramo držati pod kontrolom, ali ne možemo očekivati da komaraca ne bude

Intervju vodio: Marko Tucakov

Ne možemo očekivati da komaraca ne bude

Koliko stotina puta smo se upitali zašto komarci uopće postoje na ovom našem planetu i pomislili kako bi samo život bio lijep da ih nema? Malo je reći da su komarci teško rješiv izazov za čovječanstvo. Mnogi ih biolozi svrstavaju u najopasnije životinje na svijetu, prije svega zbog brojnih žrtava malarije. Jedini naš cilj u odnosu prema njima je – da ih bude što manje. No, da bismo pobijedili ovog našeg sićušnog i vrlo brojnog neprijatelja, moramo ga bolje poznavati.

Na tom upoznavaju radi dr. sc. **Željka Jeličić-Marinković**, rođena 1981. godine u Kneževu (Baranja). Ona je osnovno i srednje obrazovanje završila u Belom Manastiru. Studirala je na Sveučilištu *Josipa Jurja Strossmayera* u Osijeku na Odjelu za biologiju, kojeg završava 2006. godine, te ostaje na tom fakultetu asistentica. Upisuje Poslijediplomski interdisciplinarni doktorski studij Zaštite prirode i okoliša na kojem doktorira 2014. godine. Tijekom svog profesionalnog usavršavanja proučava komarce i atraktante komaraca sa znanstvenog aspekta. Svoja istraživanja provodi na područja Parka prirode Kopački rit. Pod mentorstvom poznatog komarcologa prof. dr. sc. **Enriha Merdića** objavljuje znanstvene radove i usavršava se. Od 2018. godine svoj profesionalni put nastavlja na privatnom Sveučilištu *Educons* u Srijemskoj Kamenici, s kojega 2019. godine prelazi u Pokrajinski zavod za zaštitu prirode na mjesto entomologa. S njom smo razgovarali o ovoj našoj najčešćoj ljetnoj brizi.

Nema ljetne aktivnosti koju ne dijelimo s komarcima. Što je to osnovno što trebamo znati o njihovim životima? Kako bi izgledala osobna iskaznica ove skupine kukaca? Koje vrste naseljavaju Vojvodinu?

Komarci su jedna od najraširenijih skupina kukaca na svijetu, s 3.538 vrsta. Ne žive jedino u stalno zamrznutim područjima. Ličinke komaraca pronađene su u raznim vodenim biotopima, pa i vrlo malim kao što su otvori na stablima, odbačene limenke i vaze za cvijeće. Za razvitak im je potrebna voda. Ometaju normalne životne aktivnosti ljudi, vektori su jer prenose mnoga oboljenja, žive relativno kratko, male su mase, u svom organizmu nemaju krv nego hemolimfu. Zuje jer zamahnu veliki broj puta u jedinici vremena. Na glavi im se nalaze ticala koja služe za orijentaciju u prostoru, te usna organizacija koja je različita kod mužjaka (lizanje) i ženki (sisanje). Samo ženke komaraca piju krv. Pogrješan je narodni termin da komarci »grizu«. Odrasli mužjaci uzimaju energetske obroke šećera biljnog podrijetla, primjerice nektar i gnjilo voće. Samo ženke moraju uzimati dodatne krvne obroke od kopnenih kralježnjaka, uključujući i čovjeka, kako bi se osigurala dovoljna količina bjelančevina potrebna za sazrijevanje jaja. Tijekom života, koji obično traje nekoliko tjedana, ženke mogu uzeti nekoliko obroka krvi. Najaktivnije su za vrijeme svitanja i sumraka, jer tada tragaju za domaćinom od kojega će uzeti krvni obrok. Do sada je u Srbiji zabilježeno 40 vrsta komaraca, a u Vojvodini 32 vrste. Vjeruje se da su vrste roda *Culex* najbrojnije na svijetu. Oni su prenositelji mnogih patogenih bolesti čovjeka i životinja: filaria, virus Zapadnog Nila…

Jesu li zaista komarci pratitelji močvarnih krajeva? Kako su njihovi životni ciklusi povezani s vodom, kada ih ima praktički svugdje, a posebno na mjestima s gustom vegetacijom?

Komarci ne mogu bez vode. Dva do četiri dana nakon krvnog obroka ženke polažu 50-500 jaja. Parametri kojima ženka odabire mjesta za polaganje jaja na površini vode nisu u potpunosti poznati za mnoge vrste. Pretpostavlja se da su kakvoća vode, količina svjetla, dovoljna količina hrane, vegetacija, prisutnost već položenih jaja komaraca neki od čimbenika za polaganje jaja. Ukoliko jaja ne polažu na vodenu površinu, supstrat na koga ih polažu mora biti dovoljno vlažan, budući da su ona iznimno osjetljiva na gubitke vode prije nego se formira voštani sloj serozne kutikule. Jaja položena na vodenu površinu obično se izlegnu odmah nakon polaganja, a ostala nakon plavljenja. Jaja položena na zemlju ili supstrat mogu mirovati do nekoliko godina čekajući plavljenje. Sposobnost ženki poplavnih vrsta komaraca da pronađu odgovarajuće mjesto za polaganje jaja još uvijek nije u potpunosti poznata. Pretpostavka je da su prilagodili svoje ponašanje kako bi uspjeli prevladati i prepoznati nezadovoljavajuće uvjete mjesta za polaganje jaja. Dakle, močvarna staništa su fantastična za razvoj komaraca zbog količine vode, dovoljno raspadnute organske tvari te mnogih drugih čimbenika koji su tipični za močvarne krajolike. Toplina nadošle vode ima važnu ulogu u razvoju komaraca: pri višoj temperaturi vode komarci se brži razvijaju. Razvoj komaraca može trajati od dva dana do tjedan ili više. Nakon položenih jaja i povoljnih temperaturnih uvjeta u vodi, dolazi do izlijeganja ličinki. Ličinke komaraca nemaju noge. Obično su veličine od jednog do deset milimetara. Ličinka se razvija i raste u fazama, prolazeći kroz četiri stupnja i presvlačenja, tijekom kojih raste od oko 2 mm do duljine oko 10 mm. Tijekom presvlačenja se hrani filtracijom raspadnute organske tvari iz vode. Iz ličinke četvrtog stupnja nastaje kukuljica koja također živi u vodi, ali se ne hrani. Tijekom stadija kukuljice, odvija se proces potpune transformacije. Odrasla jedinka, mužjak ili ženka, izlazi iz kutikule kukuljice koju ostavlja u vodi, a zatim nakratko odmara na površini kako bi polijetanjem započela stadij života na kopnu. Nakon izlijetanja, odrasle jedinke su spremne nastaviti svoje živote i spremne su za parenje, hranjenje i polaganje jaja. Aktivnost odraslih komaraca vezana je isključivo za sumrak i svitanje, te im okolna gusta vegetacija služi kao savršeno mjesto skrovišta od vremenskih uvjeta. Neke vrste su selice, a samim tim i izvrsni letači koji uz pomoć struje vjetra mogu preletjeti i do 45 km tijekom jedne noći, što znači da nas komarci mogu uznemiravati i na onom području na kom nemaju svoja aktivna legla, ali im okolna gusta vegatacija predstavlja mjesta na kojima se mogu odmoriti. I one vrste komaraca koje nisu migratorne tijekom dana koriste vegetaciju na kojoj se odmaraju i štite od dnevnih nepovoljnih uvjeta.

Zbog čega neki ljudi ponosno tvrde da ih komarci »ne vole«, a druge, često u neposrednoj blizini, napadaju u neizmjernom broju?

Kukci žive u svijetu mirisa. Od 963.000 vrsta kukaca koji žive na Zemlji, mirisna osjetila kod većine imaju najvažniju ulogu. Uz mirisna osjetila razvijena su i druga koja pomažu u davanju potvrdne informacije koja je dobivena osjetilom mirisa. Komarci rabe vizualna, termalna i mirisna osjetila pomoću kojih se orijentiraju u staništu u kojem se nalaze. Od nabrojanih osjetila, mirisna osjetila su najvažnija za život komaraca. Miris se može opisati kao detektiranje stranih molekula u zraku. To zašto je nešto ugodnog, a nešto neugodnog mirisa na molekularnoj razini još uvijek nije razjašnjeno, ali je poznato da mirisi imaju vrlo važnu biološku ulogu. Komarcima nisu privlačni svi mirisi. Postoje mirisi koji ih odbijaju – repelenti (citrusi, bosiljak, lavanda, limun-

ska trava, ružmarin, bosiljak...). Oni ih osjećaju ne kao neugodne nego te tvari sprječavaju osjećaj topline, vlažnosti i ugljičnog dioksida pomoću osjetilnih mehanizama. Drugim riječima, ukoliko je repelent u zraku, komarci se ne mogu orijentirati prema izvoru mirisa. Atraktanti su mirisi koji gode osjetilima komaraca i daju im informacije o okolici u kojoj se nalaze. Atraktivne tvari su često one koje su produkti metabolizma, te upravo stoga možemo reći da nas komarci lako pronalaze. Životinje i ljudi emitiraju veliku količinu topline, vlažnosti i ugljičnog dioksida kao značajnih atraktanata, koji daju informaciju komarcima gdje se nalazi njihov obrok. Ukoliko opadne koncentracija atraktanata, komarci će se kretati po prostoru u nadi pronalaska boljeg izvora mirisa. Ulaskom potencijalnog domaćina u okolicu u kojoj se nalaze ženke komarca koje se odmaraju na vegetaciji, dolazi do pobuđivanja ženki koje se aktiviraju i lete prema domaćinu. U periodu od 10 do 20 minuta broj ženki koje slijeću na domaćina opada zbog sve većeg udjela ženki koje se nalaze u okolici i kojima potencijalni domaćin predstavlja izvor krvnog obroka. Broj ženki koje slijeću na domaćina stabilizira se i nove ženke više ne dolaze do njega. Ukoliko dolazi do češćeg kretanja domaćina kroz okolicu, udio privučenih komaraca će rasti i biti isti kao prilikom prvog ulaska domaćina u okolicu komaraca. Udaljenost do koje ženke komaraca, koje se odmaraju, mogu reagirati na miris u zraku, bez turbulencije, različita je za pojedine vrste. Neki ljudi su skloniji boljem privlačenju komaraca od drugih, no pravo znanstveno objašnjenje zbog čega je to tako još uvijek nije jasno definirano. Trudnice su posebna skupina koja komarce vrlo privlače budući da proizvode tijekom disanja veću količinu ugljičnog dioksida od žena koje nisu trudne. Ljudi koji se bave fizičkom aktivnošću nakon koje se u mišićima proizvodi veća količina mliječne kiseline koja se kroz znoj izlučuje kroz kožu, gdje se vježbanjem podiže dodatno temperatura tijela, predstavljaju pravi izazov za komarce. Komarcima su mnogo privlačniji ljudi koji piju alkohol (napose pivo) nego oni koji piju vodu (opet iz razloga podizanja temperature tijela, a samim tim i pojačanog znojenja). Privlačenje komaraca se često povezuje i s krvnim grupama, pa je u narodu prihvaćeno da komarci vole osobe s krvnom grupom 0, a ne vole one s krvnom grupom A, dok za ovakve navode ne postoje znanstvena objašnjenja.

Kada se i kako najpravilnije vrše tretiranja komaraca? Tko je u Vojvodini nadležan za ovakve aktivnosti? Svjedoci smo, naime, da tretiranja često izostaju u dugom razdoblju kada komaraca ima u velikim količinama. Jesu li preparati koji se u Vojvodini rabe za ove svrhe zaista sigurni za ljudsko zdravlje?

Metode za kontrolu komaraca trebale bi se zasnivati na vrstama komaraca koji zahtijevaju tretmane. Podjela komaraca na skupine s osnovnim biološkim i ekološkim značajkama za njihovo razlikovanje također ima funkcionalno i praktično značenje, jer definira izbor metoda za tretiranje. Najveći broj produktivnih izvora ličinki nalazi se u zonama rijeka. Komarci koji se razvijaju u tim staništima nisu u pravilu medicinski i veterinarski značajni kao prijenosnici uzročnika bolesti, ali svojom brojnošću remete normalne aktivnosti ljudi. Zaštita životinja, osobito u zaštićenim područjima, nije manje važna jer se prirodna staništa odraslih komaraca nalaze u šumskoj zoni u kojoj su životinje izvor njihovog krvnog obroka. Mjere kontrole komaraca trebale bi se temeljiti na suvremenim metodama koje je usvojila stručna javnost najrazvijenijih zemalja, te na odabiru pripravaka u skladu s definicijom Europske unije, odnosno propisom koji određuje primjenu biocida u programima prevencije komaraca. Preparati koji se koriste u Vojvodini su prije svega sigurni za ljudsko zdravlje i visoko selektivni za veliku grupu vrsta životinja. Prije svake akcije potrebno je definirati ranjivost pojedinih područja na različite vrste komaraca, odrediti veličinu potencijalnih izvora, predložiti organizacijsku shemu kontrole. Najučinkovitija mjera kontrole komaraca je tretiranje ličinki. U stadiju ličinke, komarci su manje pokretni i ograničeni na manje površine, pa je koncentracija jedinki ličinki veća nego u slučaju odraslih jedinki. Osim toga, izbor metoda suzbijanja juvenilnih razvojnih stadija (jaje, ličinka, kukuljica) može biti različit i, u pravilu, nudi veći izbor mjera, ovisno o tipu izvora. Regulacija vodotoka i osiguravanje protoka kanalske vode, iako traže visoka početna ulaganja, daju dugoročne učinke, budući da se izvori ličinki značajno smanjuju. Ukoliko se pravovremeno ne tretiraju, u stadiju ličinke, komarci koji lete tretiraju se adulticidnim preparatima, ali je njihova učinkovitost mnogo manja nego kod larvicidnih. Ovakvi tretmani se događaju za vrijeme najveće aktivnosti komaraca, u rano jutro ili tijekom sumraka, kada komarci izađu iz vegetacije na otvoreno područje. Kontinuirani monitoring u kombinaciji s pravovremenim tretmanima su rješenje problema. Na teritoriju Vojvodine za izvođenje larvicidnih tretmana zaduženo je Pokrajinsko tajništvo za urbanizam i zaštitu okoliša, koje u koordinaciji s lokalnim samoupravama financira tretmane. Ove akcije pripadaju općim mjerama zaštite građanstva od zaraznih bolesti koje su uređene Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti. Za izvođenje adulticidnih tretmana zadužene su lokalne samouprave koje angažiraju izvođače koji provode tretmane odraslih komaraca. Često nastaje scenarij u kojem lokalna samouprava nema dovoljno sredstava da kontrolira i suzbije komarce u svakom periodu njihovog pojavljivanja, pa se najčešće opredjeljuje da uradi tretiranje u periodu kada ih ima najviše.

U kolikoj smo opasnosti u pogledu širenja virusa Zapadnog Nila putem komaraca?

Komarci su najvažnija skupina hematofagnih kukaca, koji se hrane na čovjeku, drugim sisavcima, pticama i gmazovima. Proučavanje komaraca je važno zbog uobičajenih normalnih životnih aktivnosti čovjeka i zbog njihove medicinske i veterinarske važnosti, kao vektora opasnih bolesti (malarija, filarioza i brojni arbovirusi čovjeka, divljih i domaćih životinja). S gledišta javnog zdravstva, prehrana krvlju ljudi i životinja dio je ponašanja koje čine ženke komaraca toliko važnim, jer uzimanjem prvog krvnog obroka one mogu usisati patogene od inficiranog domaćina. Tijekom hranjenja, ženka injektira slinu koja sprječava zgrušavanje krvi, a veliki broj patogena evoluira u sposobnost akumuliranja u žlijezde slinovnice i koriste ovaj put prijenosa kako bi parazitirali svoje domaćine. Tako ženka može slinom zaraziti novog čovjeka ili životinju tijekom sljedećeg krvnog obroka. Zbog sposobnosti koju posjeduju u širenju virusa, protozoa, filijara ili bakterija, prouzrokovača bolesti ljudi i životinja (mogu ozbiljno utjecati na živote milijuna ljudi), takve vrste komaraca nazivaju se vektori (prenositelji) bolesti. Promjene u klimi i okolišu i različiti hidro-režim mogu doprinijeti da se potencijalni vektori, a time i bolesti koje prenose, neprimjetno javljaju i proširе

na područja gdje prije nisu postojali. Takav scenarij ne mora biti samo rezultat aktivnog širenja vektora već može biti posljedica aktivnosti čovjeka koje pridonose njihovom pasivnom transportu (npr. u automobilima, vlakovima i zrakoplovima). Možda je važnija činjenica da eksplozivna globalizacija i povećanje međunarodnih putovanja i trgovine znatno povećavaju rizik od slučajnog unošenja vektora i nositelja spremnika bolesti (onih koji unose patogene). To se, naravno, odnosi i na domaće vrste koje uznemiravanjem i ubodima narušavaju normalnu životnu aktivnost stanovništva, a neke su osnovni vektori opisanih bolesti koje se šire diljem Europe. U posljednjih nekoliko desetljeća kontakti ljudi i komaraca postaju češći i intenzivniji zbog širenja naselja ili migracije nekog dijela stanovništva u prethodno netaknute dijelove prirode, koji pružaju veći broj i više različitih tipova izvora ličinki od visoko urbaniziranih sredina. Osim toga, urbana područja izložena su dodatnim pojavama kontejnerskih komaraca, koji, za razliku od većine domaćih vrsta, napadaju čovjeka i tijekom dana. Prijenos virusa Zapadnog Nila u posljednjih nekoliko godina je pod velikim povećalom javnosti. Do infekcije dolazi ubodom zaraženog komarca, najčešće iz roda *Culex*, kojem pripada i tzv. kućni komarac koji je u nas najčešći vektor virusa. Virus obično cirkulira između ptica i komaraca, a povremeno inficira druge kralješnjake, uključujući ljude i druge životinje koji su prijelazni, slučajni domaćini. Ljudi i sisavci ne igraju značajnu ulogu u prirodnom ciklusu kruženja virusa, jer je razina viremije u njihovim infekcijama preniska kako bi se virus prenio na komarce tijekom uboda. Prijenos s čovjeka na čovjeka moguć je kroz transfuziju krvi i krvnih proizvoda, transplantacijom, putem posteljice s majke na dijete i dojenjem. U Vojvodini se godinama primjenjuje i provodi monitoring, kontrola i suzbijanje komaraca. Pravovremenim i sustavnim kontrolama komaraca direktno dolazi do smanjenja broja potencijalnih prijenosa bolesti i virusa. Prikupljeni komarci s terena analiziraju se na prisustvo virusa, dok se s druge strane vrši kontrola uzetih uzoraka krvi iz ptica. Ukoliko se dokaže u bilo kojem slučaju prisustvo virusa, nadležne institucije u što kraćem periodu suzbijaju komarce odgovarajućim metodama, kako se virus ne bi širio dalje.

Nemamo drugog izbora nego se naučiti živjeti s komarcima. No, kako to postići?

Ljudi koji žive u blizini vode često zaboravljaju da smo mi došli živjeti u staništa komaraca, a ne oni kod nas. S takvom činjenicom moramo živjeti. Zbog potencijalnog širenja virusa komarce moramo držati pod kontrolom, ali ne možemo očekivati da komaraca ne bude. To su životinje koje su značajne za funkciju ekosustava, kako u hranidbenom lancu tako i u mnogim drugim aspektima. Dajemo si preveliko pravo da, kada nam nešto smeta i remeti lagodan život, stalno gledamo negativne osobine toga, a ne pokušavamo sagledati problem iz više aspekata. Potrebno je težiti ka razvijanju ravnoteže između ljudi i komaraca. Tijekom proteklih dvadesetak godina ljudi su prema komarcima razvili veliku netrpeljivost, a to nikome u ovoj interakciji nije donijelo pretjeranu dobit. Potrebno je uspostaviti ravnotežu u svakom smislu između ljudi i komaraca kako bismo na obostrano »zadovoljstvo« zadovoljili svoje potrebe.

Slovačke nacionalne svečanosti

Mirović: Da zajedno, ravnopravno i složno živimo

Predsjednik Pokrajinske vlade **Igor Mirović** i premijer Republike Slovačke **Petar Pelegrini** otvorili su 9. kolovoza, u Slovačkom vojvođanskom pozorištu u Bačkom Petrovcu, manifestaciju Slovačke nacionalne svečanosti »100 godina s narodom, u narodu, za narod«.

Čestitajući nacionalni praznik slovačke nacionalne manjine predsjednik Mirović podsjetio je da se odlukom Skupštine Vojvodine 9. kolovoz obilježava kao datum od posebnog značaja za slovačku nacionalnu zajednicu, a time i za AP Vojvodinu i Republiku Srbiju u cjelini, što je potvrda, kako je rekao, međusobnog uvažavanja i razumijevanja.

Ustanovili smo, dodao je predsjednik Mirović i pokrajinsko priznanje u oblasti ljudskih i manjinskih prava *Ljudevit Mičatek*, koje ćemo prvi put dodijeliti u prosincu, kao počast, ne samo budućem laureatu već i velikanu i velikom borcu za prava ne samo Slovaka već i svih drugih naroda.

»Večeras, ovdje u Bačkom Petrovcu, u najvažnijem centru slovačke nacionalne manjine u AP Vojvodini, slavimo i 100 godina od osnivanja slovačke gimnazije i tiskare, što pokazuje da je odluka donijeta prije 100 godina da zajedno, ravnopravno i složno živimo potvrdila temelje da svaki identitet bude sačuvan«, rekao je predsjednik Mirović.

»Pokrajinska vlada odlučna je da ravnopravnost i sklad nacionalnih različitosti, kao i razvoj svih nacionalnih i kulturnih identiteta osigura i u vremenu koje je pred nama«, izjavio je predsjednik Mirović.

»Ovaj jubilej dokaz je očuvanja našeg identiteta, koji je duboko sačuvan u našim srcima i dokaz je vitalnosti naše manjine u AP Vojvodini i Republici Srbiji. Divan je osjećaj biti ovdje, u AP Vojvodini, i vidjeti naš materinji jezik na svim stranama. Hvala Pokrajinskoj vladi i svim institucijama jer podržavate očuvanje i razvoj našeg identiteta«, kazao je premijer Republike Slovačke Petar Pelegrini.

»U ime Grada Novog Sada i u svoje osobno ime čestitam vam 100 godina Slovačkih narodnih svečanosti. Ponosni smo na vas jer ste očuvali svoj identitet, jezik, kulturu, pismo i sve ono što krasi AP Vojvodinu i Srbiju. Čast je i privilegij biti večeras s vama«, rekao je gradonačelnik Novog Sada Miloš Vučević.

Svečanosti su prisustvovali i potpredsjednik Pokrajinske vlade i pokrajinski tajnik za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine-nacionalne zajednice Mihálj Nyilas i veleposlanica Republike Slovačke **Dagmar Repčekova**.

Piše: Katarina Korponaić

Tvornica prije Radijalca

Izgradnjom Aleje maršala Tita – Radijalca do Dudove šume, cijeli taj dio Subotice postupno je poprimio novi izgled od šezdesetih godina prošlog stoljeća, a danas pripada omiljenim šetališnim trasama. Stoga je neobično pogledati staru kartu (u prilogu je isječak karte iz 1928. godine), kada se s desne strane današnjeg šetališta nalazila tvornica. I to poznata: *Fabrika Mirko Rotman* (osnivač **Mirko – Imre Rothmann**), koja se bavila proizvodnjom metalnog namještaja i livenjem željeza, preteča Tvornice bicikla *Partizan*. Prema istraživanju **Stevana Mačkovića** (*Industrija i industrijalci Subotice 1918 – 1941*), osnovana je još 1888. godine, a nalazila se u VII. kvartu u Ulici cara Lazara 7 (ova lokacija je naznačena i na karti grada iz 1928. godine). Već dvadesetih godina prošlog stoljeća vlasnici žele preseliti tvornicu, jer im nije odobreno rušenje stare radionice i izgradnja nove. Molba za navedene radove odbijena je s obrazloženjem kako se u ovom gradskom području ne odobrava podizanje tvornica, a osim toga preko tog zemljišta je predviđeno otvaranje »Radialnog puta prema Dudovoj šumi«. (Ideja o povezivanju centra grada i Dudove šume šetalištem je stara više od stotinu godina. U prošlosti su postojali i konkretni planovi realizacije ove vizije.)

Uvjeti za preseljenje tvornice osigurani su tek 1930. godine kada je vlasnicima dodijeljeno gradsko zemljište na Daničićevom putu (danas Segedinskom), a dio tvorničkog područja su kupili. S proizvodnjom bicikala firma počinje nekoliko godina kasnije. Konfiskacijom i nacionalizacijom tvornica je postala državna 1946., a ime *Partizan* dobila je 1949. godine.

Treća strana medalje

Piše: Zsombor Szabó

»Naš kruh svagdašnji«

Ljudi su se davno-davno opredijelili za sjedelački život, to jest da žive u zajednici i u stambenim jedinicama koje obično nazivamo kuća ili dom. Manji skup ovakvih domova zovemo zaselak, selo ili skupni salaši, veći skup dobio je ime varošica ili varoš, a danas vidimo i novi tip kolektivnog stanovanja (s nekoliko milijuna stanovnika) koje obično nazivamo megapolisima. Za nas, koji smo odrasli u gradu u kojemu svakodnevno možemo vidjeti toranj Gradske kuće, ovakve megastrukture su prosto nezamislive.

Neki drugi, koji nisu odrasli u sjeni tornja, prije desetak godina na javnoj raspravi o urbanističkom rješenju centra grada, govorili su da Subotica (to jest njen centar) u budućnosti treba izgledati kao New York u malom. Nažalost, zasad je ovakvo rješenje važeće. No, da se mi vratimo do nastanka naselja. Sjedelački život je omogućio prije svega: gajenje žitarica i stočarstvo. Uspješna žetva uvijek se proslavljala na neki način (razlog pravi da se nešto i popije; kažem ja u šali). U našim krajevima negdje u srednjem vijeku nastao je običaj da se feudalnom vlasniku kao dar odnese vijenac ispleten od žita, nakon čega ih je »gazda« častio, a svetkovina se završavala plesom. Bez obzira na etničku pripadnost, ovaj običaj se održavao u cijelom Karpatskom bazenu. Danas u našim krajevima već nema feudalizma ni feudalaca (zovu se recimo tajkuni), njih je smijenio kapitalizam (s malim intermecom zvani »socrealizam«), u primarnom sektoru, gdje spada i poljoprivreda u kojoj djelatnosti radi sve manje ljudi, grdosije su to od strojeva u čijim klimatiziranim kabinama sjedi jedan čovjek koji za pola dana završava posao, recimo žetvu; s desetine hektara kao što je nekad ručno radio radnik jedno cijelo manje selo ili »žetelačke bande«, zapravo udruženi agrarni radnici bez-zemljaši. O ostalim poslovima da ne pričam, koje treba odraditi da bi se na koncu dobio »svakodnevni kruh« koji je opći simbol za hranu. Svakom je poznata krilatica da narodu trebaju »kruh i igre« kao npr. nogomet; iz ovog razloga gradit će se nov »nacionalni nogometni stadion«, naravno u Beogradu.

Kako dobiti dobar kruh?

Ne spadam u onu vrstu ljudi koji i juhu jedu s kruhom. Stručnjaci za ishranu kažu da treba jesti raznovrsnu hranu, među ostalima i žitarice i ja se s tim slažem; ali recite mi gdje se može nabaviti kvalitetan raženi kruh, koji ja jako volim!? Istina, danas se u prodavaonicama ili kod pekara mogu kupiti raznovrsni proizvodi od žita, ali rijetko se dobije kvalitetan kruh. Recimo, često kupujem rezani polubijeli kruh, koji je upakiran u najlonsku ambalažu i ima dobar okus, jedan ili dva dana i onda se upljesnivi i može se baciti. Ako ovakav kruh izvadim i umotam u jedan ubrus, kako se to nekad radilo, onda se jednostavno isuši. Dan danas mi je žao da nisam od mog djeda pekara vikendima, kada sam bio kod njega, samo vizualno (gledajući ga u radu), naučio kako se peče kruh-cipovka koja je, umotana u ubrus i stajala u pletenoj košari za kruh, tjedan dana bila svježa i ukusna. Neki kojima ovo pričam, kažu mi da današnje žito nije ono što je nekad bilo, da su iz brašna izvučeni neki vrijedni sastojci itd. Onda ja kažem – od kakvog brašna prave kruh u susjednoj Mađarskoj, kada je kruh koji mogu danas kupiti iste takve kvalitete kakav je bio prije šezdeset godina kada sam prvi put bio u susjedstvu, gdje je zakonom propisana kvaliteta kruha. Sedamdesete godine prošlog stoljeća bili smo na studijskom putu u Danskoj. Moram priznati tako raznoraznih pekarskih proizvoda nigdje nisam jeo. Izgleda da su samo naši pekari zaboravili kako se pravi kruh?! Pada mi na pamet, služeći se sjećanjem i naravno sakupljenim receptima, sam da počnem peći kruh, no zasad sam ipak suviše lenj, pogotovo u ovim vrućinama.

Dug je put od žita do kruha

Slavlje novog kruha

Sjećam se »pionirskog doba« *Dužijance*, kada su u centru grada bili postavljene velike šatre s drvenim klupama i stolovima, svirala je živa muzika i ljudi su slavili uz piće i jelo. Za moje pojmove, to je bila prava proslava završetka žetve. Poslije tragične nesreće s raketama, ovaj običaj je nestao i govori se da ljudi ne trebaju javno piti u centru grada. Kada građani i građanke sjede ispred kafića i piju, to nije »javno pijančenje«!? Cijeli *Oktoberfest* u Münchenu je javno i masovno opijanje na svim trgovima. Po svemu sudeći, mi Subotičani smo veći puritanci nego Nijemci ili ostali narodi. Recimo, zašto se u okviru *Dužijance* ne organizira i »pekarski sajam« na kojem bi pekari nudili svoje proizvode, ali prije svega kruh, uz to vino u čašicama i sir u kockama, jer tako se najbolje osjeti okus, kao što sam to vidio u Grazu prije mnogo godina. Možda bi na ovakvom sajmu i pekari bili motivirani da ispeku što bolji kruh. Čini mi se, usprkos svetkovini, da smo izgubili nekadašnje poštovanje prema žitu, ali i pekarskim proizvodima. Možda i zato što je nekada moćna *Fidelinka* postala ogranak jedne beogradske tvrtke, a i propisi su nekako nedorečeni, jer određuje se samo minimalna cijena kruha, a ne i kvaliteta.

Subotička filharmonija 1908. – 2019.

Drugo lice **SUBOTICE**

Ovih dana suočeni smo s još jednim urušavanjem kulturnog identiteta Subotice. Poslije 111 (i slovima: sto jedanaest) godina postojanja Subotičkoj filharmoniji prijeti definitivni odlazak u prošlost – nalazi se pred gašenjem! Uzrok? Nema nikakvu financijsku potporu nadležnih za kulturni život grada.

Subotička filharmonija osnovana je 1908. godine zahvaljujući kompozitoru **Ernőu Lányiju**. Svoj prvi koncert održala je 12. veljače iste godine. A koji je bio prvi, najstariji orkestar te vrste na teritoriju nekadašnje Jugoslavije? Nije Beogradska, niti Zagrebačka ili Ljubljanska, već – Subotička filharmonija. A da je tijekom svog postojanja bila itekako respektabilna, ukazuje činjenica da su s njom nastupale i takve veličine kao što su **Pablo Casals**, **Béla Bartók**, **Gertruda Munitić**, **Miroslav Čangalović**, **Jovan Kolundžija**, **Dragana del Monako**, a i »naše gore listovi« **Rita Kinka** i **Félix Lajkó** – da spomenem samo neke svjetski poznatije, jer bi nabrajanje brojnih drugih prvoklasnih muzičkih umjetnika, bilo instrumentalnih solista ili opernih pjevača kao i zborova, zahtijevalo poduže nabrajanje.

Simfonijski orkestar Subotica '50-ih godina prošlog stoljeća

Subotička filharmonija je više od jednog stoljeća predstavljala jedan od kulturnih identiteta grada i to nitko i da hoće ne može osporiti. Nije svaki grad imao niti ima svoju filharmoniju! Ona predstavlja jedan segment sveukupne kulture nekog grada, ukazuje na visoki nivo glazbene kulture i obrazovanja jedne sredine. Brojni su razni muzički kvarteti, kvinteti, okteti – ali filharmonija je takoreći »šlag na torti«! Ponos svakog grada koji se ljubomorno čuva i njeguje!

Što je uzrok nestajanja naše filharmonije? Klasično stupidno i primitivno obrazloženje je nedostatak financijskih sredstava. Međutim, to nije istina. Radi se o namjernom i nasilnom rasformiranju kulturnog naslijeđa grada. Od kada su uvedeni principi financiranja tzv. projekata u kulturi – ma što to značilo – postoje idealni uvjeti za to. Primjera radi, 2017. godine Subotička filharmonija konkurirala je za »projekt« pod radnim nazivom *Beethovenijada* i dobila 90.000 (slovima: devedeset tisuća) dinara, cca 760 eura (sic!)! Ovako širokogrudnu financijsku podršku mogli su odobriti samo oni likovi iz gradske uprave zaduženi za kulturu kojima je omiljeni pisac Tolstojevski, najdraži slikari Trubens, Krembrant i Pticijan, a misle da je filharmonija jedna vrsta harmoničnog fila.

Prijeđimo na 2019. godinu. Grad Subotica je preko lokalne turističke organizacije raspisalo javni poziv pod nazivom – pazi sad – »Umetnički nastup Nataše Bekvalac povodom proslave grada Subotice u cilju promocije turističke ponude destinacije Subotica – Palić« i naravno, odobreno je 792.000 (slovima: sedamsto devedeset dvije tisuće) dinara, cca 6.750 eura. Prema tome, 8,8 **Beethovena** jednako je jedna **Nataša Bekvalac**. Nadalje, za ovu godinu iz proračuna grada podržat će se 37 projekata iz područja glazbe u ukupnom iznosu od 6.325.000 dinara i naravno da su, kao i u velikoj većini projekata u kulturi, oni s nacionalnim i zavičajnim predznakom, što nije iznenađujuće, jer nacionalna vijeća podržavaju kulturne (?) sadržaje svojih zajednica, ali često samo ako se odnose na etno i folklorne sadržaje.

Trenutno vladajući – vlasnici naše sadašnjosti, budućnosti i ispravljači prošlosti – shvatili su da se neprijatelj – u ovom slučaju građanska kultura i tradicija – ne pobjeđuje oružjem već nametanjem svojih vrijednosti. A filharmoniju nisu oni osnovali, što će im? Niti filharmonija ima nacionalni niti zavičajni predznak. Ona je kulturna institucija kao što su kazalište ili knjižnica u izvornom epistemološkom značenju i smislu tih riječi, a tko se iole susreo s klasičnom muzikom zna da njeno postojanje nije »projekt«. Spasimo je od nestajanja, jer kajat ćemo se kad-tad!

A. Dunđerski

Europski povjerenik Navracsics u HNV-u

Član Europske komisije zadužen za obrazovanje, kulturu, omladinu i sport **Tibor Navracsics**, posjetio je Hrvatsko nacionalno vijeće nakon središnje proslave *Dužijance*, 11. kolovoza. Sastanku su ispred hrvatske zajednice u Republici Srbiji na-

zočili predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća **Jasna Vojnić**, predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini **Tomislav Žigmanov**, međunarodni tajnik HNV-a **Darko Baštovanović** i predsjednik UBH-a *Dužijanca* msgr. dr. **Andrija Anišić**. Sastanku je nazočio i veleposlanik Republike Hrvatske u Srbiji **Gordan Bakota**.

Predstavnici hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji su europskoga povjerenika Navracsicsa upoznali s aktualnom situacijom i položajem hrvatske nacionalne manjine i problemima koji taj položaj usložnjavaju ali su predstavili i dosadašnje rezultate ostvarene u novome sazivu Vijeća. Posebna tema bila je i proces europskih integracija Srbije s posebnim naglaskom na ostvarivanju prava nacionalnih manjina i unaprjeđenja položaja u tom kompleksnom procesu. Predstavnici hrvatske zajednice su naglasili da je hrvatska nacionalna manjina jedna od najposvećenijih manjina kada je u pitanju europski put Srbije i njezino članstvo u europskoj obitelji.

(HNV)

Interetno festival

Punoljetni, 18. *Interetno festival*, bit će održan od 22. do 26. kolovoza, a tijekom festivalskih dana, na Gradskom trgu i u prostorijama MKC-a *Népkör*, folklornim nastupima će se predstaviti 950 izvođača i sudionika iz zemlje, kao i gostujućih zemalja.

Subotički trg bit će pretvoren u čaroban grad, takozvani - *Etnopolis*, koji okuplja veliki broj ljubitelja narodnih igara iz svih krajeva svijeta. Ove godine, na petodnevnoj manifestaciji nastupit će 750 plesača iz 23 domaće i sedam stranih plesnih skupina čiji sudionici dolaze iz Bolivije, Kolumbije, Mađarske, Malezije i Rusije. Više od 450 djece pokazat će svoje umijeće na smotri mađarskih dječjih ansambala iz cijele Vojvodine, dok će 80 glazbenika zabavljati publiku svojim koncertima. *Interetno festival* svečano će biti otvoren u idući petak, 23. kolovoza.

Šetajući *Etnopolisom*, pored glavnog programa, posetitelji će biti u prilici pogledati i vašar starih zanata s preko 100 izlagača, na čijim tezgama će se naći rukotvorine, gastronomski specijaliteti i vina. Program Festivala pratit će i aktivnosti festivalskog *Kluba*, izložba radova *Ex-Libris*, igraonica na otvorenom *Zlatna kapija*, te brojni drugi programi koji se mogu videti na internetskoj stranici www.interetno.net.

Vragolanka ujedinila folklorce i baletane

Predstava po motivima baleta *Vragolanka,* u kojoj sudjeluju učenici Osnovne baletske škole *Raičević* i folklorci iz Hrvatskog kulturnog centra *Bunjevačko kolo* iz Subotice bit će izvedena u ponedjeljak, 26. kolovoza, na Ljetnoj pozornici na Paliću, s

početkom u 20 sati. *Vragolanka* (originalno *La Fille mal gardée*) je jedno od najstarijih i najznačajnijih djela modernog baletskog repertoara. Glavne uloge u ovoj plesnoj predstavi igraju: **Mina Horvat**, **Marko Vujević**, **Nikola Stamenović**, **Marko Gagić** i **Matej Katić**. U slučaju kiše predstava će biti odgođena za sutradan, 27. kolovoza, u 20 sati. Ulaznice će se prodavati pred početak predstave na ulazu na Ljetnu pozornicu po cijeni od 400 dinara.

Književna večer Katoličkog društva *Ivan Antunović* u Subotici

Četvrt stoljeća *Collegiuma*

Priznanja za doprinos kulturi, povijesti i duhovnosti Hrvata u Bačkoj dodijeljena su Josipu Dumendžiću Meštru, mladima uključenim u projekt Oratorij, te obitelji Ivana i Marine Piuković

Jubilej zbora *Colleghium Musicum Catholicum*, četvrt stoljeća njegova djelovanja, bio je središnjom temom Književne večeri koju pred središnju proslavu subotičke *Dužijance* svake godine organizira Katoličko društvo *Ivan Antunović*. Književna večer održana je u četvrtak, 8. kolovoza, u velikoj dvorani Hrvatskog kulturnog centra *Bunjevačko kolo*. Ovu manifestaciju Katoličko društvo ujedno slavi i kao svoj dan.

Večer nastoji promovirati aktivnosti unutar hrvatske zajednice, te se u okviru nje dodjeljuju priznanja pojedincu, instituciji ili udruzi te brojnoj obitelji.

Promicanje sakralne glazbe

Subotički komorni zbor *Colleghium Musicum Catholicum* obilježava 25 godina djelovanja. Predsjednik Katoličkog društva *Ivan Antunović* vlč. dr. **Ivica Ivanković Radak** istaknuo je tim povodom kako spoj glazbe i književnosti, napose poezije, čini zajednički pokušaj da se izrazi skrivena nutrina čovjeka koja redovitim, svakodnevnim osjetilima i načinima komunikacije ostaje nedohvatljiva.

»Koliko god takav zajednički pokušaj bio snažan, on ostaje nedorečen za čovjeka skladatelja. Ova večer je posvećena jubileju 25 godina djelovanja zbora *Colleghium Musicum Catholicum*, a također je i prilika zahvaliti zboru koji već četvrt stoljeća prati različita događanja i promiče sakralnu glazbu katoličke baštine. Dok zahvaljujemo svima koji daju ili su dali vlastiti doprinos, večeras osobite pozdrave šaljemo sestri **Bernardici Đukić** koja je prva vodila ovaj zbor«, kazao je vlč. dr. Ivanković Radak.

Koncerti i praizvedbe

O radu zbora govorila je njegova članica **Emina Tikvicki**, profesorica glazbe. Kako je navela, u proteklih 25 godina zbor je ostvario veliki broj projekata, koncerata i turneja, a o njihovom radu bilo je riječi u radijskim i televizijskim izvješćima, kao i u više od 200 novinskih članaka. Tikvicki je istaknula da tradicija zbora postaje njegovanje glazbe vojvođanskih skladatelja čija su zborska djela zaživjela i žive sve do danas.

»To su prije svega djela **Albe Vidakovića**, **Stanislava Preprekа**, **Loranda Kilbertusa**, **Milana Asića** i **Đure Arnolda**. Zajed-

ničko svim ovim skladateljima jest kontinuirana prisutnost i održivost na repertoaru zbora. Osobitu težinu ovim imenima daje činjenica da je zbor u raznim prilikama praizveo i od zaborava otrgnuo mnogo skladbi ovih skladatelja«, rekla je ona.

Podsjećanje na *Pismenik*

Aktualni voditelj *Collegiuma* **Miroslav Stantić** govorio je o ulozi i značaju skladatelja Đure Arnolda (1781. – 1848.) u glazbenom životu Subotice, koji je priredio prvu pjesmaricu bačkih Hrvata prije točno 200 godina. U pitanju je djelo *Pismenik illiti skupljenje pisama razlicsiti za nediljne, svetcsane i ostale dneve priko godine podobni, za vechju slavu Boxju i kriposti dushevne naroda illyricskoga ucsinjeno po Gjuri Arnoldu* tiskano u Osijeku 1819. godine.

Stantić je ocijenio kako »uvježbavanje sakralne literature ne podrazumijeva samo uvježbavanje nota i teksta već da članovi zbora proživljavaju te tekstove na drugačiji način. Oni su vjernici i imaju osobit pristup i skladbi i tekstu, na jedan drugi način više se sluša srce. Mislim da je to jako važno i da su efekti koje dobivamo nakon koncerata izvanredni«.

Nagrade pojedincu, instituciji i obitelji

Dodijeljene su i nagrade KD-a *Ivan Antunović* za iznimne zasluge u njegovanju i očuvanju kulture, povijesti i duhovnosti Hrvata u Bačkoj te promicanju kršćanskih vrijednosti u društvu i sredini u kojoj živimo.

Priznanje za zaslužnog pojedinca u zajednici dodijeljeno je **Josipu Dumendžiću Meštru** iz Bođana, pučkom pjesniku, zapisivaču narodne i kulturne baštine šokačkih Hrvata iz Podunavlja, dugogodišnjem suradniku lista *Zvonik* i *Subotičke Danice*, aktivnom vjerniku župe Svetog Ilije u Bođanima.

Oratorij, duhovni projekt mladih u subotičkim župama neformalna je zajednička inicijativa koja je u domeni institucija/udruga dobila nagradu Društva. Pokret okuplja stotinjak djece uz veliki broj volontera, gdje sve rade mladi uz potporu odraslih. Ovim putem Katoličko društvo ujedno je izrazilo zahvalnost za trud i doprinos svima koji su uključeni u ovu plemenitu inicijativu, nadajući se da će ovo priznanje biti poticaj i nadahnuće daljnjem radu Oratorija.

Nagrada za obitelj pripala je obitelji **Ivana** i **Marine Piuković** iz Subotice. Oni imaju četvero djece (**Marija**, **Ana**, **Pavao** i **Roko**) koja su se školovala ili se školuju na hrvatskom jeziku, a aktivni su i u svojoj župi sv. Roka.

Biti koristan

Dužni smo svaki dan vlastita života ispuniti korisno, kazao je Josip Dumendžić Meštar prilikom obraćanja u ime svih nagrađenih.

»Čuvajmo svoj jezik, svoju kulturu, tradiciju i običaje, doprinosimo ovdje gdje živimo vlastitom bogatom poviješću. Ono što je bitno i što svima želim na srce staviti je da njegujemo vlastitu ikavicu, bila ona bunjevačka, ovdje na sjeveru, ili moja šokačka na jugu. Da ju održimo što dulje možemo. Što god imamo, trebamo zapisati; od običaja, tradicije i kulture nastojmo sve to staviti na papir. Postoje naše ustanove koje o tome vode brigu i sve će to pohraniti, analizirati i dotjerati. Poznate ljude moramo, ako su već i u pepelu, dizati i obnavljati. Zatim, vlastitoga subetnika, Šokac, Bunjevac, nemojmo se nikada sramiti i istaknimo ga gdje god možemo. Govorimo vlastitim jezikom svakom prigodom koja nam se ukaže. I budite sigurni, bez Božje pomoći ne bismo opstali«, naglasio je Josip Dumendžić Meštar.

Ovom su prigodom proglašeni i najljepše aranžirani izlozi u povodu *Dužijance*. Prva nagrada pripala je izlogu u butiku *Mondo*; aranžman nosi naslov *Bandašicina oprava*, a aranžirale su ga **Marina Piuković** i **Slavica Temunović** (cjelovitu informaciju o svima nagrađenima objavili smo u prošlom broju tjednika).

Organizaciju Književne večeri pomogli su Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice, Grad Subotica, te Hrvatski Caritas.

S. Jurić

22. Maraton lađa

Gusari pokorili Neretvu

Na 22. Maratonu lađa na Neretvi sudjelovalo je 28 ekipa. Među njima i Salašari somborski, veslačka momčad HKUD–a Vladimir Nazor

To se riječima ne može opisati. To treba vidjeti i doživjeti. Vjerujte mi na riječ. Jer Maraton lađa na Neretvi odavno nije obična veslačka utrka već spektakl za koji živi, ne samo dolina Neretve, već i dobar dio Hrvatske. Ove godine, kako izvještavaju hrvatski mediji, maraton je pratilo čak sedam ministara **Plenkovićeve** vlade, dva predsjednička kandidata i gradonačelnik Grada Zagreba. A dio te priče, koja traje 22 godine, su i *Salašari somborski*, veslačka ekipa HKUD–a *Vladimir Nazor*. Doduše ne od prvog natjecanja, već od 2011. godine kada su veslali svoj prvi maraton. Avantura, izazov ili tko zna što odvelo je somborske salašare među neretvanske veslače. Ali bit će da ima u toj Neretvi nešto što je ove bačke momke uzelo »pod svoje« kada se iz godine u godinu vraćaju Neretvi. S promjenljivim veslačkim učinkom, ali vraćaju se, pa i ne čudi što su ih prozvali dobrim duhom Neretve.

Dobri neretvanski duh

Velikog iznenađenja među pobjednicima nije bilo. Maratonsku utrku od 22,5 kilometara, od Metkovića do Ploča, najbrže su veslali *Gusari* iz Komina, ako me sjećanje ne vara, ekipa s najviše pobjeda na neretvanskom maratonu. Za petama, ili bolje reći veslima, bili su im momci iz Stabline i *Crni put* iz Metkovića. I to bukvalno rečeno, jer je prva trojka u cilj uveslala u razmaku od 13 sekundi. Kominskim *Gusarima* trebalo je 2 sata 11 minuta i 16 sekundi, Stablini četiri sekunde više, a maratonsku dužinu *Crni put* savladao je za 2 sata 11 minuta i 29 sekundi. Desetak minuta poslije prolaska prvoplasirane trojke kroz cilj u Pločama prošli su i *Salašari somborski*, kojima je trebalo 2 sata 22 minute i 50 sekundi. Dovoljno za 19 poziciju. No, toliko su u dolini Neretve dobili medijske pozornosti, da bi im

mogli pozavidjeti i ovogodišnji osvajači štita kneza Domagoja. Prvo je kao uvertira u 22. Maraton lađa na Neretvi, dan prije samog maratona objavljena u dnevnom listu *24 sata* na cijeloj stranici najava o predstojećem maratonu, a *Salašari* su dobili jednu cijelu stranicu. A kako se danas vijesti šire nevjerojatnom brzinom, ta stranica je, čim je prva novina došla u ruku *Nazorovih* veslača, već stigla i do Sombora. Čisto da se zna tko je tko na Neretvi. Onda su nakon maratona mediji opet opširno izvještavali o plasmanu, događanjima na i oko marataona, pa su svoj prostor opet dobili *Salašari somborski*. A o njima se pisalo kao o momčadi koja se pripremala na Velikom bačkom kanalu kojega je izgradila **Marija Terezija**. Jeste da nije Neretva, ali je dobro mjesto za pripreme. I još je o njima napisano da je na maraton došlo njih tridesetak, da kampiraju na Ušću Neretve, te da imaju dvije lađarske ekipe, mušku i žensku, kao i djecu koja će biti budući lađari.

I točno je sve rečeno. Počevši od priprema na kanalu koji datira iz doba čuvene austrijske carice, pa do pomlatka koji je od malih nogu zaražen tom magijom neretvanskog maratona. »Slabija smo ekipa bili ove godine, neki stari iskusni veslači nisu veslali, nova pojačanja još nisu u potpunosti savladala tehniku veslanja na Neretvi i u neretvanskoj lađi. I sami uvjeti veslanja su bili teški, sparina, velika vlaga«, kaže veslač **Ivica Pekanović**, koji je do sada propustio samo jedan maraton. Nije somborskim veslačima na ruku išlo ni to što su startali iz drugog reda, kaže također dugogodišnji veslač **Tomislav Vuković**. »Nisam zadovoljan rezultatom, ali to je pokazatelj da se za ovogodišnji maraton nismo dovoljno pripremali. Uz to, ocjena je svih sudionika, da je zbog uvjeta ovo bio najteži maraton«, kaže Vuković, uz napomenu da ih sljedeće godine čeka deseti po redu odlazak na Neretvu, pa bi vrijeme do narednog maratona valjalo iskoristiti za dobre pripreme.

Lađarice, naše uzdanice

Drugu godinu zaredom dio neretvanskog spektakla bile su i somborske lađarice. U odnosu na svoje prvo pojavljivanje učinak su drastično popravile, jer su u konkurenciji osam ekipa ove godije uspjele izboriti solidno peto mjesto. Plasman im jeste bolji, ali ono što je nepromijenjeno je njihov prepoznatljiv izgled sa suncokretom u kosi, po čemu su prošle godine bile zapažene u dolini Neretve, toliko da su čak i zavrijedile nadimak »cure s cvijetom u kosi«. A da su osvijetlile obraz *Salašarima somborskim*, jesu. Dva, tri kilometra do cilja čak su se borile za treću poziciju. Kapetanku ove ženske veslačke posade **Mariju Mandić** nismo uspjeli kontaktirati po povratku s maratona, pa pojedinosti doznajemo iz druge ruke i tako saznajemo za malu zabunu koja je nastala nakon prve objave njihova plasmana. Prva vijest koja je stigla do Sombora, odmah poslije maratona bila je da su somborske veslačice izborile poziciju na četvrto mjesto. I doista je i bilo tako sve do navečer dok i one same nisu saznale da im je sudačkom odlukom oduzeta jedna minuta te da su umjesto četvrtog izborile plasman na peto mjesto. A to oduzeto vrijeme bila je sudačka procjena zbog jednog dijela utrke gdje su somborske veslačice obilazile jednu od domaćih ekipa. Trebale su se tada pomaknuti kako, po ocjeni sudaca, ne bi zatvorile put ekipi koju su preticale. Razočarane i ljute jesu bile, ali i peto mjesto nije razočaranje. Poticaj za muški dio ekipe svakako jeste.

I jedno pojašnjenje na kraju. Za razliku od muškog maratona koji je dug 20, ženski je 10 kilometara.

Z. V.

Tjedan u Somboru

Pitanja i odgovori

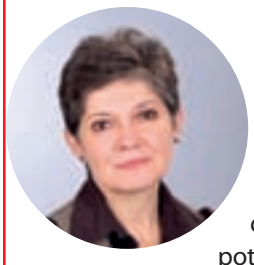

Gorio je Sombor početkom ovog tjedna na plus trideset i nešto. A klima uređaji se nisu gasili, pa se struja trošila kao u vrijeme božićnih i novogodišnjih praznika. Ideja mi je bila da one koji nam isporučuju (prijeko potrebnu) struju priupitam koliko se to zbog pojačanog rada klima uređaja troši kilovata i koliko je to više od neke prosječne ljetne potrošnje? Ali tek što sam to zamislila već sam od te ideje i odustala. Ne zato što taj podatak ne bi bio zanimljiv za ilustraciju kako bez komfora ne možemo izdržati ni dan-dva vrela ljetna dana već prosto zato što za dobiti taj podatak nije dovoljno okrenuti telefon lokalnog distributera električne energije, već se za to treba dopisivati s glasnogovornicima državnog sustava. I prije će u Sombor stići zahlađenje nego golub pismonoša iz Beograda, pa je onda i priča o klima uređajima koji rade do pregrijavanja bespredmetna.

Onda mi se učinilo kako bi bilo zgodno vidjeti kako teče akcija podnošenja zahtjeva za poticaje za osiguranje poljoprivredne proizvodnje. Računam, zahtjevi se podnose do polovice studenog, pa i ako budem čekala nekoliko dana neće priča izgubiti na aktualnosti. Računam, i tema nije problematična, čak afirmativna pa neće biti problem dobiti sugovornika u Somboru koji će imati suglasnost da u razgovoru (oči u oči) izdeklamuje koliko su poljoprivrednici zainteresirani za osiguranje svoje proizvodnje, koje vrste proizvodnje se najčešće osiguravaju i s koliko ih država časti kroz poticaje. Ali ne ide. Odmah mi je stavljeno do znanja da na sugovornika oči u oči ne računam. Što ja tu imam ispitivati nekog lokalnog rukovodioca? Tko zna što bi on tu još isprovociran kojekakvim pitanjima mogao reći? Nema toga. Već samo pismeno, direktno iz Ministarstva financija (kada golub pismonoša stigne i ako stigne). Svidjelo se to meni ili ne.

Tako je bilo i kod monoštorskog mosta. Nema se tu što pričati na lokalu. Zna se tko i kako daje odgovore zašto kasne radovi i kada će posao koji stoji mjesecima biti nastavljen.

Jeste, tko mi je kriv kada pamtim vremena u kojima je dovoljno bilo otići (ili okrenuti telefon) do nekog u lokalnoj vlasti, u nekom poduzeću, ustanovi i pitati i saznati sve ono što bi moglo zanimati one zbog kojih ova naša novinarska profesija i postoji.

Z. V.

U Srijemskoj Mitrovici održan 16. Međunarodni festival folklora *Srem Folk Fest*

Plesovi u ritmovima cijelog svijeta

Od ove godine imamo pokroviteljstvo i nacionalne komisije UNESCO-a, što znači da smo postigli jednu vrhunsku kvalitetu organizacije, kazao je predsjednik Nacionalne sekcije CIOFF-a i umjetnički direktor festivala Dragan Đorđević

Od 11. do 14. kolovoza u Srijemskoj Mitrovici održan je 16. međunarodni festival folklora *Srem Folk Fest*, jedan od najvećih folklornih festivala u Srbiji. Festival je službeno počeo 11. kolovoza velikim defileom sudionika ulicama Srijemske Mitrovice, a zatim nastavljen njihovim nastupima na Žitnom trgu, na lokalitetu antičkih rimskih iskopina. Na festivalu ove godine bilo je oko 700 sudionika, članova 20 ansambala iz 16 zemalja svijeta s

četiri kontinenta. Još jednom Mitrovčani su pokazali (što su potvrdili i posjetitelji i gosti) da su dobri organizatori i srdačni domaćini. Potvrdu kvalitete ovaj festival je dobio 2015. godine, od kada je dio velike međunarodne obitelji nacionalne sekcije CIOFF-a (Međunarodni savjet festivala folklora i folklorne umjetnosti). Od ove godine *Srem Folk Fest* djeluje i pod pokroviteljstvom nacionalne komisije za suradnju s UNESCO-om, kao jedan od festivala koji ima za cilj očuvanje nematerijalne kulturne baštine cijeloga svijeta.

Bogat i raznovrstan program

Na ovogodišnjem festivalu predstavili su se folklorni ansambli iz Bosne i Hercegovine, ansambl narodnih pjesama i igara iz Bugarske, Akademija plesa i muzike iz Egipta, baletno društvo iz Francuske, ansambl narodnog pjevanja i igranja iz Gruzije, KUD *Šumari* iz Vinkovaca iz Hrvatske, folklorni ansambl iz Mađarske, ansambl folklornog baleta iz Meksika, kulturno-umjetničko društvo iz Sjeverne Makedonije, zatim folklorni ansambli iz Poljske, Rumunjske, Rusije, Slovenije, Španjolske, Turske i Srbije. Domaćin festivala je KUD *Branko Radičević* iz Srijemske Mitrovice, a osim njih, na festivalu su se predstavila i kulturno-umjetnička društva manjinskih zajednica koja djeluju u Srijemskoj Mitrovici: HKC *Srijem – Hrvatski dom*, Ukrajinsko društvo *Kolomejka* i Mađarsko kulturno-umjetničko društvo *Srem*.

»Značajno je da Srijemska Mitrovica ima jedan ovakav festival zato što tijekom nekoliko dana, koliko on traje, naš grad oživi. Naše Društvo je već 16 godina domaćin festivala. Zadovoljstvo nam je što svake godine upoznajemo veliki broj ljudi iz drugih zemalja, razmjenjujemo iskustva i stječemo nova prijateljstva«, navodi **Anđela Tomić** iz KUD-a *Branko Radičević*.

Na Žitnom trgu u Srijemskoj Mitrovici okupilo se više tisuća posjetitelja, ljubitelja folklora, muzike i plesa.

»Srijemska Mitrovica ponovo pjeva i pleše u ritmovima cijeloga svijeta. Ovaj festival smo svi mi koji smo ovdje, jer njega ne čine samo plesači i muzičari nego ga čine ljudi koji ga organiziraju i publika, bez koje nema festivala. Želim se zahvaliti našem gradu, koji razumije i prepoznaje ovu manifestaciju, kao manifestaciju prvog reda i prioriteta. Od ove godine imamo pokroviteljstvo i nacionalne komisije UNESCO-a, što znači da smo postigli jednu vrhunsku kvalitetu organizacije«, kazao je predsjednik Nacionalne sekcije CIOFF-a i umjetnički direktor festivala **Dragan Đorđević**.

U ime Nacionalne komisije za suradnju s UNESCO-om festival je otvorila generalna tajnica komisije za suradnju s UNESCO-om pri Ministarstvu vanjskih poslova **Aleksandra Kovač**. Festival u Srijemskoj Mitrovici jedan je od devet festivala koje će u narednom trogodišnjem razdoblju pratiti republička komisija za suradnju s UNESCO-om.

»Uvažavanje, njegovanje, zaštita i unaprjeđivanje nematerijalne kulturne baštine neki su od prioriteta UNESCO-a, agencije UN-a za obrazovanje, znanost i kulturu. Samim tim na globalnoj razini usmene tradicije, žive prakse, plesovi, rituali, zanati i običaji prepoznati su kao neizostavni dio kulturnog identiteta i trajanja naroda i pojedinca. Njihov izraz i izvođenje počiva na lokalnim zajednicama, grupama i pojedincima, koji specifično znanje i vještine prenose budućim generacijama kako bi se spriječio njihov zaborav i očuvala kulturna raznovrsnost unatoč izazovima globalizacije. UNESCO ulaže napore da ojača sjećanje i prenošenje ovih praksi,

posebno mladima, kao i da pospješi međusobno poštivanje drugačijih načina života. *Srem Folk Fest* je primjer kako Srbija uspješno doprinosi ovom cilju. Ovaj folklorni festival, zajedno s osam drugih u Srbiji, dobio je pokroviteljstvo naše komisije kao priznanje za trud i požrtvovnost nacionalne sekcije međunarodnog savjeta i njenih partnera, kako bi se čovječanstvo približilo idealima i vrijednostima koji promoviraju mir, održivi razvoj i poštovanje ljudskih prava«, istaknula je Kovač.

Simbol Srijemske Mitrovice

Organizator festivala je Centar za kulturu *Sirmiumart* uz podršku Grada Srijemska Mitrovica i gradske Turističke organizacije.

»Ovo je naša najveća kulturna manifestacija. Ovogodišnji 16. međunarodni festival folklora će biti jedan od najboljih, s obzirom na to da imamo čak 20 folklornih ansambala iz 16 zemalja svijeta. Sama ta činjenica govori koliko je to postao veliki festival i koliko Srijemska Mitrovica može biti ponosna na njega. Trudimo se da čitavo ljeto bude u znaku kulture i raznih manifestacija. To je nešto što ovaj grad zaslužuje kao carski grad Sirmij, gdje se oduvijek njegovala kultura i tradicija«, istaknuo je gradonačelnik Srijemske Mitrovice **Vladimir Sanader**.

Danas je, nakon 16 godina, *Srem Folk Fest* postao jedan od simbola Srijemske Mitrovice, koji iz godine u godinu okuplja stotine sudionika i tisuće posjetitelja.

»Žitni trg je postalo mjesto okupljanja različitih civilizacija, kultura i naroda. Mjesto gdje se sklapaju međunarodna prijateljstva. Svi gosti koje smo očekivali su došli u Srijemsku Mitrovicu i drago mi je što su s nama. Za ovo kratko vrijeme oduševljeni su gradom, našim gostoprimstvom i ambijentom na Žitnom trgu. Svima im želimo dobrodošlicu i nadamo se da su ovih nekoliko dana uživali u Srijemskoj Mitrovici, baš kao što smo i mi u njihovom folklornom umijeću koje su nam predstavili«, kaže ravnatelj *Srem Folk Festa* **Petar Samardić**.

Prilika za nova prijateljstva i suradnju

Na festivalu su se predstavila i tri folklorna ansambla nacionalnih manjina, koja djeluju na području grada.

»Jako je važno da se i nacionalne zajednice koje žive na ovim prostorima predstave na ovom festivalu. Nacionalne zajednice su dio ovoga grada. Imamo podršku grada, prepoznaju i vrjednuju naš rad i mi smo na to ponosni«, kaže predsjednik KUD-a *Kolomejka* **Nikola Jaković**.

Kristijan Krpan, iz HKC-a *Srijem – Hrvatski dom* kaže kako im je od velikog značaja što sudjeluju na ovom festivalu: »To nam pruža mogućnost prikazati našu tradiciju, kulturu i naš rad. Ove godine naša folklorna skupina će se predstaviti koreografijom *Slavonija*. Ovo nam je prilika da upoznamo nove ljude iz drugih zemalja, da sklopimo nova prijateljstva i eventualno ostvarimo neku novu suradnju.«

Daniel Imbert iz grada Martigues u Francuskoj prvi puta je boravio u Srijemu.

»Sretni smo što smo u Srijemskoj Mitrovici. Veoma je lijep grad i svi su srdačni. Uživamo na festivalu i s ovim dobrim ljudima. Ranije nismo znali za ovaj festival i drago mi je što imamo priliku sudjelovati na njemu. Sve pohvale za organizaciju.«

Festival je propraćen i drugim manifestacijama, a posjetiteljima je pružena prilika da kupe autentične srijemske proizvode. Nakon završetka festivala, 15. kolovoza, na Žitnom trgu održana je tradicionalna tamburaška večer *Od begeša do prima*, pod sloganom *Za nezaborav – Milenko Bobić*.

S. D.

Tjedan u Srijemu

Podrška ruralnom razvoju

Afirmiranje seoskog poduzetništva i zanatstva, teme su o kojima se u posljednje vrijeme u medijima dosta piše. Nekim lokalnim samoupravama u Srijemu projekti kojima se upravo promovira seosko poduzetništvo i seoski turizam, te propagira legalna proizvodnja domaćih proizvoda, jedni su od prioritetnih. Jedan od njih je realiziran u Srijemskoj Mitrovici. Naime, Srijemska Mitrovica je dobila podršku Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP), kroz odobren grant projekt *Korpa srijemskih tradicionalnih proizvoda,* koji realizira Ruralni centar *Sova* iz Srijemske Mitrovice, a projekt je financiran od strane Ruske Federacije. Cilj projekta je upravo podrška razvoju ruralne ekonomije kroz podršku i umrežavanje lokalnih proizvođača poljoprivredno-prehrambenih i zanatskih proizvoda i onih koji se bave seoskim turizmom. Poslije edukativnog dijela, izdate su dvije brošure o značaju marketinga i brendiranja proizvoda u seoskim sredinama, te o načinu registriranja u ruralnim područjima. Zatim je potpisana deklaracija *Korpe srijemskih tradicionalnih proizvoda* i izrađen je memorandum o razumijevanju, koje je potpisalo 20 subjekata, čiji su se proizvodi našli u korpi. *Korpa srijemskih tradicionalnih proizvoda* naći će se na tržištu u vidu diplomatskog ili korporativnog poklona. Način poručivanja je istaknut na flajerima i info lecima, koji su postavljeni na info pultovima u svakom registriranom seoskom turističkom domaćinstvu na teritoriju Srijemske Mitrovice, kao i na web sajtu www.sremskakorpa.rs, gdje su istaknute upute kako poručiti korpu i postati dio projekta. Na ovaj način pomoći će se individualnim proizvođačima da povećaju svoje prihode, da izađu na veće tržište i tako postanu vidljiviji, a s druge strane, obogaćuje se turistička ponuda u ruralnim područjima. Također, projekt omogućuje i brendiranje Srijemske Mitrovice kao značajne turističke destinacije. Do sada je postavljeno 25 turističkih tabli, koje će povećati vidljivost proizvoda i usluga registriranih turističkih seoskih domaćinstava i malih proizvođača kojih u Srijemu ne manjka, kao ni njihovih autohtonih proizvoda.

S. D.

109. Dužijanca

Četvrta knjiga Mađerovih izabranih djela

ZAGREB/SUBOTICA – Početkom kolovoza 2019. godine iz tiska je izišla četvrta knjiga *Izabranih djela* **Miroslava Slavka Mađera**, prirediteljice dr.sc. **Hrvojke Mihanović Salopek**, a u zajedničkoj nakladi Društva hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Projekt je započeo za života Miroslava Slavka Mađera 2014. objavljivanjem *Izabranih pjesama*, a završen je u srpnju 2019. četvrtom knjigom nazvanom *Posthuma IV*.

U ovoj knjizi nalazi se reprezentativni izbor iz autorove posthumne ostavštine, priređen po metodi kritičkog izdanja sabranih ili izabranih djela koje je u Zavodu za povijest hrvatske književnosti kazališta i glazbe HAZU prvobitno utemeljio **Dragutin Tadijanović**.

40 naslova za nagradu *Emerik Pavić*

SUBOTICA – ZKVH je imenovao Povjerenstvo za dodjelu nagrade *Emerik Pavić* koja se dodjeljuje za najbolju knjigu u godišnjoj produkciji vojvođanskih Hrvata. Povjerenstvo će raditi u sastavu: **Ljubica Vuković Dulić**, dipl. povjesničarka i povjesničarka umjetnosti, predsjednica, **Klara Dulić Ševčić**, master profesorica jezika i književnosti i **Davor Bašić Palković**, urednik kulture u tjedniku *Hrvatska riječ*.

Književna produkcija Hrvata u Vojvodini u 2018. godini broji 40 naslova. Nagrada *Emerik Pavić* za najbolju knjigu u 2018. godini bit će svečano uručena u listopadu u okviru književne manifestacije *Dani hrvatske knjige i riječi – dani Balinta Vujkova*. Osim diplome i plakete, nagrada će imati i svoj novčani iznos.

31 naslov u konkurenciji za nagradu *Tomo Vereš*

SUBOTICA – ZKVH je imenovao Povjerenstvo za dodjelu nagrade *Tomo Vereš* koja se dodjeljuje za najbolju knjigu u području znanosti i publicistike tijekom razdoblja od tri godine. Predsjednik Povjerenstva je dr. sc. **Mario Bara**, prof. povijesti i sociologije, a članovi: **Katarina Čeliković**, prof. komparativne književnosti i **Dragan Muharem**, dipl. teolog. Zadaća je Povjerenstva od 31 naslova objavljenih tijekom razdoblja od 2016. do kraja 2018. godine, odabrati najbolju knjigu.

Nagrada će biti svečano uručena u listopadu u okviru manifestacije *Dani hrvatske knjige i riječi – dani Balinta Vujkova*. Osim diplome i plakete, nagrada će imati i svoj novčani iznos.

Počela umjetnička kolonija *Stipan Šabić*

PALIĆ – Ovogodišnji, deveti po redu saziv Međunarodne umjetničke kolonije *Stipan Šabić* otvoren je u ponedjeljak, 12. kolovoza i traje do sutra (subota, 17. kolovoza). Na koloniji sudjeluje 11 akademskih likovnih umjetnika iz Srbije, Hrvatske, Rumunjske, Austrije i Slovenije.

Zatvaranje kolonije, uz prikaz nastalih djela, je sutra (subota, 17. kolovoza) u sjedištu kolonije, bašči restorana *Mala gostiona* na Paliću, u 18 sati. Koloniju će zatvoriti povjesničar umjetnosti **Branimir Kopilović**, a u programu zatvaranja sudjelovat će pjevači **Teodora Pavluković** i **Rade Maravić** ispred Talijanskog kulturnog centra *Piazza Italija*.

Seminar izrade ženskih oglavlja Donje Bačke

BAČ – U organizaciji UG-a *Tragovi Šokaca iz* Bača, a u sklopu projekta VII. Žensko tradicijsko češljanje i izrada oglavlja, od četvrtka, 5. rujna do nedjelje, 7. rujna 2019. godine, bit će održan Seminar izrade ženskih oglavlja Donje Bačke. Seminar obuhvaća izradu ženskih oglavlja koja su se nosila tijekom XX. stoljeća u naseljima Bač, Vajska, Bođani i Plavna. Od oglavlja izrađivat će se: široka pletenica s nakudranim čelom, češljanje u okruglo - copovi s češljićima i brenovanim čelom, svečani mladenkin starovirski vinac, brundžuk, zavijanje u konđu i zlatni vinac, povezivanje marame na konđu.

Organizator će osigurati potreban materijal, te će izrađeni predmeti ostati u vlasništvu UG-a *Tragovi Šokaca* Bač. Sudionici koji se prijavljuju mogu sudjelovati u više radionica vodeći računa da za neka oglavlja treba više sati. Sudionici će biti raspodijeljeni po grupama. Za zavijanje u konđu i povezivanje marame organizator osigurava modele. Seminar će biti održan u etno kući *Didina kuća,* a bit će završen prezentacijom urađenoga uz kulturno-umjetnički program u *Didinoj kući*. Kotizacija za polaznike seminara za 5. i 6. rujna je 100 kuna (oko 1600 dinara).

Svi zainteresirani mogu se javiti UG-u *Tragovi Šokaca* Bač, radi detaljnih uputa. Kontakt telefon je: 063/105-2512.

Izložba radova od slame s XXXIV. Saziva Prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu

Slike s pogledom u budućnost

Izložba radova od slame nastalih na XXXIV. Sazivu Prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu održanom od 6. do 13. srpnja otvorena je u okviru proslave *Dužijance* u petak, 9. kolovoza, u predvorju Gradske kuće. Ona se mogla posjetiti do utorka, 13. kolovoza, nakon čega su slike s posljednje tavankutske kolonije preseljene u Galeriju Prve kolonije naive u tehnici slame.

Predsjednik HKPD-a *Matija Gubec* iz Tavankuta **Ladislav Suković** je, otvarajući izložbu, rekao kako ga je osobito dojmio motivirajući pogled u budućnost koji je, osim tradicionalnih motiva – salaša, uočio na slikama.

»Na velikom broju slika vidimo pendžere, izlazak sunca, puno života na salašima. Rekao bih da je to prikaz jedne naše budućnosti i sigurne garancije u ono što radimo i na putu na kojem se nalazimo. Jedan od motiva su i bunjevačke papuče koje isto naglašavaju koračanje u budućnost.«

Ujedno je iskazao važnost sudjelovanja naših slamarki na raznim događanjima diljem svijeta kako bi pokazale na koji način rade, te s ciljem da u Tavankut i Suboticu donesu nova saznanja.

Voditeljica *Gupčevog* Slamarskog odjela **Jozefina Skenderović** je, među ostalim, izrazila zadovoljstvo što su se na ovogodišnjoj koloniji pojavila dva nova imena, ali i iskazala žalost što se odjel, iako je do sada velikom broju mladih preneseno umijeće rada sa slamom, ne pomlađuje.

Slamarke kojima su već tradicionalno podijeljene zahvalnice za sudjelovanje na koloniji su: Jozefina Skenderović, **Katarina Skenderović**, **Marija Vojnić**, **Nedeljka Šarčević**, **Edita Petrekanić Bačić**, **Zorica Ćakić**, **Vera Bašić Palković**, **Mira Perčić**, **Kata Kujundžić**, **Marija Dulić**, **Marija Rukavina Prćić**, **Biserka Horvacki**, **Nevenka Obradović**, **Dobrinka Babijanović**, **Rozalija Tot Kiš**, **Marija Sarić**, **Slavica Godar**, **Marija Gabrić**, **Kristina Kovčić Raguž**, **Branka Vujić**, **Ana Šujić**, **Lozika Homolja**, **Višnja Kovačić**, **Lara Šegina**, **Katarina Šegina** i **Katarina Vujić**.

I. P. S.

Čuvanje arheološke baštine u Srijemu

U iščekivanju odgovarajućeg prostora

Eksponati u mitrovačkom Muzeju Srema

»Nažalost, Šid ni 30 godina kasnije nije dobio muzej, što uz činjenicu da arheološka zbirka stoji zaključana, nedostupna javnosti i istraživačima i bez nadzora stručne osobe – arheologa, ozbiljno dovodi u pitanje očuvanje kulturne baštine naše općine«, kaže arheolog Radovan Sremac

Opće je poznato koliko je područje današnjeg Srijema bogato arheološkim naslijeđem iz svih epoha. Prva trajna neolitska naselja su nastala na obalama Save, Dunava i Bosuta. Arheološki tragovi iz ovih epoha pronađeni su na Gomolavi kod Hrtkovaca, Gradini na Bosutu kod Vašice, Kalvariji u Srijemskoj Mitrovici. Slična naselja otkrivena su duž Dunava, kod Novih Banovaca, Slankamena, Čortanovaca, Ledinaca, Banoštora i Suseka. Neke od naseobina otkrivene su i u atarima Grgurevaca, Deča, Obreža, Sviloša, Malih Radinaca, Vrdnika i Inđije. Tijekom višedesetljetnog istraživanja otkriven je veliki broj antičkih lokaliteta koji svjedoče o bogatstvu i raznolikosti rimske kulture. Najveći dio arheoloških nalaza iz vremena prapovijesti i iz vremena rimskog grada Sirmija danas je smješten u Muzeju Srema u Srijemskoj Mitrovici. No, jedna od značajnih arheoloških zbirki s prapovijesnog lokaliteta Gradina na Bosutu, čekajući na odgovarajući prostor, trenutno je zaključana i nije dostupna javnosti.

Razvojni put do muzeja

Stalni povjerenik Narodnog muzeja u Zagrebu **Ignjat Jung** (u razdoblju od 1885. do 1905. godine), upoznao je stručnu javnost, putem 200 dugih pisama s izuzetnim crtežima, skicama i planovima carskog Sirmija i drugih antičkih spomenika u

Srijemu, o značaju arheologije. Svojim predanim radom otvorio je put arheologije današnjice. Potreba za osnivanjem muzeja u Srijemskoj Mitrovici javila se u drugoj polovini XIX. vijeka, kada su mnogi spomenici antičkog Sirmija odnošeni u druge muzeje, prije svega u Zagreb, Budimpeštu i Beč.

Muzej Srema je osnovan 1885. godine i bavi se istraživanjem materijalne kulture velike baštine, kako u Srijemskoj Mitrovici, tako i u Srijemu uopće. Smješten je u dvije zgrade iz XVIII. vijeka, zdanju Sudbenog stola i nekadašnjoj kući obitelji **Bajić**, građanskoj kući s kraja XVIII. vijeka. U njoj je smješten arheološki materijal u okviru stalne postavke koja obuhvaća razdoblje od početka

Dio predmeta u Zavičajnoj arheološkoj zbirci u Šidu (foto: Facebook stranica Zbirke)

naseljavanja do pada Sirmija, a sastavni dio stalne postavke je i dvorišni prostor s mnoštvom rimskih kamenih spomenika – *Lapidarijum*. Na inicijativu pokrajinskih tijela u studenom 1946. godine osnovan je Gradski muzej u Srijemskoj Mitrovici. U lapidarijumu Muzeja Srema izloženi su najvrjedniji spomenici iz antičke epohe, ali i drugi pronađeni arheološki nalazi s područja Srijema.

Uskoro u novom ruhu

Smještaj ovih značajnih arheoloških predmeta zahtijeva i odgovarajuće uvjete, a ova kulturna ustanova može se pohvaliti da će već do kraja godine dobiti novo ruho.

»Poslije više od tri i pol desetljeća konačno ćemo u 2019. godini dočekati radove na zgradi muzeja. Bit će rađena rekonstrukcija tavanskog prostora, adaptacija podrumskog prostora i same zgrade, a u 2020. godini čeka nas druga faza radova na lapidarijumu. Za dvije do tri godine ovaj muzej će konačno, što je prepoznalo i Ministarstvo kulture, zablistati u svom sjaju«, navodi v. d. ravnateljice Muzeja Srema **Saša Bugadžija**.

Muzej Srema je za ovaj projekt dobio sredstva od Ministarstva kulture u visini od oko 700.000 dinara, a iz lokalnog proračuna Grada Srijemska Mitrovica je izdvojeno tri milijuna dinara.

»U rekonstruiranom dijelu muzeja će biti prezentiran naš stalni postav. No, naša osnovna djelatnost je i čuvanje arheološke građe. Mi kuburimo s depoima, oni su trenutno u neodgovarajućim uvjetima. Pomoć koju smo dobili znači nam mnogo, kako bismo mogli raditi na adaptaciji prostora i kako bismo sačuvali naše kulturno blago i naslijeđe. Ne smijemo dopustiti da ono propadne, jer nam je želja sačuvati ih za mlađe naraštaje. Novčana sredstva koja smo dobili nisu mala, ali je dobitak mnogo veći«, kaže Bugadžija.

Eksponati »pod ključem«

U jednom drugom srijemskom gradu – Šidu situacija je posve drugačija: arheološki nalazi s jednog od najznačajnijih arheoloških nalazišta u Srbiji trenutno nisu dostupni javnosti. U pitanju je arheološka zbirka formirana 1989. godine, u vrijeme kada su obustavljena istraživanja Gradine na Bosutu. U to vrijeme je bio na snazi zakon po kojem predmeti nisu smjeli napustiti teritorij na kojem su pronađeni, a Šid nije imao muzej. Arheološki nalazi pripali su tamošnjoj Galeriji slika *Sava Šumanović*. Po nalogu Ministarstva kulture 2013. godine su svi arheološki nalazi morali biti izmješteni iz galerije. Kako Šid ne bi tada ostao bez arheološke zbirke, osnovana je Zavičajna zbirka kao odjel Narodne knjižnice *Simeon Piščević*. No, zbog nedostatka prostora, svi ovi predmeti trenutno su pod ključem i nisu dostupni javnosti.

»Zavičajna arheološka zbirka u Šidu broji oko 8.000 predmeta od kojih blizu 6.000 potječe s lokaliteta Gradina na Bosutu, koja je kategorirana kao kulturno blago od velikog značaja. Zbirka baštini arheološku građu u razdoblju od neolita do kasnog srednjeg vijeka. Neizmjeran značaj ove zbirke kao i lokaliteta Gradina na Bosutu bez ikakve sumnje svrstavaju Šid na mapu nezaobilazne općine u istraživanju prapovijesti jugoistočne Europe. Zbirci su udareni temelji još 1989. godine s nadom skorašnjeg osnutka zavičajnog muzeja Šida, čiju osnovu fondova je trebala činiti. Nažalost, Šid ni 30 godina kasnije nije dobio muzej, što uz činjenicu da arheološka zbirka stoji zaključana, nedostupna javnosti i istraživačima i bez nadzora stručne osobe – arheologa, ozbiljno dovodi u pitanje očuvanje kulturne baštine naše općine. I to one kulturne baštine, koja nas uz **Iliju Bašičevića Bosilja** i **Savu Šumanovića** svrstava na europsku mapu kulture«, ističe arheolog iz Šida **Radovan Sremac**.

Prema informacijama koje smo dobili u Narodnoj knjižnici *Simeon Piščević* u Šidu, arheološki nalazi s lokaliteta Gradina, iako nisu dostupni javnosti, pravilno se čuvaju. Za jednu značajnu zbirku kao što je ona, kako su nam rekli, potrebno je osigurati veći prostor u kojem bi se zbirka mogla predstaviti javnosti na pravi način. Dok se to ne desi i dok se eventualno ne osnuje zavičajni muzej u Šidu, ona će biti »pod ključem«.

S. D.

Povijest Sota iz kuta jednog župljanina

Mjesto bogate povijesti i dobrih domaćina

Osim bogate povijesti, neistraženih arheoloških lokaliteta i prirodnih ljepota koje krase ovo selo, Sot je jedino mjesto u šidskoj općini koje ima dva potoka: Šidinu i Sotski potok, koji se spajaju u centru sela

Sot se, pored Morovića i Berkasova, ubraja u najstarija mjesta u šidskoj općini. Prvi put se spominje u mađarskim dokumentima 1297. godine kada je posjed pripadao velikaškoj obitelji **Horvat**. Koncem 14. stoljeća Sot dolazi u posjed knezova **Gorjanskih**, a od 1481. godine u posjedu je obitelji **Raškaj**. Međutim, prva nalazišta dokazuju da je Sot bio nastanjen i mnogo ranije. Zabilježeno je da je osim sela postojala i utvrda »castrum Zatha«, gdje se nalazio plemićki dvorac. Na potezu Gradina pronađeni su tragovi naselja iz razdoblja neolita, sopotsko-lenđelske kulturne grupe, a usporedo sa Sotom, postojalo je i mjesto Pakledin (smješteno između Kukujevaca i Sota), koje početkom 18. vijeka prestaje postojati. Bogata povijest, specifičan geografski položaj, migracije stanovništva kroz vijekove, ali i osobenost stanovništva ovog mjesta koga krasi zajedništvo i istrajnost u očuvanju svog identiteta, bili su dovoljni razlozi za predstavljanje Sota u narednim redovima.

Pavle Sklenar

Ideju za ovaj tekst dao je aktivni član HKD-a *Šid*, porijeklom iz Sota **Pavle Sklenar** s kojim smo i razgovarali na tu temu.

Sot u posjedu plemićkih obitelji

Prema popisu stanovništva iz 1910. godine Sot je imao 1.257 stanovnika. Od tog broja kao materinji mađarski jezik je govorilo 502 stanovnika, 415 ih je govorilo hrvatski, 184 njemački, 115 slovački, 21 rusinski, 18 srpski i 2 ostale jezike. Rimokatolika je u to vrijeme bilo 1.120, a pravoslavaca 60. Prije ratnih devedesetih godina u Sotu je živjelo 57,62 posto Hrvata. Prema popisu stanovništva iz 2002. godine etnička struktura stanovništva je promijenjena. Prema tom popisu većinsko stanovništvo u Sotu čine Srbi 42,98 posto, zatim Hrvati 40,07 posto, Mađari 4,17, a potom slijede Slovaci, Jugoslaveni, Rusini, Nijemci... U srednjem vijeku Sot se pominje u spisima posjeda plemićkih obitelji Gorjanski, Horvat, Raškaj i **Gareb**, a u razdoblju vladavine Gorjanskih, Sot je zabilježen kao utvrda.

»Sot se počeo razvijati nakon izgradnje Rimokatoličke crkve sv. Katarine koju je 1742. godine podigao kao dar vjernicima vojvoda srijemski i iločki **Odescalhi**, dok je princ **Hidburghausen** darovao novac da se podigne oltar sv. Katarine. Nakon izgradnje crkve i Pakledin je, s obzirom na to da se nije nalazio na značajnim putovima, preseljen u Sot. Ono što je mene zaintrigiralo kao rođenog Soćanina da se više pozabavim poviješću ovog mjesta jest što se ono u povijesnim spisima spominje kao utvrda, iako danas nema većih tragova o tome. Razmišljao sam o tome i došao do spoznaje da u Sotu postoji nekoliko lokaliteta: Gradina, Gradac, Gradić (na prijevoju prema Iloku), a o kojima se malo zna. Postoji mišljenje da se tu nekada nalazila utvrda. Stariji mještani u Sotu ga još uvijek nazivaju Gradić. Tijekom turske vladavine od 1526. do 1691. godine interesantan je podatak da su mještani Sota dažbine plaćali posredniku **Kenesakoviću** iz Nijemaca«, kaže Sklenar.

Asimilacija stanovništva

Poslije 1848. godine i oslobađanja od feudalne vlasti, Sot je u sastavu Austrougarske Monarhije sve do 1918. godine. Stvaranjem Banovine Hrvatske i Sot s iločkim srezom ulazi u njen sastav i u tom statusu je selo bilo do početka Drugog svjetskog rata.

»I ne samo Sot nego i sva okolna sela: Erdevik, Ljuba, Molovin, Đipša i ostala mjesta, sve do Beočina. Tako je bilo sve do Drugog svjetskog rata kada dolazi do formiranja NDH. Stvaranjem republičke granice između Hrvatske i Srbije od strane Đilasove komisije, Sot je od 1948. godine u srezu Šid, kao i sva okolna sela«, navodi Sklenar.

Kroz vijekove i uslijed turbulentne povijesti dolazilo je do asimilacije stanovništva. Pučka škola u Sotu otvorena je 1835. godine. Julijansko društvo iz Ugarske otvorilo je u Sotu pučku školu na mađarskom jeziku koju su pohađala i djeca slovačke narodnosti.

»Kasnije je mađarsko stanovništvo u Sotu praktički asimilirano, pa danas nitko od preostale mađarske populacije ne zna govoriti mađarski. Ostala su samo mađarska prezimena. Poslije Drugog svjetskog rata su čelni ljudi došli na ideju da se u Sotu organizira nastava na mađarskom jeziku. Doveli su čak i učitelja iz Subotice, ali se nije postiglo ništa. Vremenom je došlo do gubitka mađarskog identiteta.«

Doprinos Katoličke crkve

Unatoč svemu navedenom, Sot se danas ubraja u jedno od rijetkih mjesta u šidskoj općini gdje se uspio održati vjerski identitet u čemu je prema riječima našeg sugovornika veliki doprinos dala Katolička crkva.

»U Sotu je danas najveći broj vjernika katoličke vjere. Župljani Sota su i najbrojniji članovi HKD-a *Šid*, što je sigurno zasluga njihovog viševjekovnog boravka na ovim prostorima i usađene vjere, ljubavi i želje da njeguju svoje kulturno bogatstvo i identitet«, ističe on, dodajući da još uvijek neistražena nalazišta u Sotu zaslužuju veću pažnju, jer mogu dovesti do širih saznanja o tom mjestu.

Župa svete Katarine

»Na tim lokalitetima su ljudi pronalazili pojedine predmete iz srednjeg vijeka, koji sigurno mogu biti od velikog značaja za daljnja istraživanja. Možda će se u budućnosti nešto i uraditi po tom pitanju. U našem Društvu postojala je ideja da se u Sotu održi jedna večer posvećena arheološkim lokalitetima u tom mjestu. Imali smo želju dovesti eminentne stručnjake iz područja arheologije i povijesti koji bi nas više upoznali s njima. Nadam se da ćemo u dogledno vrijeme to i učiniti«, zaključuje naš sugovornik.

Sotsko jezero

Osim bogate povijesti, neistraženih arheoloških lokaliteta i prirodnih ljepota koje krase ovo selo, Sot je jedino mjesto u šidskoj općini koje ima dva potoka: Šidinu i Sotski potok, koji se spajaju u centru sela. Druga važna stvar je da je izgradnjom sotskog jezera ovo mjesto dobilo mogućnost razvoja turizma i danas je omiljena destinacija za odmor i ribolov. Nedavno je u dvorištu župe sv. Katarine izgrađen pastoralni centar *Kata*, na ponos svih mještana tog sela. Uz sve to u njemu žive i dobri ljudi u zajedništvu i slozi koji s ljubavlju njeguju svoju vjeru, jezik i kulturu. Ako ga do sada niste posjetili, možda će ovaj tekst biti poticaj da to učinite.

S. D.

Kirbaj u Sonti

U čast svetome Lovri

U subotu, 10. kolovoza, Sonta je duhovnom svetkovinom obilježila crkveni god, odnosno dan svojega zaštitnika, đakona i mučenika **sv. Lovre**. Iako mlad, Lovro je od strane pape **Siksta II.** uvršten među sedmericu uglednih rimskih đakona. Ubrzo je i promaknut u protođakona, ali mu je prorečena i teška borba za vjeru u Krista. U vrijeme cara **Valerijana**, kad su bili najžešći progoni kršćana, po Papinu nalogu Lovro je crkveno blago, povjereno mu na čuvanje, razdijelio siromasima. Stoga je, kad je uhićen, na upit suca istražitelja gdje je blago Crkve, pokazao prstom na siromahe, i rekao: »Evo blaga Crkve«. Ovaj odgovor žestoko je razgnjevio suca, pa je Lovro po njegovom nalogu bio mučen, bičevan i spaljen na lomači. Po pouzdanim pisanim izvorima ovo se zbilo 10. kolovoza 258. godine. Kako župna crkva u Sonti nosi ime sv. Lovre mučeni-

ka, dan njegovog mučeništva obilježava se svečanom svetom misom, a u prvu nedjelju poslije 10. kolovoza u selu se održava Kirbaj. I danas su rijetke obitelji koje bar nekoga ne ugoste, pa se toga dana broj žitelja Sonte u najmanju ruku podvostruči. Ove godine, u crkvi prepunoj vjernika, subotnje euharistijsko slavlje predvodio je župni vikar župe sv. Petra i Pavla u Osijeku vlč. **Robert Almaši**, a suslavili su dekan zapadnog dekanata Đakovačke nadbiskupije i župnik župe sv. Petra i Pavla u Osijeku mons. **Adam Bernatović**, župnik župe Pohođenja BDM i rektor svetišta u Aljmašu preč. **Ante Markić**, dekan bačkog dekanata i župnik Bača i Plavne preč. **Josip Štefković**, dekan apatinskog dekanata, župnik župe Bogojevo i upravitelj svetišta Gospe od utočišta u Doroslovu preč. **Arpad Vereb**, župnik župa Vajska i Bođani i urednik časopisa *Zvonik* vlč. **Vinko Cvijin**, župnik župa Svilojevo i Kupusina vlč. **Ištvan Kurin** i sonćanski župnik vlč. **Josip Kujundžić.** U prelijepom, velikim dijelom obnovljenom zdanju crkve sv. Lovre okupio se lijep broj vjernika, kako mještana, tako i gostiju. Svojim nadahnutim pjevanjem svečanom ozračju su umnogome doprinijeli i članovi župnog pjevačkog zbora, te dječjeg župnog zbora *Lovrići* sa svojom voditeljicom **Eminom Lukić** i mladom orguljašicom **Klaudijom Lukić.** Drugi dio slavlja, svjetovni, po tradiciji je uslijedio dan kasnije, u nedjelju, prvu poslije blagdana svetoga Lovre. Mnogi Sonćani, razasuti po svim

stranama svijeta, planirano su u svoje godišnje odmore uklopili i Kirbaj. Sonćani i njihovi gosti toga dana svetoga Lovru slave nedjeljnom misom u crkvi koja nosi njegovo ime, ali ga slave i po kućama i u ugostiteljskim objektima. Najmlađi željno iščekuju kraj ručka, kako bi sa ženskim *svitom* pohodili vašar, a stariji, osobito muški dio, slavlje završavaju izlascima u večernjim satima. »I ovaj kirbaj vratio me je u djetinjstvo i ranu mladost. Otkad znam za sebe, kirbaji su mi bili nešto osobito svečano i poprilično mistično. Bez obzira koliko sam voljela i Božić i Uskrs, kirbaj je zauzimao posebno mjesto u mojem srcu. Kako sam odrastala, shvaćala sam simboliku kirbaja u smislu obiteljskog okupljanja i druženja, međutim, na moju veliku žalost, sve nas je manje, sve smo udaljeniji jedni od drugih, pa je i obiteljskih okupljanja sve manje«, kaže **Ruža Jakšić** iz Nove Gradiške.

Ivan Andrašić

U povodu kirbaja, na sam blagdan sv. Lovre, u sonćanskoj knjižnici je otvorena dvodnevna izložba slika četrdesetsedmogodišnjeg samoukog slikara **Nebojše Prelića.** Svoju prvu samostalnu izložbu autor je nazvao *Nebeska stvarnost*. Riječ je o Prelićevom opusu suvremenog nadrealizma u kojem je nakon nekoliko godina lutanja i svaštarenja pronašao sebe. Osim u slikanju, sebe pronalazi i u obradi drveta. Izložbu je organizirala neformalne grupa *Slobodna Sonta*, kako bi skrenula pozornost javnosti na rad umjetnika čije vrijeme tek dolazi.

Proštenje i zavjetni post u čast sv. Roku

Danas, na blagdan sv. Roka se u Subotici i okolici još uvijek održava zavjetni post. Naime, prije 281 godinu, kada je Suboticu zahvatila kuga, vjernici su dali zavjet Bogu da ih po zagovoru sv. Roka oslobodi te bolesti te su obećali kroz stotinu godina držati post i nemrs. Mnogi vjernici, premda je zavjet već davno prošao, i danas na svečev spomendan poste. U Subotici se osim crkve sv. Roka nalazi i kapela posvećena ovome svecu, koja se nalazi u središtu grada i ima status spomenika kulture od velikog značaja, a sagrađena je 1738. godine, iste godine kada je Suboticu zahvatila kuga.

U istoimenoj subotičkoj župi danas će biti proslavljeno proštenje. Od 9 do 17 sati bit će klanjanje u tišini i molitva za spas nerođenih i zadovoljština za grijeh pobačaja. Svečana sveta misa započinje u 17.30 sati, a nakon mise bit će blagoslov trudnica.

U kapelici sv. Roka od danas (16. kolovoza) do 23. kolovoza svakog radnog dana će se u 7 sati slaviti sveta misa.

Trodnevnica na svetištu Majke Božje na Bunariću

22. kolovoza – klanjanje počinje u 19 sati

23. kolovoza – pobožnost križnoga puta u 19 sati

24. kolovoza – bdijenje sa svijećama u 19 sati

Proštenje

25. kolovoza – misa za hodočasnike pješake u 6.30 sati (dvojezična)

– biskupska misa u 8 sati (mađarski)

– biskupska misa u 10 sati (hrvatski)

– misa za bolesnike i djelatnike Caritasa u 16 sati (dvojezična)

Ž. V.

Blizu je Božje kraljevstvo

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Koliko god mislili da poznajemo Isusa i njegovo evanđelje, događa se da nailazimo na mjesta koja nas zbunjuju. Više puta neke Isusove riječi kao da ne možemo pomiriti s onim što o njemu znamo i s onim što znamo o njegovom nauku. Ipak, nema kontradiktornosti u njegovom navještaju. I ono što nam se čini logično i ono što nas zbunjuje, sve je usmjereno na navještaj Božjeg kraljevstva i daje nam upute kako da i sami do tog kraljevstva stignemo. Često baš to što nas zbunjuje i ne možemo pomiriti s ostatkom Isusovog nauka nosi u sebi najsnažniju poruku i najveću opomenu za cijeli kršćanski svijet. Tako je i s kratkim odlomkom iz Lukina evanđelja koji čitamo ove dvadesete nedjelje kroz godinu (usp. Lk 12,49-53).

Oganj

Prve Isusove riječi koje nas zbunjuju i plaše su: »Oganj dođoh baciti na zemlju pa što hoću ako je već planuo!« (Lk 12,49). Oganj je još od Staroga zavjeta simbol suda Božjeg, simbol pročišćenja Božjeg naroda od svih grijeha i opačina koji ga priprema za Božji dolazak. Brojni proroci su se koristili upravo slikom ognja kada su naviještali svršetak svijeta. A Isus koristi ovu sliku da naznači kako je njegovim dolaskom započelo vrijeme naviješteno po prorocima. Dakle, nastupila su vremena u kojima ljudi mogu očekivati Božji dolazak i sud. Zato se treba zamisliti nad tom slikom ognja, koja nas upozorava da je došlo vrijeme preispitivanja i promjene. Isus je u svome naučavanju pozivao ljude na obraćenje, na promjenu srca, odbacivanje grijeha i približavanje Bogu, a sada, spominjući oganj, samo snažnije naglašava da je došlo vrijeme da se promjene na koje poziva učine, da nema vremena za odlaganje.

Isusovi učenici su živjeli u iščekivanju skorog drugog Kristovog dolaska te su se trudili biti za njega pripravni. Međutim, to se nije dogodilo za vrijeme njihovih života, svijet je i dalje u iščekivanju. Ali, vjernici su postali mlaki, nisu više pripravni za taj susret ako se uskoro dogodi. Ovo evanđelje želi nas probuditi iz te uspavanosti i pozvati na pripravnost o kojoj je Isus prošle nedjelje govorio u svojoj prispodobi o slugama (usp. Lk 12,32-48). Kraljevstvo je Božje bliže nego što mislimo, zato moramo biti pripravni da nas Gospodin, kada dođe, ne nađe pozaspale.

Zašto razdor?

Nakon ognja, još nas više zbunjuju Isusove riječi o razdoru koji donosi: »Mislite li da sam došao mir dati na zemlji? Nipošto, kažem vam, nego razdjeljenje. Ta bit će odsada petorica u jednoj kući razdijeljena: razdijelit će se trojica protiv dvojice i dvojica protiv trojice – otac protiv sina i sin protiv oca, mati protiv kćeri i kći protiv matere, svekrva protiv snahe i snaha protiv svekrve« (Lk 12,51-53). Nije li za Krista rečeno da je Knez mira, nije li on onaj koji donosi mir, nisu li ove riječi suprotne svemu drugom što je naviještao i na što je pozivao? Nema u ovim riječima nikakve kontradiktornosti i suprotnosti. Razdor o kojem on govori posljedica je ognja koji je došao baciti na zemlju. Došao je kao utjelovljeni Sin Božji, prenio nam Božju poruku i navijestio blizinu njegovog kraljevstva, ali nisu svi povjerovali. Mnogi su ga osudili, odbacili njega i njegovo evanđelje dok su drugi povjerovali i slijedili ga u stopu te slušali i upijali svaku njegovu riječ. Nastao je razdor među ljudima jer su mnogi odbacili istinu, Krista. Znamo da u prvim kršćanskim vremenima, dok su trajali progoni, nije bila rijetka pojava da otac uperi prst u kćerku, muž u ženu, brat u brata i osudi ga kao kršćanina, iako je znao da za vjeru u Krista slijedi okrutna smrtna kazna. Dakle, nije Krist došao da ljude podijeli nego su se oni podijelili sami, jer ga nisu prihvatili. On je istinu donio cijelom čovječanstvu, ali mnogi nisu imali uši da čuju i oči da vide.

Što je danas drugačije? Kršćani danas spavaju stopljeni potpuno s ovim svijetom. Odgovara im da su isti, da se ne ističu, ne žele da se dogodi razdor o kojem Isus govori, ne samo u njihovim obiteljima nego ni u društvu, ni na radnom mjestu. Žele biti isti poput ostalih. Zaboravljaju da je taj razdor nužan, jer je on izraz kršćanskog života, a kršćanin ne može prihvaćati tekovine kulture i društvene norme ponašanja koje odudaraju od kršćanskog načina života. Kršćanin, da bi bio dostojan toga imena, mora biti Kristov svjedok u svijetu, bez obzira na cijenu. Takvog žara fali današnjim vjernicima, a taj žar je izraz budnosti za susret s Gospodinom kada dođe. Preispitajmo se, probudimo svoju uspavanu vjeru i budimo spremni.

Ivana Poljaković, učenica Poljoprivredne škole – smjer veterinarski tehničar

Životni put – veterina

Sedamnaestogodišnja **Ivana Poljaković** učenica je srednje Poljoprivredne škole, smjer veterinarski tehničar u Bačkoj Topoli. Od jeseni Ivana će biti treći razred ove škole, koju je upisala nakon završene OŠ *Ivan Milutinović* u Maloj Bosni, odakle i dolazi. Ivana je najmlađa u obitelji, a ima još dvije starije sestre: **Mirjanu** i **Milicu**, te živi s mamom **Blaženkom**. S ponosom ističe kako je teta malenim nećacima: **Andreju** (6 mjeseci) i **Hani** (1 mjesec) s kojima provodi slobodno vrijeme.

Bez previše razmišljanja Ivana je znala koju će srednju školu upisati, jer od malih nogu voli životinje i brinuti o njima, te im u potrebi pomagati. Također, ono što joj je osobito drago jest praktični dio nastave, koji ih upoznaje i usavršava s konkretnim primjerima brige o životinjama. Nakon završetka srednje škole, ako bude upisivala neki fakultet, oko čega se još dvoumi, onda će to sigurno biti veterina u Novom Sadu. Njen najveći san je otvoriti svoju veterinarsku ambulantu.

Osim obveza u školi, s obzirom na to da svakoga dana putuje za Bačku Topolu, kad god je moguće Ivana dolazi i na probe folklora kojim se bavi tri godine u Hrvatskom kulturnom centru *Bunjevačko kolo* u Subotici.

Drugu godinu zaredom sudjelovala je i na manifestaciji u sklopu *Dužijance, Takmičenju risara* u kategoriji mladih parova, koji su također kosili i rukovetali, što je bio Ivanin posao. Tako je ove i prošle godine osvojila medalju, na koju je izuzetno ponosna.

Rijetko kada gleda filmove, ali ako joj se ukaže prilika onda voli pogledati dobru komediju i poneku tursku seriju. Voli raznovrsnu glazbu, a osobito kada je u dobrom društvu, jer je to ispunjava, društvo i veselje. Osim toga, voli ljeto i more i putovanja uopće, a najdraže joj je vrijeme provedeno s obitelji i malenim nećacima.

L. V.

Ljetovanje folkloraca HKPD-a *Matija Gubec* iz Tavankuta

Na zasluženom odmoru

Članovi Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva *Matija Gubec* iz Tavankuta ljetovali su nedavno, od 29. srpnja do 5. kolovoza, u Novom Vinodolskom u *Vili Rustici*. Ovo su ljetovanje pomogli Grad Zagreb i Gradsko društvo Crvenog križa iz Zagreba s kojima ova tavankutska udruga ima višegodišnju suradnju. Boravak su podržali gradonačelnik Grada Zagreba **Milan Bandić** i ravnatelj Crvenog križa iz Zagreba **Petar Penava**.

Tijekom boravka u Novom Vinodolskom ravnatelj Crvenog križa Petar Penava je posjetio Tavankućane, kada je s upravom *Gupca* dogovoren daljnji vid projektne suradnje. Predsjednik *Gupca* **Ladislav Suknović** je povodom toga sastanka poručio:

»Suradnja i potpora Grada Zagreba i Gradskog društva Crvenog križa je u projektnom smislu produbljena i usmjerena na razvojne projekte u Tavankutu. Boravak naših članova u Novom Vinodolskom je snažna potpora našim aktivnostima na polju očuvanja kulturne baštine Hrvata i razvoja projektnih aktivnosti koje provodimo kroz aktivno djelovanje udruge.«

I. D.

RECEPT NA TACNI

VEGETERIJANSKA MUSAKA

Odlučila sam ne pokleknuti pred vrućinama i svoju ljetnu lijenost ne pravdati teškim podnošenjem vrućine. To sam odlučila, ali sam onda ipak pokleknula i prestala kuhati. Nakon par dana na jogurtu, dinjama i lubenici ovom režimu je morao doći kraj. Rješenje je bilo u pećnici, točnije što kraćoj pripremi, paljenju pećnice i napuštanju kuhinje dok jelo ne bude gotovo. Odličan koncept i još bolji recept za tako nešto.

Potrebno: 1 kg mladih tikvica / 3-4 struka mladog luka / 1 mrkva / 150 g kuhane integralne riže / 2 jajeta / 200 ml vrhnja / 3 žlice peršina / 2 čena češnjaka / 100 g rendanog sira

Postupak: Rižu skuhati i ocijediti je od vode. Tikvice oprati i narezati na kolutove, posoliti ih i ostaviti kako bi pustile vodu. Vatrostalnu posudu pripremiti tako što ćete je premazati mašću ili uljem. Prvo redati tikvice, pa na njih nanijeti pola pripremljenog povrća, peršin i sir. Nakon toga ponoviti istim redoslijedom: tikvice, povrće, peršin i sir. Preklopiti još jednim redom tikvica. Peći u pećnici zagrijanoj na 180 stupnjeva Celzija oko 20 minuta. Umutiti jaje, vrhnje i malo peršina i time preliti musaku, pa je vratiti u pećnicu još pet minuta. Dobar tek!

Gorana Koporan

Cehovsko (esnafsko) obrtništvo u Subotici u XVIII. i XIX. stoljeću (I.)

Broj obrtnika

Razvoj obrtništva zavisi od privrednog i društvenog razvoja pojedinih regija. U kojoj mjeri se civiliziralo stanovništvo, razvijala privreda i društvo južnih dijelova Ugarske oslobođeno od turskih osvajača, u toj mjeri se povećavao i broj obrtnika. Na oslobođenom prostoru Bačke 1720-ih godina živjelo je oko 30.000 stanovnika. Opskrbu artiklima široke potrošnje osiguravala je domaća radinost, a i obrtnici su samo u jesenskim i

zimskim mjesecima vršili svoju djelatnost, u proljeće i ljeti bili su zemljoradnici. Još i 1828. samo je njih 4-6 bilo u selima i varošicama (palankama, trgovištima) koji su se tijekom cijele godine bavili obrtništvom.

Prilikom popisa u županiji Bač iz 1715. godine, u devet mjesta županije popisano je 40 abadžija, 20 krznara, 16 obućara, 11 kovača, 7 mesara, 5 užara, po 4 pekara, tesara, kožara, sapundžija, pivara (proizvođača piva), po 2 lončara i kolara, odnosno po 1 bačvar, šeširdžija, zlatar i bravar – ukupno njih 126. Razvrstano po naseljima, u evidenciji je vođeno u Futogu 49, Baji 48, Petrovaradinu 15, Somboru 6, Baču 4, Pivnicama 2, Kovilju, Sivcu i Monoštoru po 1 obrtnik.

Popis iz 1720. godine nije se odnosio samo na županiju Bač nego je obuhvatio i županiju Bodrog, kao i Potisko i Podunavsko vojno-graničarska područja – ukupno 73 naselja, od kojih su u 32 mjesta evidentirani obrtnici, i to u županiji Bač od 27 naselja u 9, u županiji Bodrog od 27 naselja u 7, u Potiskom graničarskom području od 14 naselja u 12, a u Podunavskom graničnom području od 5 naselja u 4 su registrirani obrtnici. Po mjestima, sada ih je već najviše bilo u Baji – 54, Futogu 45, Petrovaradinu 25, Subotici 10, Somboru 9, u Segedinu, Bečeju i Monoštoru po 5, u Titelu i Palanci po 3, a u Kovilju 1 obrtnik. Po struci, odnosno po obrtima, na svim ovim teritorijima bilo je 74 abadžije, 31 ćurčija, 2 kabaničara, 23 obućara, 9 kožara, 4 pekara, 21 mesar, 20 kovača, 3 bravara, 9 dunđera, 7 kolara, 7 sapundžija, 2 bačvara, 3 pivara (proizvođača piva), 5 užara, i po 1 ćerpičar, zidar, puškar, ličilac (moler), lončar, kotlar i sedlar – znači, ukupno 231 obrtnik. U Subotici od 10 obrtnika 4 su bili krojači, 3 ćurčije i po 1 mesar, kovač i tesarski majstor.

Vrste obrta jasno ukazuju da ih nisu odredile samo potrebe stanovništva, već i sirovinska baza koja se mogla naći u mjestu. Koža, krzno i vuna bili su proizvodi mjesnih odgajivača stoke i oni su davali materijal za rad ćurčijama, abadžijama, obućarima, sapundžijama i kožarima.

Tijekom XVIII. stoljeća obrtništvo ne samo da je držalo korak s povećanjem broja stanovnika nego se razmjerno još više razvijalo. Ako prihvatimo da je početkom XVIII. stoljeća u Bačkoj bilo 30.000 stanovnika, onda je na 130 stanovnika dolazio jedan obrtnik – većina stanovnika, prema tome, bila je autarkična (samohrana) i na polju obrtničke djelatnosti. U kasnijim desetljećima, naročito od sredine XVIII. stoljeća, broj stanovnika u Bačkoj skokovito je porastao, prvenstveno uslijed intenzivne kolonizacije koja se odvijala vezano za tri imena: karolinska kolonizacija za vrijeme **Karla III.** između 1722. i 1726., terezijanska za vrijeme **Marije Terezije** između 1763. i 1773. i jozefinska za vrijeme **Jozefa II.** između 1782. i 1787.

Broj stanovnika Bačke 1777. povećao se na 164.356, 1827. na 428.000, a 1846. na 507.820, po statističkim proračunima **Eleka Fényesa** na nešto manje, na 493.186. Tada je u Bačko-bodroškoj županiji u evidenciji vođeno 13.000 obrtnika, znači, na 37 stanovnika imamo jednog obrtnika, što upućuje na značajan civilizacijski napredak.

Konstituiranje broja stanovnika i obrtnika u Subotici, odnosno broj stanovnika na jednog obrtnika može se vidjeti iz ove tablice:

Godina	Stanovnika	Broj obrtnika	Stanovnika na jednog obrtnika	u %
1787.	20.708	239	86	11%
1827.	34.294	978	36	28%
1847.	36.000	1.172	31	32%

Broj onih koji su se u Subotici bavili obrtništvom naravno bio je još veći, ako uračunamo i broj pomoćnika i šegrta. Ako broj onih koji se bave obrtništvom uzmemo kao 100%, onda u okviru toga u Subotici brojčani odnos majstora, pomoćnika i šegrta izgleda ovako:

Godina	Majstora	Pomoćnika	Šegrta	Ukupno
1787.	239 – 65%	90 – 24%	39 – 11%	368
1827.	563 – 58%	245 – 25%	162 – 17%	970
1847.	1.172 – 62%	429 – 23%	293 – 15%	1.894

Znači, većina majstora sama je radila u svojoj struci, brojčani odnos pomoćnika i šegta prilično je manji od majstora. Ovo brojčano stanje nije bilo karakteristično samo za Suboticu, jer po popisu iz 1828. od slobodnih kraljevskih gradova u Ugarskoj samo je u četiri grada bio veći ukupan broj pomoćnika i šegta od broja majstora (Győr, Šopron, Košice i Požun – danas Bratislava) i samo se u šest gradova broj majstora podudarao s brojem njihovih namještenika (Pečuh, Székesfehérvár, Esztergom, Arad, Novi Sad i Temišvar).

Atila Dunđerski

Kad zamiriši riblji paprikaš

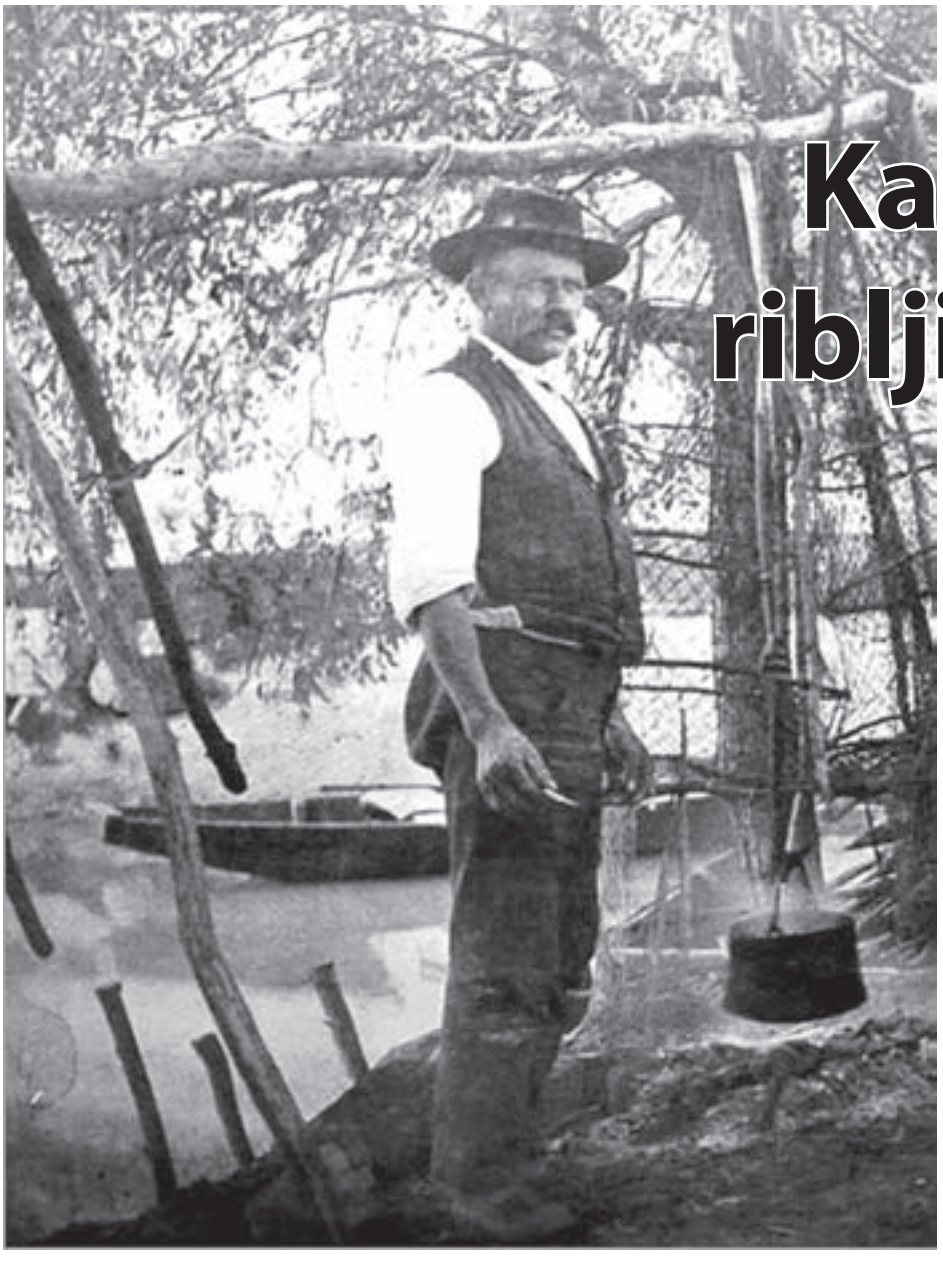

Iako nekada specijalitet ne samo siromašnih dunavskih alasa, kod kojih je na trpezi bio gotovo svakodnevno, nego i sirotinje nastanjene pored brojnih vodotoka, kanala i bara, riblji paprikaš je danas kultno jelo Gornjeg Podunavlja. U mnogim mjestima upravo tijekom srpnja i kolovoza održavaju se natjecanja u kuhanju ovoga specijaliteta. Tako je i na poznatoj turističkoj manifestaciji *Apatinske ribarske večeri* centralni događaj finalno natjecanje u kuhanju ovoga, za Apatince svetog jela. Žitelji gradića na Dunavu odnedavno se diče i ogromnim muralom, rađenim po ovoj fotografiji, snimljenoj oko 1900. godine, a danas izloženoj u stalnoj postavci Muzeja Dunava. Na fotografiji je jedan od tadašnjih profesionalnih alasa, uhvaćen u pripremi ručka za sebe i svoju ekipu. Vremenom, riblji paprikaš je postajao sve omiljeniji među imućnijim, osobito gradskim svijetom ovoga podneblja. Brojni hedonisti i sladokusci kunu se da se jedini izvorni riblji paprikaš kuha na dosta malom dijelu Podunavlja, na prostoru od Baje u Mađarskoj do Bogojeva u Srbiji. Na tih stotinak kilometara, s obje strane moćne rijeke, zonu ribljeg paprikaša tvore Bátmonostor, Nagybaracska, Dávod, Santovo, Bereg, Bezdan, Batina, Zmajevac, Suza, Monoštor, Sombor, Kupusina, Apatin, Sonta, Bogojevo, Osijek, Dalj i Vukovar. Izvan ovoga područja kuhaju se riblje čorbe, bitno različite od paprikaša. Tako se pod imenom fiš paprikaš u Slavoniji ili riblja čorba na preostalom toku Dunava u Srbiji krije potpuno drugačije jelo, u koje se, za razliku od ribljeg paprikaša, stavlja i povrće, pa tako taj specijalitet nema niti gustinu pravoga paprikaša, niti intenzitet njegovog snažnog okusa, niti njegovu prepoznatljivu ljutinu. Riblji paprikaš se najčešće kuha u prirodi, a po dobrom kuhanju poznati su Bezdanci, Monoštorci, Somborci, Kupusinci, Apatinci i Sonćani. U ovim mjestima to je po tradiciji muški posao, a svaki kuhar ima poneku malu tajnu zbog koje je baš njegov paprikaš najbolji. Nekada se među apatinskim ribarima govorilo da riblji paprikaš ne bi trebalo jesti u mjesecima koji u nazivu nemaju glas »r« (maj, jun, jul, avgust), pa su u čudu pitali jednoga kolegu zašto ga kuha usred jula. Mrtav hladan, odgovorio im je kako je gledao u hrvatski kalendar, a tamo je zapisano da je srpanj. Danas se ta fama negdje izgubila, pa se paprikaš kuha tijekom cijele godine. Najveće manifestacije u slavu ribljeg paprikaša danas su *Apatinske ribarske večeri*, s tradicijom duljom od pola stoljeća i *Somborski kotlić*, zagazio u četvrto desetljeće. Somborci i Apatinci, ljuti rivali u svakom natjecanju, nikako da utvrde čiji je riblji paprikaš pravi. Jedan od bivših osvajača *Apatinskog zlatnog kotlića* odaje nam svoj recept: »U paprikaš za četiri osobe, riba po želji, ovo je za šarana. Po osobi stavljaš 0,5 kg ribe i 7 dl vode, 200 g luka, 4 žlice slatke paprike za skroz slatki paprikaš, za malo ljući 3 slatke i 1 ljute, za ljuti 2 ljute 2 slatke. Bitno je prije kuhanja ribu usoliti i preliti s 2 dl domaće kuhane rajčice i ostaviti da odstoji 15 minuta. Kad prokuha, dodaš papriku i 2 suhe feferone. Kuhaš 35 minuta, ne dulje, najbolje na crvenoj vrbi. Jede se isključivo s domaćim rezancima«. Njegov rival, Somborac, ima drugačiji recept: »Za 4 osobe potrebno je 2 kg slatkovodne ribe (som, šaran, štuka), izrezane na komade i marinirane u bijelom vinu, 20 dag mrkve, 1 kg crvenog luka, mljevena začinska paprika (3 žlice slatke, 1-2 žlice ljute), sol, vegeta, 3 žlice pirea od rajčice, 2 vrećice začina za riblji paprikaš, 2-3 komada ljutih feferona, 1,5 dl bijelog vina. Priprema: luk i mrkvu kuhati u vodi dok se ne stvori kašica, potom propasirati i naliti 6 litara vode, dodati začine i kuhati 1-2 sata. Nakon toga dodati pripremljenu ribu i kuhati još 15 minuta i na kraju dodati 1,5 dl bijelog vina. Servirati odvojeno sa širokim rezancima«. Čitateljima ostavljamo prosudbu gorenapisanog, a dvojba je li bolji somborski ili apatinski način kuhanja vjerojatno nikada neće biti riješena.

Ivan Andrašić

Djeca u *Dužijanci*

Dica pradidova stabla

Kadgod davno odlučile nane
I na stini zavit Bogu dale
Da im čeda što pod srcem leže
Ikavicu zaboravit neće!

Sve od stine, pa do plodne njive
Čuvale su običaje lipe,
I sad se ori di je ravan Bačka
Bunjevačka pisma i šokačka.

Mi smo dica pradidova stabla
Bačkih ravni najplodnija brazda.
Hrvatskoga roda mi smo grana
Vira nam je ufanje i snaga!

Kud god svitom vodile nas staze
Nek nas drage uspomene prate.
Baćin pogled kada vranca preže,
Saonica pisma kad jutrom zazveče.

Kad mi nana kaže: »Rano, evo!
Novo ruvo za Tijelovo sveto!«
S njim mi šling u srce uveze,
Pa me navik s ravnicom veže!

Mi smo dica pradidova stabla
Bačkih ravni najplodnija brazda.
Hrvatskoga roda mi smo grana
Vira nam je ufanje i snaga!

Josipa Dević

Izdajem apartmane u Novom Vinodolskom. www.apartmani-karasic.com

Mijenjam stan u Pančevu, jednosoban od 30 m2, III. kat bez grijanja blizu centra za sličan uz morsku obalu ISTRE. Tel: 065/689-35-47.

Starija kuća (4 sobe, ručaona, 2 kupaone, kuhinja, ostava) + sporedna zgrada (ljetna kuhinja, soba, kupaona) se prodaje ili mijenja za stan ili kuću u Zagrebu (centar). Tel.: 024 754760 ili 064 2394757.

Prodajemo lijepu kuću u Subotici, 145 m2, dvije terase, dvije garaže, svi priključci, bazen, legalizirano, može zamjena za manji dvosoban stan, plus doplata. Tel.: 024-456-12-05.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwingsburga. Tel: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodaje se kuća na kat, plac 650 m^2, kuća 210 m^2, velika garaža, kotlarnica, 3 prostorije 5x4, ljetna kuhinja i za ogrjev. Dva trosobna stana – 6 soba, 2 kuhinje, 2 kupatila, 2 ostave, etažno grijanje i plin, KDS, telefon, interfon, parket sobe, pločice ostalo, autobus br. 16 Mali Radanovac, Subotica. Može zamjena po dogovoru. Tel.: 061 2323223.

Prodaje se kamionska prikolica registrirana za traktor s atestom 14 t, »Regent« trobrazdni plug, obrtač i sijačica »Olt Gama 18« s lulama 2,25. Tel.: 024/532-570.

Prodajem salaš na Mirgeškom putu, 4 km od grada, nova gradnja, sve od čvrstog materjiala, trofazna struja, bunar 50 m, dvije kupaonice, tri štale, svinjci, dvije garaže, vlasnik. Tel.: 064 247-09-49.

Primam u radni odnos zubnog tehničara s iskustvom u Županji, R. Hrvatska. Smještaj osiguran. Informacije na tel.: 00385-95-366-17-67.

Prodaje se građevinska parcela površine 844 m^2 za gradnju stambenog objekta, Mali Radanovac, Ulica Heroja Pinkija. Tel.: 063/551-871.

U Somboru prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025 544-92-20; 064 280-84-32.

Prodaje se kuća na kat s dva trosobna stana, 210 m2, plac 650 m2, Subotica, Mali Radanovac, s kompletnom infrastrukturom, plinom, dva strujna brojila legalizirana. Informacije na tel/024-546-061.

Prodaje se kuća u centru sela Golubinci, Šimanovačka 14, na parceli 796 K. O. Golubinci koja s parcelom 797 čini jednu cjelinu – plac u građevinskom području, ukupne površine 25a i 14m^2. Dragan 063-509-902.

Prodaje se poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci površine 42a i 73m^2, parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063-509-902.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor. Tel.: 024/528-682.

Roleri i starinska kolijevka, ormari, kreveti, virangoši, stol, stolice, bunjevačka ruha, marame, pregače i sl. Tel.: 024/532-570.

Izdajem apartman u Šantićevoj ulici u Subotici. Tel.: 063/865-55-96.

Dvobrazdni plug 14, roleri, bunjevačka ruha, papuče, marame i slično, starinska kolijevka. Tel.: 024/528-682.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pripomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Temeljem članka 63. stavak 2. Zakona o planiranju i izgradnji (*Službeni glasnik RS*, br. 72/09, 81/09-ispravak, 64/10, 24/11, 121/12, 42/13-US, 50/13-US, 98/13-US 132/14, 145/14, 83/18 i 31/2019) i članka 91. Pravilnika o sadržini, načinu i postupku izrade dokumenata Prostornog i urbanističkog planiranja (*Službeni glasnik RS*, broj 32/2019), Tajništvo za građevinarstvo Gradske uprave Grada Subotice oglašava:

JAVNU PREZENTACIJU IZMJENE URBANISTIČKOG PROJEKTA

za izgradnju višeporodičnog stambeno-poslovnog objekta s urbanističko-arhitektonskom razradom lokacije – k. p. br. 9817/1 K. O. Donji grad u Subotici (sadašnje k. p. br. 9817/5 i 9817/6 K. O. Donji grad)

(naručitelj projekta SMB GRADNJA d.o.o. Subotica)

Zainteresirane pravne i fizičke osobe mogu izvršiti uvid i dobiti informacije o Urbanističkom projektu od 23. do 29. kolovoza 2019. godine, svakog radnog dana od 8 do 15 sati, u Tajništvu za građevinarstvo, Stara gradska kuća, Trg slobode 1, ured br. 204.

Urbanistički projekt se može pogledati i na službenoj internet stranici Grada Subotice *www.subotica.rs* u rubrici Građevinarstvo – Javni uvid.

Stručni obrađivač predmetnog Urbanističkog projekta je Javno poduzeće za upravljanje cestama, urbanističko planiranje i stanovanje, Subotica.

Primjedbe i sugestije na planirana rješenja tijekom javnog uvida mogu se u pisanoj formi dostaviti Tajništvu za građevinarstvo (Uslužni centar, šalter 8 ili 9), od 23. do 29. kolovoza 2019. godine.

Osoba ovlaštena za davanje potrebnih obavijesti o javnoj prezentaciji je Katarina Buljovčić.

Sve primjedbe prispjele u zakonskom roku bit će dostavljene Komisiji za planove.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji VAŽI DO 20. 8. 2019.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priloženi kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*.

Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

Hrvatska likovna udruga *CroArt* prodaje umjetničke slike, djela članova udruge. Zainteresirani se mogu javiti predsjedniku udruge.
Tel.: +381 24 529 745; mobil: +381 63 518 218;
e-mail: horvat.josip.su@gmail.com

HKC *Bunjevačko kolo*, Likovni odjel, prodaje slike svojih članova. Slike se mogu vidjeti u prostorijama Centra, Ul. Preradovićeva 4, radnim danom od 8 do14 sati. Tel: 024/556-898 ili 555-589.

Nogometni klub *Tavankut* u predstojeću sezonu kreće s novim rukovodstvom, renoviranim timom, ali i većim ambicijama

Sačuvali sport u selu

Susretom protiv *Crvenke*, u nedjelju, 18. kolovoza, nogometaši *Tavankuta* počinju novu sezonu u Vojvođanskoj ligi, grupa Sever. Kako saznajemo, malo je falilo da do toga ne dođe. Prethodna uprava podnijela je ostavku i činilo se da nogometa u ovom selu neće biti. Srećom, grupa mlađih entuzijasta, ljubitelja nogometa i bivših igrača nije dozvolila da se to desi.

»Klub je bio praktično ugašen. Prethodna uprava nije mogla dalje, bili su bez igrača, trenera, trava nije bila pokošena, sljedeći korak bio bi – katanac«, konstatira novi predsjednik NK *Tavankut* **Marijan Tumbas**.

Ubrzo saznajemo da je Marijan samo »prvi među jednakima«.

»Nas desetak drugara se skupilo i riješili smo da sačuvamo naš NK *Tavankut*. Morali smo tako zbog naše djece, jer je nogomet jedini sport za djecu u Tavankutu. Dio igrača se vratio, mi smo pozvali neke igrače koji su prije igrali, a nisu mogli naći zajednički jezik s našim prethodnicima. Sada, kada je sve gotovo i kada čekamo novu sezonu, mislim da *Tavankut* ima dobar sastav. Trener ostaje isti: **Željko Zinaja**, bila je to želja igrača na prvom sastanku.«

Nova grupa mladih ljudi krenula je u dodatni posao čistog srca, s mnogo dobre volje, entuzijazma, ali i vlastitih sredstava.

»Sačekala nas je situacija da nemamo potrebnu opremu ili je ona već neupotrebljiva... Nije bilo žarulja u svlačionicama, onda je jasno kako smo počeli. Uz to, sredstva koja je za NK *Tavankut* opredijelila lokalna samouprava za cijelu 2019. godinu, već su bila potrošena. Ostalo nam je da krenemo iz minusa, a za sada funkcioniramo tako da svatko daje koliko može. Svi se bavimo poljoprivredom, tko ratarstvom, tko voćarstvom, stočarstvom... Tako ćemo do kraja godine, pa ćemo vidjeti dalje.«

U NK *Tavankut*, osim prvog tima, rade još dvije selekcije.

»Pioniri se natječu u Područnoj nogometnoj ligi, u odgovarajućoj kategoriji, dok smo imali problem što s onima koji su prošli mlađe sastave, a još nisu za prvi tim. Zato smo i riješili da okupimo kadetsko-omladinsku ekipu. U njoj će igrati samo naša djeca, nije važno hoćemo li biti prvi, peti ili deseti, važno je da toj djeci otvorimo mjesto da se bave sportom, a ne da budu prepušteni sami sebi. Svakako će uvijek netko od njih biti priključen i za utakmice prvog tima. Malo nam je problem što na području Subotice nije bilo dovoljno ekipa za ligu, pa smo se morali priključiti regiji Kanjiža – Senta – Ada. Malo nam to povećava troškove, ali je stav svih da je bolje potrošiti koji dinar više nego raspustiti tu djecu.«

Tavankut je prošle sezone do posljednjeg kola vodio borbu za opstanak. Takva situacija, kaže Tumbas, više se ne smije dogoditi.

»Imamo dovoljno dobrih igrača, nikom nije problem raditi, a vjerujem da *Tavankut* može biti u gornjem dijelu tabele u Vojvođanskoj ligi.«

D. V.

Gostuju i reprezentacije

U suradnji sa Sportskim savezom Subotice i Fudbalskim savezom Srbije, *Tavankut* će ponovno biti uključen u realizaciju tradicionalnog međunarodnog Memorijalnog turnira *Stevan Vilotić Ćele*. Kako ističu u *Tavankutu*, nije bilo dileme hoće li otvoriti vrata svog, mora se priznati za ovaj rang natjecanja izvanrednog sportskog centra, i biti domaćini treninga, a ako treba i utakmica talentiranim reprezentativcima Srbije, Izraela, Crne Gore i Mađarske.

»Bit će to sjajno za Tavankut, za naš klub, a prije svega za našu djecu koja će moći vidjeti nogomet reprezentativne razine.«

Bolja suradnja

Iz NK *Tavankut* poručuju i da mora biti ostvarena bolja suradnja između kluba, predstavnika Mjesne zajednica i Grada Subotice, jer je svima u cilju da selo živi, da postoji mjesto gdje će se raditi s djecom i mladima.

Sastav za »gornji dom«

Od »starosjedilaca« će dres *Tavankuta* opet zadužiti **Vlado Horvacki**, **Igor Skenderović**, **Bojan Kujundžić**, **Dositej Oblaković**, **Dino Sloboda**, **Davor Poljaković**, **Mladen Vizin**, **Marko Temunović**, **Davor Šimić**, **Nebojša Skenderović**, **Dejan Godar**, **Marinko Pletikosić** i **Martin Pejić Tukuljac**. Iz *Bačke 1901* stigli su **Bojan Kuktin** i **Stefan Spremo**, iz *Bratstva* iz Prigrevice **Darko Gabrić** i **Nenad Bursać**. Povratnik u redove Tavankućana je **Dario Vojnić** (*Szent Lőrinc*, Mađarska), a tu su i **Stefan Paunović** (*Tisa*, Adorjan) i **Marko Gnjatović** (*Bačka*, Pačir).

Prijateljske utakmice

U pripremnom periodu Tavankućani su odigrali niz prijateljskih utakmica. Svladali su NK *Aleksa Šantić* s 10:0, *Tisu* iz Adorjana s 3:2 i *Kunbaju* iz Mađarske sa 7:1, poraženi su od omladinaca *Spartaka* s 1:2, a istim rezultatom i od *Mladosti* iz Apatina.

Atletika

Apatinci najbolji u Kanjiži

KANJIŽA – Na 38. Festivalu trčanja i plivanja, održanom proteklog vikenda u Kanjiži, AK *Apatin* je zabilježio ekipnu pobjedu. Na manifestaciji je nastupilo više od 500 natjecatelja i natjecateljki iz desetak zemalja regije. Najuspješniji Apatinac u pojedinačnoj konkurenciji u glavnoj utrci na 21 kilometar bio je **Đuro**

Borbelj. Rezultatom 1 sat 16 minuta i 29 sekundi osvojio je 3. mjesto, a drugi član AK *Apatin* **Željko Petrović**, bio je 13. u sveukupnom plasmanu i 2. u dobnoj kategoriji. U ženskoj konkurenciji u utrci na 10 kilometara **Mariana Čegar Lukić** osvojila je 3. mjesto, a **Alisa Bajić** 1. i **Lola Antić** 3. u dobnoj skupini. U konkurenciji muškaraca **Miroslav Pešić** je osvojio 5. mjesto u sveukupnom plasmanu i 1. u dobnoj konkurenciji. Nakon zbrajanja svih postignutih rezultata zaslužena pobjeda pripala je AK *Apatin*.

Rukomet

Izvučeni parovi u svim rukometnim ligama

Najbolje rangirani somborski klub povratničku sezonu u Prvoj ligi započet će polovicom rujna gostovanjem u susjedstvu. Ekipa *Somborelektra* će odmjeriti snage s dugogodišnjim prvoligašem *Apatinom*, koji će po očekivanjima biti među najstabilnijim ekipama. Nakon razočaravajuće prethodne sezone i ispadanja iz 1. lige, u drugoligaškoj konkurenciji natjecat će se i rukometašice Ravangrada. Za povratak statusa prvoligašica borit će se s rivalkama iz Sjeverne skupine Druge lige, koju će tvoriti još *Senta*, *Partizan* (Iđoš), *Obilić* (Novi Kneževac), *Apatin*, *Sonta*, *Prigrevica*, *Deronje* i *Laki* (Crvenka). U muškoj konkurenciji, u okviru Treće lige sjever, bezdanski *Grafičar* će za rivale imati *Graničar* (Gakovo), *Rusin* (Ruski Krstur), *Obilić* (N. Kneževac), *Borac* (B. Gračac), *Sentu*, *Sivac 69/II* i *Kljajićevo*.

Kajak

Bezdanci nastavili dobru seriju

BEZDAN – Članovi mini kajak sekcije *Dunava* nisu posustali ni na Prvenstvu Vojvodine. Natjecanje u Višnjićevu završili su na ekipnom drugom mjestu ispred članovi *Tarketa*. Za četiri poena

za sobom su ostavili čak i kajakašku školu BSK-a iz Borče. Titulu prvaka Vojvodine osvojili su **Anja Loknar** (10 godina), **Žofi Horvat** i **Vuk Perović** (11) u utrkama na 1.000 metara. Zlatom su se okitili i tandemi Anja Loknar i **Milica Kovačev** (10), Vuk Perović i **Aleksander Amon Šlezak** (11), te **Mihajlo Dadić** i **Kornel Brunjai** (13). Brunjai se posrebrio u jednosjedu, a do bronce su doveslali Milica Kovačev (10) i **Eleonora Nađ** (13). Ovim rezultatima, ali i vodećim mjestom u generalnom plasmanu pioniske konkurencije Lige Srbije natjecatelji *Dunava* su potvrdili odličan rad u bezdanskoj školi kajaka.

Nogomet
Srpska liga Vojvodina

Bačka 1901 spremna za start

SUBOTICA – Pred svega pedesetak gledatelja, u generalnoj probi za subotnji start jesenske polusezone, nogometaši *Bačke 1901* na svojem stadionu su svladali ekipu somborskog *Radničkog* rezultatom 4:0 (1:0). Domaćini su od početka preuzeli inicijativu, a do prednosti su došli u 11. minuti pogotkom **Noskovića**. Isti igrač bio je u prigodi podvostručiti prednost u 30. minuti, no, nakon njegovog udarca glavom lopta je pogodila gredu. Subotičani nastavljaju s pritiskom i u nastavku, pa već u 48. i 53. minuti, oba puta na asistenciju **Mezeija**, Nosković trese mrežu Somboraca. Visoku pobjedu domaćina potvrdio je **Lučić** u 63. minuti, prelijepim pogotkom s dvadesetak metara.

Vojvođanska liga Sjever

Čonopljanci bi htjeli u viši rang

ČONOPLJA – Jedan od favorita za osvajanje liderske pozicije vojvođanskog Sjevera, čonopljanska *Sloga*, spremna je za početak prvenstva. Trener **Aleksandar Lazarević** i pomoćnik **Mladen Vuković** imaju na raspolaganju 25 igrača, čak 14 novopridošlih: **Lapčić** (*Crvena zvijezda* NS), **Bajčev** (*Bratstvo 1946*), **Grgić**, **Veselinović**, **Žeželj** (*Radnički*), **Peruničić** (*Jedinstvo* Novi Bečej), **Bulović**, **Ćovin**, **Đorović**, **Kovačević** (*Radnički 1912*), **Bojić** (BSK Bački Brestovac), te povratnici **Sekulić**, **Tepavac** (*Omladinac* Bukovac) i oporavljeni **Banić**. Oni će uz **Ninkovića**, **Vidovića**, **Purića**, **Konjovića**, **Rajčanjija**, **Vukasa**, **Vemića**, **Sazdanića**,

Stojšića i **Kemenja** jurišati na mjesto koje vodi u viši rang natjecanja. Stoga je pomalo neočekivan poraz *Sloge* rezultatom 1:2 od novajlije u ligi *Starog grada* iz Bačke Palanke u posljednjem pripremnom susretu. U prvom jesenskom kolu Čonopljanci će gostovati dojučerašnjem trećeligašu ČSK-u iz Čelareva.

Najmlađi u ligi

SOMBOR – Vjerojatno najmlađa ekipa u ligi, somborski *Radnički*, na generalnoj probi za start jesenske polusezone zabilježio je poraz na gostovanju u Subotici. Bez nekoliko iskusnijih prvotimaca pružili su solidan otpor za ligu više rangiranoj *Bačkoj 1901*, međutim, domaćini su bili nemilosrdni i goste ispratili s uvjerljivih 4:0 (1:0). *Radnički* će u 1. kolu gostovati u Turiji kod ekipe *Mladosti*.

Područna liga Sombor

Uspavani željezničari

SOMBOR – Nogometaši somborskog ŽAK-a izgubili su dvije pripremne utakmice. *Hajduk* ih je u Staparu isprašio s 5:1, a *Kordun* iz Kljajićeva slavio je u Somboru s 3:2. Nogometaši *Omladinca* iz Bukovca nisu otputovali na dogovoreno gostovanje u Apatin. ŽAK će u 1. kolu ugostiti *Tvrđavu* iz Bača.

Međuopćinska liga Sombor – Apatin – Kula – Odžaci 1. razred

Gosti otkazali

MONOŠTOR – Nogometaši *Dunava* trebali su odigrati pripremnu utakmicu protiv *Graničara* iz Riđice, međutim, gosti nisu uspjeli okupiti ekipu i doputovati, pa je generalka izostala. U 1. kolu, u subotu, Monoštorci će gostovati u Odžacima, kod ekipe OFK *Odžaci*, a na gostovanje u Lipar će i *Stanišić 1920*.

Ivan Andrašić

92. Srpski kasački derbi

Konjički klub *Bačka* će u nedjelju, 18. kolovoza, biti domaćin najvažnijeg ispita u karijeri svakog kasača – tradicionalnog *Derbija*. Riječ je o 92. izdanju tradicionalne utrke nakon koje će biti poznato tko je najbolji kasač generacije, tko je najbolje četverogodo grlo domaćeg porijekla.

Kroz prethodne nastupe, ali i kroz kvalifikacijsku utrku, mjesto u *Derbiju* osiguralo je dvanaest grla, a njih jedanaest će se naći na stazi subotičkog Hipodroma – Lira di Re (**J. Vujković Lamić**), Solvalino (**Z. Petrović**), Paladino (**B. Kečenović**), Fotta Royal (**D. Katanić**), Destro Ferm (**A. Anđal**), Silverado (**V. Bjelogrlić**), Saphir AT (**J. Gabrić**), Kinder Star (**A. Topalov**), If AT (**Ž. Vujanović**), Imola (**B. Skenderović**) i Alfa Varene (**S. Pejić Tukuljac**).

»Za favorita slovi Alfa Varenne, od osvajanja Prvenstva trogodaca. U Probnom derbiju je, ipak, slavilo grlo Imola. Ne treba zaboraviti ni na Paladina, prvo grlo u kvalifikacijama uz vrlo dobro vrijeme. Grlo Saphir AT je propustilo dio sezone zbog ozljede, ali je i ono vrlo kvalitetno«, najavljuje predsjednik Konjičkog kluba *Bačka* **Miodrag Zagorac**.

Osim *Derbija*, u nedjelju će na programu biti još osam kasačkih utrka, a početak je zakazan za 14 sati.

D. V.

POGLED S TRIBINA

Zahuktavanje

Susreti 4. kola Prve hrvatske nogometne lige donijeli su svojevrsno zahuktavanje u borbi za vodeće prvenstvene pozicije. Isprva su *Osijek* i *Dinamo* remirizali (0:0), pa je *Hajduk* imao priliku poslije tko zna koliko vremena pobjedom u Koprivnici zasjesti na prvo mjesto ligaške tablice. Ali, sumnjivim odlukama suca **Matoca** i slabom igrom *bili* su poraženi od *Slavena* (1:2), propustivši veliku šansu za bodovni odmak.

Toliko o 1. HNL...

Zahuktala se i situacija u kvalifikacijama za Ligu prvaka jer je hrvatski prvak *Dinamo*, na svom Maksimiru, odigrao tek 1:1 protiv mađarskog prvaka *Ferencvárosa*. Hoće li biti uspješniji u Budimpešti i nastaviti put prema željenom plasmanu u skupine najjačeg klupskog nogometnog natjecanja, ostaje nam vidjeti kada budete čitali ove retke.

Zahuktava se i situacija u prijelaznim rokovima najboljih europskih liga, a hrvatski nogometaši ponovno pune naslovnice brojnih sportskih novina i web portala. Jedino se prijelazni rok završio u Premiershipu (Engleska), a iako je bio najavljivan kao potencijalno pojačanje *Manchester Uniteda*, **Marijo Mandžukić** još uvijek je član *Juventusa*. Ali sve su glasnija šuškanja kako bi se mogao vratiti u Bundesligu (*Borussia Dortmund*). S druge strane, iz Italije se čini gotovim transfer **Ivana Perišića** u *Bayern*. Isprva kao pozajmica s vjerojatnim kasnijim otkupom ugovora od *Intera*.

Od hrvatskih nogometaša u velikom izlogu je još i **Ante Rebić**, s velikim naglaskom kako bi mogao završiti u majici *Milana*, koji odnedavno na poziciji sportskog direktora vodi **Zvonimir Boban**.

Na koncu i jedan mali teniski osvrt na izvanredne rezultate braće **Sabanov** koji su u posljednjih mjesec dana napravili nekoliko izuzetnih rezultata.

Ivan i **Matej** su osvojili prošlog mjeseca svoj prvi naslov na turnirima iz Challenger serije, trijumfirajući na turniru u San Benedettu (Italija), a prošlog tjedna stigli su i do finala u Augsburgu.

Lijep rezultat za teniske blizance koji su rođeni u Subotici, a čiju je karijeru i sportski uspon *Hrvatska riječ* redovito pratila od najranijih početaka. Neka se i oni što više zahuktaju, pa da ih uskoro gledamo na najvećim svjetskim turnirima.

D. P.

U NEKOLIKO SLIKA

16. Srem Folk Fest

Iz Ivković šora

Stručnjak

piše: Branko Ivković

Faljnis, čeljadi moja. Jevo, ja baš svitlam čizme i spremam se ić na »Dužijancu«, onu veliku, varošku. Imam i nevolje s livom, priklanjske godine sam i nosio poslidnji put i upo mi niki piljak u livu, onaj putarski tucanik, dosta oštar pa mi valjdar kakogod iznutra zagrebo saru i sad me ta čizma malkoc žulji i grebe. Joso sidi ode kod mene pod orom i smijulji se. Kad sam ga pito šta se smije, on veli da tribam odnet taj piljak putarima da me ne bi tužili; moždar baš on fali da se već jedared završi ovaj naš obalazak za Madžarsku pa da nam već ne zuje ispod pendžera našim lipim varoškim sokakima. Jeto, čovika: samo mu kaka sprdnja na pameti. Pa, rođo moj, di si ti omatorio i godine sabio mislim se u sebi? Jel da kažem naglas: oma će i on imat pitanje di sam ja moje. A bio bi i u pravu. Eto, lipo čovik ode na ovoj našoj ravnici, začas potroši to malko Bogom dana života. A da nas kogod pita di smo bili, nigdi, a šta smo opravili, ništa. Ne znamo hamade maknit iz ovi naši šorova, najdalje smo bili na sajmu u Novom Sadu, a ko je imo malkoc sriće dospio je i na sajam u Osik i to je sve. Mi cio život radimo po avliji, na njivi, a kad triba sredit koji papir, svršit kaki poso jal otić prokatoru, jal, ne daj, Bože, provirit u porezno. Ta tu smo mi mali ko kišmiško, nije to za nas rvacke Bunjevce nikako, ta nismo mi za taj poso. Baš zato uvik i nagrajsamo kugod žuti i ostane nam uvik Paje Rage račun. Jeto, na priliku makar ko dođe u ove naše lipe krajove, otvori kaku uncutariju al ne za radit već trgovat, bit cenzar, nakupac, prikupac jal makar šta drugo samo ne rabadžija i obogati se samo tako; nakupuje se restorana, mijana i drugi uncutarija, iđe na more, banje i svudank di mi možmo samo klapit. Doduše, mi nikad nećemo ni moć, ta ko će ostat na salašu? A triba namirivat, a tek pomuzit se triba na vrime, pa dat konjima, metit kravama ditelne, muvarike, a i ove nove silaže. Ta nemamo mi vrimena, kugod što kazla snaš Marija Vilovljeva snaš Tezi kad je vidila da iđe od doktorice a ona će: »Tezo bila si kod doktora, bolesna si, ta jeto i mi smo niki boležljivi al ne možemo dospit otić doktoru, moramo kopat kuruze«. Snaš Marija je, doduše, i ovog prolića kopala travu u kuruzi nuz mrginj a u legitimaciji jo piše da je '23. godište, lipi 96 godina oplela. Baš tako i mi: ništa nam nije priče od posla pa nas zato svako, da prostite, i ishasnira a onda keči. E, zato je vaš Braniša rišio, čeljadi moja, da će liznit prst i okrenit drugi list, manit se borme svog josaga, samo pilež ostavit. Kazo i doktor da nisam vridan više ist, pa onda lipo što više i više ić med svit da se ne podivijačim ode na salašu u Ivković šoru. Neću više propuštit ni jednu »dužijancu«, prelo nit bilo kaku zabavu od našeg svita a i od stranskog di god me zovu. Periša mi lipo pokaziva palac provučen izmed dva prsta pa veli kroz smij: »Očin će ti dotrvat to malo arende«. I ja se sad niki mislim, moraću malkoc sist pa izgustirat… Ajd, zbogom, čeljadi.

Bać Ivin štodir

Ni politika za svakoga

piše: Ivan Andrašić

Bać Iva se ni puno puto u politiku. Samo jedno vrime bijo učljanit u partiju ko njevi. Partije se pravile i kroz niko vrime raspadale, jedino na dobrima jaslama ostajali ni što ji pravili. Ni baš svašta mogo podnet, uvik tribalo bit poslušan nima iz varoši, pa ako tako naložu, moro se dat glas i protiv svoji. Kogod tako radijo, taj u partije lipo avanzovo. I ne samo u njeve, tako vada bilo u svi drugi. Eto, gleda i kuma Tunu i njegove. Svi se poredali za državne jasle, za kratko vrime posvršavali velike škule i to jim ni ništa koštalo, a bome, za dram stekli i lipe imetke. I ni malo jim ni bilo sramota o svita, svima samo velu, ko se danas kako snajde, tako mu i bude. Bać Iva se kanda ni zno snajt. Nikada ni mogo protiv svoji, a bome ni protiv drugi, ako su pošteni. Na koferencijama malo, malo, sto pružat jezik, pa se brog toga sto i zamirat koikomu, skoro uvik nima što mu to, kako vidi sad, po matoru glavu, nikada nisu zaboravili. A ni neće. Teška srca se istriso. Ka se to pročulo, iz pešes partija ga stali svojatat i divanit kako znadu da mu je srce baš ko nji. Svašta mu i nudili, samo da se ubiliži. Dobro znali da bi za njim došlo još novi. Samo, nisu sapili na njegovu priku narav. Nikada ni bijo proklet na imanje, a ni se nikomu tijo prodavat ni u poslu kojega radijo, kolikogod ga zvali i kolikogod mu nudili. Tako zanavik za sve osto sirotinja, a znade da su za njega puno toga divanili iza leđi. Noto se ni obaziro. Najvažnije mu bilo otpravit cure u život nako kako Bog zapovida i lipo se u svemu slagat š njegovom. Puno mu srce ka sidne na njegovu biciglu, obide selcke sokakeve i nusput se koiskim ispripovida. Tako i danas. Obišo po sela, taman se krenijo doma na ručak, niko ga zazvo iz bircuza. Poznat mu glas, al se ne može utvorit ko je. Pozno ga ka ga pito jal bi mu tijo platit jednu rakijicu. Pozno ga po očima i glasu. Pera, godinudvi mlađi o njega, a izgleda deset stariji. Kadgoda dosta silan, ni zno šta bi o sebe. Priko noći steko veliko bogactvo, jedni divanili da steko na karti, drugi da zadobijo na lutrije. Uživo se pokazivat i dokazivat svakako. U te sile latijo se i politike, kolikogod bijo neuk. Skoletili ga sa svi strana, a uspijo ga obrlatit jedan iz varoši, što baš i ni bijo na lipomu glasu. Jedino zno lagat i svašta obećavat. Pera ga slušo, svašta plaćo, a ka mu vaj napripovido da će skoro avanzovat i otit u veću varoš, pa baš njega vidi da bi tribo bit novi precednik, još više odrešijo kesu. Unaprid se naslađivo, te vako će divanit, te naki će ancug, pa televizija, pa novine... sam ne vidi di mu kraj. Latijo se i bircuza, sto čašćavat svakake, sto ji i skoletat da se učljanu u njegovu partiju ščim ga izbirnu za precednika. Oni mu, štogod kaže, odobravu i tapšu ga po ramena. Sapu, što bude zadovoljniji, više će rundi platit. I trajalo to nikoliko godina. Kako svaka kesa ima dno, tako se i njegova ispraznila. Ščim ositili da jim više nema šta dat, u partije zaboravili na njega. A i u bircuzu za njegovim astalom nikada više ni bilo gužve.

NARODNE POSLOVICE

- Bivši prijatelj je gori nego neprijatelj.
- Pametni ljudi se uče na tuđim greškama, budale na vlastitim.
- Tko se pred jednim klanja, pokazuje drugom leđa.
- Ko laže za tebe, lagat će i protiv tebe.

VICEVI, ŠALE...

Doveli baku kod liječnika, a liječnik u čudu:
– Što je bilo bako, pa jučer smo se vidjeli na hitnoj.
– A, sine, isto.
– Kako isto, jučer ste se otrovali gljivama.
– Pa i danas sam. Ostalo, pa reko da se ne baci.

Došao čovjek kod psihijatra i žali se:
– Moj život više nema smisla, ostavila me žena, tast i tašta više ne dolaze...
– Šališ se, kako ti je to uspjelo?

Učiteljica grdi Pericu na satu matematike:
– Perice, znaš li da se na satu ne može spavati?
– Da, znam. Ali kada biste malo tiše pričali, moglo bi...

Izbio požar kod babe, te panično zove vatrogasce.
Vatrogasci:
– Samo mirno gospođo. Recite nam kako ćemo doći do vas?
– Čuj ga kako, pa ja da vas učim? S onim velikim crvenim kamionom...

DJEČJI BISERI

- Bebe su malo čudne, ne znaju ništa.
- Godišnja doba su dijelovi jedne godine.
- I ribice mogu biti kućni ljubimci, ali moraš imati akvarij, inače ništa. One su dobre i ne prljaju kuću i ne trče po njoj.

FOTO KUTAK

PETAK 16.8.2019.

HRT 1

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
07:10 Dobro jutro, Hrvatska
08:00 Vijesti
08:10 Dobro jutro, Hrvatska
09:00 Vijesti
10:20 Veterinar Engel
11:10 Cronovatori: Zaštita i spašavanje
12:00 Dnevnik 1
12:25 Karipski cvijet
13:15 Dr. Oz
14:05 Mjesto koje zovem dom
15:00 Umorstva u Midsomeru
16:35 Zaronite s nama:
17:00 Vijesti u 17
17:20 turizam.hrt
17:50 I to je Hrvatska
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:05 Ja u ljubav vjerujem, britansko-američki film
22:10 Termin, američki film
23:47 Dnevnik 3
00:22 Rivijera
01:12 Mjesto koje zovem dom
02:02 Umorstva u Midsomeru
03:37 Dnevnik 3
04:03 Sve će biti dobro, serija
04:48 Izvana, iznutra - emisija pučke i predajne kulture
05:18 Skica za portret
05:23 turizam.hrt
05:53 Karipski cvijet

HRT 2

05:26 Kultura s nogu
05:56 Regionalni dnevnik
06:40 Teletubbyji,
07:04 Juhuhu
08:26 Laboratorij na kraju svemira: Optička varka
08:33 Gradski heroji
08:44 Naprijed, Go Jetteri!
08:56 Andyjeve dinosaurske pustolovine
09:10 Vlak dinosaura
09:36 Flipper i Lopaka
10:02 H2O: uz malo vode
10:57 Dr. Bergmann
11:46 Beskrajni dan, film
13:26 Istina ili mit: Fruktoza ne sadrži kalorije
13:36 Dobra majka, film
15:06 Mjesto pod suncem - zimsko sunce
16:00 Regionalni dnevnik
16:42 Povezanost divljinom: Priroda kao graditelj
17:38 Svaki dan dobar dan: Ljubav na daljinu
18:21 Luda kuća
18:56 Izradi sam: Preobrazba starog stolca
19:01 Cesarica - HIT srpnja
19:04 Vlak dinosaura
19:31 POPROCK.HR
20:05 Crna lista
21:37 Deset dana, serija
22:23 Ludnica u Clevelandu
23:11 Putovanje prostor-vremenom: Put na Mars - osvajanje planeta
00:06 Bijela robinja
00:52 Graham Norton i gosti
01:45 Noćni glazbeni program

SUBOTA 17.8.2019.

HRT 1

06:55 Klasika mundi: Sharon Isbin - Trubadur, glazbeno - dokumentarni film
08:00 Put do Santa Fea, američki film
09:30 Dobro jutro, Hrvatska
10:00 Vijesti
10:10 Dobro jutro, Hrvatska
11:10 Kućni ljubimci
12:00 Dnevnik 1
12:25 Himalajom pješice, dokumentarna serija
13:15 Mijenjamo svijet: Je li zrak u avionu toksičan?
14:10 Prizma
15:00 Tek
16:30 Zaronite s nama:
17:00 Vijesti u 17
17:20 Manjinski mozaik: Nenad, za prijatelje Nešo
17:40 Lijepom našom: Ogulin 1
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
19:59 Loto 7
20:05 Oluja svih oluja, američki film
22:15 Iluzionist, američki film
00:05 Dnevnik 3
00:38 Bez Boga i gospodara, američki film
02:18 Put do Santa Fea, američki film
03:43 Dnevnik 3
04:09 Josip Lovretić, emisija pučke i predajne kulture
04:39 Himalajom pješice, dokumentarna serija
05:24 Prizma

HRT 2

05:59 Regionalni dnevnik
06:43 Teletubbyji
07:07 Juhuhu
08:31 Čarobna ploča - Svijet oko nas
08:45 Gradski heroji
08:56 Naprijed, Go Jetteri!
09:07 Andyjeve dinosaurske pustolovine
09:28 Profesor Baltazar
09:36 Vrijeme je za priču
09:51 Luka i prijatelji: Kućni ljubimci
10:17 EBU drama: Joeva prva borba
11:05 Kraljica Elizabeta II.: Sretna i veličanstvena, dokumentarna serija
11:55 Vrtlarica
12:26 George Clark, čudesne zamisli
13:18 Lyndey Milan i tajne ljetne kuhinje
13:45 Čudesni svijet Gordona Watsona: Dizajneri interijera - skupocjeni domovi
14:20 Crna lista
16:00 Regionalni dnevnik
16:27 Dhruv Baker: Iz Hrvatske s ljubavlju - Grad Zagreb, dokumentarna serija
16:53 Vina svijeta
17:47 Majstori, hrvatski film
19:03 Inspektor Gadget
19:17 Glazbeni Top20
20:05 Slavni holivudski parovi: Elizabeth Taylor i Richard Burton, dokumentarna serija
21:00 22. večeri novih skladbi dalmatinske šansone Šibenik 2019., prijenos
23:04 Dobra žena
00:37 Vikinzi
01:25 Putovanje prostor-vremenom: Asteroidi - opasnost iz svemira, dokumentarna serija
02:17 Graham Norton i gosti
03:04 Noćni glazbeni program

NEDJELJA 18.8.2019.

HRT 1

06:14 Lijepom našom: Ogulin 1
07:49 David i Bat-Šeba, film
09:50 Biblija
09:58 Brckovljani: Misa
11:05 Pozitivno
12:00 Dnevnik 1
12:30 Plodovi zemlje
13:25 Rijeka: More
14:00 Je li moglo drugačije
15:00 Mir i dobro
15:40 Papa - najmoćniji čovjek u povijesti: Odreknuće Benedikta XVI.
16:20 I to je Hrvatska:
17:00 Vijesti u 17
17:20 I to je Hrvatska:
17:35 Volim Hrvatsku
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:00 Loto 6/45
20:05 Točka na A - suvremena hrvatska arhitektura
21:05 Plavi planet II: Dubina, dokumentarna serija
22:00 Kennedyji povjerljivo: Zloglasni slučajevi
22:50 Dnevnik 3
23:23 David i Bat-Šeba, američki film
01:18 Je li moglo drugačije, dokumentarna serija
02:13 Black Sabbath - Kraj kraja, glazbeno-dokumentarni film
03:48 Dnevnik 3
04:14 Sve će biti dobro, serija
04:59 I to je Hrvatska:
05:09 Skica za portret
05:19 Kennedyji povjerljivo: Zloglasni slučajevi, dokumentarna serija
06:04 Rijeka: More

HRT 2

05:49 Regionalni dnevnik
06:18 Teletubbyji
06:42 Juhuhu
09:05 Mali Princ
09:31 Luka i prijatelji: Tijelo
10:01 Umorstva u Midsomeru
11:35 Dobar, bolji, najbolji... britanski slastičar
12:37 Svijet vrtlara
13:08 Salamon i kraljica od Sabe, američki film
15:31 Viktorija
16:22 U potrazi za Markom Polom, dokumentarna serija
17:18 Odbrojavanje do Tokija
17:43 Čarobnjakov šešir, animirani film
19:01 Parni Valjak, Pula 2016., 1.dio
20:05 Bijeg iz Alcatraza, film
21:57 Katarina Velika
22:43 Igre moći
00:15 Putovanje prostor-vremenom: Put u svemir - od Zemlje do beskonačnosti, dokumentarna serija
01:07 Graham Norton i gosti
01:55 Noćni glazbeni program

PONEDJELJAK 19.8.2019.

HRT 1

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
07:11 Dobro jutro, Hrvatska
08:00 Vijesti
08:11 Dobro jutro, Hrvatska
10:21 Veterinar Engel
11:10 Ribar ribi grize rep, dokumentarna serija
12:00 Dnevnik 1
12:28 Karipski cvijet
13:18 Dr. Oz
14:03 Mjesto koje zovem dom
15:01 Umorstva u Midsomeru
16:34 Zaronite s nama: Rivanjski kanal - otok Rivanj
17:00 Vijesti u 17
17:21 Dr. Bergmann
18:08 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:45 Tema dana
20:05 Rat prije rata, dokumentarna serija
21:00 Crno-bijeli svijet
21:54 Zaronite s nama: Svjetionik Savudrija noć - Savudrija
22:03 Hrvatski velikani
23:00 Dnevnik 3
23:35 Rivijera
00:21 Mjesto koje zovem dom
01:15 Umorstva u Midsomeru
02:48 Dnevnik 3
03:15 Sve će biti dobro, serija
03:57 Kad zasvira samica na stanu, emisija pučke i predajne kulture
04:27 Fotografija u Hrvatskoj
04:42 Skica za portret
04:52 Zaronite s nama: Svjetionik Savudrija noć - Savudrija
04:57 Žene, povjerljivo!
05:47 Karipski cvijet

HRT 2

05:04 Peti dan
06:04 Riječ i život
06:38 Teletubbyji
07:02 Juhuhu
08:26 Laboratorij na kraju svemira: Voćni sladoled
08:33 Gradski heroji
08:44 Naprijed, Go Jetteri!
08:56 Andyjeve dinosaurske pustolovine
09:10 Vlak dinosaura
09:37 Flipper i Lopaka
10:58 Katarina Velika
11:42 Blizanci, američki film
13:33 Otrovno nebo, kanadski film
15:05 Mjesto pod suncem - zimsko sunce
16:00 Regionalni dnevnik
16:42 Povezanost divljinom: Starosvjetska veza
17:37 Svaki dan dobar dan: Pustolovina traženje posla
18:20 TV Bingo
19:03 Vlak dinosaura
19:30 POPROCK.HR

20:05 Raj za dame
21:01 Paklena kuhinja, film
22:43 Dobar liječnik, film
00:14 Bijela robinja
00:58 Graham Norton i gosti
01:59 Noćni glazbeni program

UTORAK 20.8.2019.

HRT 1

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:22 Veterinar Engel
11:11 Hrvatska moj izbor: Dužić i Stančić
12:00 Dnevnik 1
12:26 Karipski cvijet
13:16 Dr. Oz
14:02 Mjesto koje zovem dom
15:01 Umorstva u Midsomeru
16:34 Zaronite s nama: Otočić Grunj - Brijuni
17:21 Dr. Bergmann
18:08 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:45 Tema dana
20:05 Rat prije rata
21:02 Crno-bijeli svijet
21:54 Zaronite s nama: Bijelac - otok Lastovo
22:02 Hrvatski velikani
23:00 Dnevnik 3
23:36 Rivijera
00:22 Mjesto koje zovem dom
01:18 Umorstva u Midsomeru
02:51 Dnevnik 3
03:17 Sve će biti dobro, serija
03:57 Caterina iz Habjanovaca
04:25 Fotografija u Hrvatskoj
04:41 Skica za portret
04:53 Zaronite s nama: Bijelac - otok Lastovo
04:58 Žene, povjerljivo!
05:48 Karipski cvijet

HRT 2

05:07 Izvan formata: WHW
05:51 Regionalni dnevnik
06:35 Teletubbyji
06:59 Juhuhu
08:26 Laboratorij na kraju svemira: Baloni na ražnju
08:33 Gradski heroji
08:44 Naprijed, Go Jetteri!
08:56 Andyjeve dinosaurske pustolovine
09:09 Vlak dinosaura
09:37 Flipper i Lopaka
10:04 H2O: uz malo vode
10:57 Dr. Bergman
11:43 Paklena kuhinja, film
13:30 Savršena šefica, film
15:02 Mjesto pod suncem - zimsko sunce
16:00 Regionalni dnevnik
16:41 Povezanost divljinom: Šume između dva svijeta
17:38 Svaki dan dobar dan: Novo tijelo - novi početak
18:21 Luda kuća
19:00 Vlak dinosaura
19:28 POPROCK.HR
20:05 Raj za dame
21:04 Što Maisie zna, film
22:45 Povratak u raj, film
00:36 Bijela robinja
01:22 Graham Norton i gosti
02:10 Noćni glazbeni program

SRIJEDA 21.8.2019.

HRT 1

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:22 Veterinar Engel
11:12 Otkrivamo Hrvatsku: Grad Čabar
12:00 Dnevnik 1
12:26 Karipski cvijet
13:18 Dr. Oz
14:04 Mjesto koje zovem dom
14:58 Umorstva u Midsomeru
16:33 Zaronite s nama: Brod Hans Schmidt - Pula
17:00 Vijesti u 17
17:22 Dr. Bergmann
18:09 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:45 Tema dana
19:59 Loto 7
20:05 Tada & Sada - Hrvatska
21:00 Crno-bijeli svijet
21:55 Zaronite s nama: Veliko jezero sika - otok Mljet
22:04 Najveće svjetske fešte: San Fermin - Pamplona, dokumentarna serija
23:00 Dnevnik 3
23:34 Rivijera
00:23 Mjesto koje zovem dom
01:15 Umorstva u Midsomeru
02:48 Dnevnik 3
03:14 Sve će biti dobro, serija
04:37 Fotografija u Hrvatskoj
04:52 Skica za portret
05:02 Žene, povjerljivo!
05:47 Karipski cvijet

HRT 2

05:19 Što je klasik?
05:54 Regionalni dnevnik
06:38 Teletubbyj
07:02 Juhuhu
08:59 Andyjeve dinosaurske pustolovine
09:13 Vlak dinosaura
09:41 Flipper i Lopaka
10:07 H2O: uz malo vode
11:02 Dr. Bergmann
11:48 Što Maisie, film
13:32 Oteta usred bijela dana, američki film
14:56 Istina ili mit: Treba izbjegavati uzimanje kortikosteroida
15:05 Mjesto pod suncem - zimsko sunce
16:00 Regionalni dnevnik
16:42 Povezanost divljinom: Sredozemna slagalica
17:40 Svaki dan dobar dan: Posao od kuće
18:22 Luda kuća
19:02 Vlak dinosaura
19:29 POPROCK.HR
20:05 Odbrojavanje do Tokija
20:30 Nogomet, Liga prvaka, 4. pretkolo, emisija
20:40 Nogomet, Liga prvaka, 4. pretkolo, prijenos 1. pol.
21:55 Nogomet, Liga prvaka, 4. pretkolo, prijenos 2. pol.
22:57 Nogomet, Liga prvaka, 4. pretkolo, emisija
23:21 Veza bez obaveza, film
01:03 Bijela robinja
01:47 Graham Norton i gosti
02:36 Noćni glazbeni program

ČETVRTAK 22.8.2019.

HRT 1

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:20 Veterinar Engel
11:10 Pisme, bande, ljudi: Hajo i njegovo vrime
12:00 Dnevnik 1
12:25 Karipski cvijet
13:15 Dr. Oz
14:05 Mjesto koje zovem dom
15:00 Umorstva u Midsomeru
16:35 Zaronite s nama:
17:00 Vijesti u 17
17:20 Dr. Bergmann
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:00 Loto 6/45
20:05 Tada & Sada - Hrvatska
21:00 Crno-bijeli svijet
22:00 Najveće svjetske fešte: Calcio storico i Oktoberfest
23:00 Dnevnik 3
23:33 Rivijera
00:23 Mjesto koje zovem dom
01:13 Umorstva u Midsomeru
02:48 Dnevnik 3
03:14 Voli me zauvijek
03:59 Pisme, bande, ljudi: Hajo i njegovo vrime
04:29 Skica za portret
04:44 Zaronite s nama:
04:49 Žene, povjerljivo!
05:39 Karipski cvijet

HRT 2

05:20 Knjiga ili život
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
11:00 Dr. Bergmann
11:50 Flying Home, belgijsko-njemački film
13:30 Divlja prerijska ruža
15:05 Mjesto pod suncem - zimsko sunce
16:00 Regionalni dnevnik
16:42 Život u velikim močvarama: Fundy, svijet najvećih mijena
17:36 Svaki dan dobar dan: Moja ženstvenost nakon karcinoma
18:25 Luda kuća
19:00 Vlak dinosaura
20:05 Raj za dame
21:00 Tajna u njihovim očima, američko-britansko-španjolsko-korejski film
22:50 Prekinuti snovi, američko-francusko-britanski film
00:35 Bijela robinja
01:20 Graham Norton i gosti
02:05 Noćni glazbeni program

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.
Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.
Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS DOMOVINE

Televizijska emisija *Glas domovine* ima stalnu rubriku o Hrvatima u Srbiji, a emitira se na HRT 1 utorkom od 11.10 sati. Radijski program *Glasa Hrvatske* emitira se 24 sata dnevno i preko interneta se može pratiti u cijelom svijetu. Konkretne informacije o Hrvatima iz Srbije, koje nema nijedan drugi medij u Hrvatskoj, mogu se slušati i u radijskoj emisiji *Na valovima staroga kraja* ponedjeljkom u 10.05 i utorkom u repriznim terminima u 3.05 i 20.15 u trajanju od 45 minuta, te u velikoj trosatnoj emisiji pod naslovom *Hrvatima izvan domovine*, četvrtkom u 21.05, koju prenosi i Prvi program Hrvatskog radija.

ZVUCI BAČKE RAVNICE

Emisija na hrvatskom jeziku *Zvuci bačke ravnice*, na valovima Radio *Bačke* (99,1 Mhz) emitira se četvrtkom od 18 do 20 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.
Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

Zapis s ljetovanja

Ljeto i Bol (II. dio)

Obavezni dio svakog ljetovanja su nam postale ekskurzije i ja sam ponosna na sebe zbog toga. Nekako mi je to prije bio neki štreberski koncept, ili možda čak umirovljenički. Ne da je to nešto loše nego je odudaralo od mladog i ludog i nikako se nije uklapalo u zabavno.

Brač, kao ovogodišnji ljetni izbor imao je što ponuditi i u tom smislu. Uostalom, na svakom morskom ljetovanju uvijek je u ponudi neka ekskurzija brodićem u vidu cjelodnevnog uživanja. Umije biti zabavno, ali smo nekako prevagnule na aktivnost svojim nogama.

Vidova gora

Vidova gora je najviši vrh Brača, ali i svih hrvatskih otoka. Doseže visinu od 778 m i pripada općinama Bol, Postire i Nerežišće. Ime je dobila po crkvi sv. Vida koja je bila dignuta u 13. ili 14. stoljeću, a od koje su danas ostale samo ruševine. Do Vidove gore se može doći prilično lako i vrh je dostupan svima, a pod tim najprije mislim da je moguće doći autom. Naravno, avanturisti biraju hiking stazu i ona vodi skroz od Bola i za to pješačenje je potrebno izdvojiti dva sata za jedan pravac, točnije pet sati za tamo i natrag i malu pauzu na vrhu. A na vrhu pravo uživanje, mali raj. Naslov u novinama koji bi objasnio doživljaj na vrhu bi mogao ići ovako: »Obećali su nam pogled koji nećemo moći zaboraviti, a dobili smo mnogo više od toga«. Na prvom mjestu pogled na Hvar u njegovoj punoj veličini, veličanstveno. Dalje, Korčula, Vis, Biševo, Jabuka i u daljini Pelješac. Naravno, vidi se i kopno i naslućuje Makarska, a kako neki sretnici kažu, u vrijeme vedrih dana može se vidjeti Monte Gargano na Apeninskom poluotoku. Najduže zadržavanje i najatraktivniji pogled je onaj na plažu Zlatni rat i koliko

god pokušavala ostati imuna na ono što masa voli, plaža Zlatni rat i pogled na nju s ove visine odista plijeni i ona izgleda fantastično. Fotografija će dočarati mnogo bolje nego što bih ja ikada uspjela opisati. Ostale detalje o Vidovoj gori, njenoj povijesti, biljnom i životinjskom svijetu ostavljam za neki drugi zapis, jer ih moram opravdati pješačenjem za koje ovog puta nismo imale vremena.

Pustinja Blaca

Ovo nam je zapravo bila prva ekskurzija toga dana i razlog zašto nismo stigle pješačiti na Vidovu goru. Pustinja Blaca je svakako mjesto koje morate iskusiti prilikom posjeta Braču. Namjerno kažem iskusiti, a ne posjetiti jer ona ne predstavlja samo posjet čuvenom samostanu nego pravu jednu avanturu. Do Pustinje Blaca može se stići iz više smjerova, ali vas uvijek na kraju čeka polusatno pješačenje, i to putom koji su utabale mazge i konji. Danas muzejska ustanova, Pustinja Blaca je svoju povijest otpočela davne 1551. godine kada su dvojica popova glagoljaša iz Poljica, u špilji Ljubitovica, našli svoj spas u bijegu pred Turcima. Njihovo sklonište se brzo razvilo u samostan kojim su upravljali poljički svećenici, koji su često bili iz jedne obitelji. Uklješten uz strmu liticu na južnoj strani Brača, između Bola i Milne, samostan je fenomenalan spoj prirode i povijesti, osobita oaza mira i iznimni spo-

menik za ljudski rad, izdržljivost. Priča koju je vodič podijelio s nama je odista nevjerojatna, kao i muzejski eksponati koje smo vidjeli, bogata knjižnica, nevjerojatna astronomska zbirka posljednjeg pustinjaka don **Nikole Miličevića**. Nevjerojatno mi je, ali i žao, što svoju priču nije nastavila i danas, u onom obliku u kojem je krenula ali sa sigurnošću tvrdim da njen duh živi i danas i da ga divno prenose ljudi koji rade na njenom očuvanju. I da: nešto posebno u njoj živi i diše i sigurna sam da ću to pokušati odgonetnuti u sljedećem posjetu.

Unajmljeni kajak

Dugo imam želju veslati po moru. Od svih veslanja, što natjecateljskih, što rekreativnih, ni jednom nisam veslala u moru, a i vodič u Pustinji Blaca nam je rekao kako se ona može vidjeti i s mora, ako znaš gdje gledati. Dovoljno izazova za namazati visoki faktor i ujutro krenuti na veslanje. Ideja da ćemo naći neku super plažu i tu završiti ovaj pothvat je bila u igri, ali su nas izazovi vukli. Mapa je pokazala da ipak nije tako brzo i lako stići do uvale Blaca, što nam je samo dizalo zanimanje. Kajak je bio naš na četiri sata, što je značilo da stajanja nema. Vožnja kajaka je počela ličiti na pedalanje do mora u momentima kada smo pomišljali da je cilj iza sljedećeg prijevoja, s tim da je ovdje bio iza sljedeće uvale. Uvala za uvalom, val za valom i stigli smo. Ipak, nismo uspjele vidjeti samostan ali smo ostale očarane samom uvalom i fotografijama koje smo napravile. Predano smo se zaputile natrag, a gas nam je davao crni oblak koji nas je vijao s pučine. Priznajem da je bilo malo zastrašujuće, ali i uzbudljivo. Pokisle i zadovoljne, osvojile smo i ovu avanturu.

Gorana Koporan

RADIO MARIJA

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

Pretplatite se! **Uz popust od 20%**

TUZEMSTVO

- [ ] 6 mjeseci = 1300 dinara
- [ ] 1 godina = 2600 dinara

*** INOZEMSTVO**

- [ ] 6 mjeseci = 75 eura
- [ ] 1 godina = 150 eura

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna.

HRVATSKARIJEČ

Ime i prezime: _____

Ulica i broj: _____

Mjesto i zemlja: _____

Telefon i e-mail: _____

Hrvatska riječ u PDF-u

Pretplata na internetsko izdanje tjednika

* Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje

* Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na: www.hrvatskarijec.rs/pretplata

SWIFT: OTPVRS22
VOJVOĐANSKA BANKA
AD MS FIL. SUBOTICA
IBAN: RS35325960160000218862
NIU Hrvatska riječ,
Trg cara Jovana Nenada 15/II, 24000 Subotica.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:
NIU »Hrvatska riječ«,
Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica
Uplatu izvršiti na broj žiro računa
325950060001449230

*Zbog povećanja troškova dostave novina primorani smo povisiti cijenu pretplate.
Hvala na razumijevanju.

SVE NA JEDNOM MJESTU

- PRODAJA POGREBNE OPREME
- PRUŽANJE USLUGA PRIJEVOZA I CEREMONIJALA POKOPA
- KOMUNALNE USLUGE

JAVNO KOMUNALNO PREDUZEĆE "POGREBNO"
JAVNO KOMUNALNO PODUZEĆE "POGREBNO"
TEMETKEZÉSI KOMMUNÁLIS KÖZVÁLLALAT SZABADKA

JKP POGREBNO

SUBOTICA, TRG ŽRTAVA FAŠIZMA BROJ 1.

WWW.POGREBNO.RS

KONTAKT TELEFON
ZA DETALJNIJE INFORMACIJE
+381(24) 66 55 44
DEŽURSTVO 0-24 SATA

»Naša djeca« u Muzeju Fausta Vrančića na Prviću